

SMI
STOCKHOLMS
MUSIKPEDAGOGISKA
INSTITUT

En blockflöjt kan inte låta som en bastuba hur mycket den än vill!

*En kvantitativ studie om vilka vetenskapliga kunskaper
den pedagogiska personalen i förskolan har om små barns
sångröster*

Examensarbete
Musikpedagogexamen
Vårterminen 2019
Poäng 15hp

Karin Westerberg Kindgren & Frida Bokor
Handledare: Susanna Leijonhufvud

Abstract

Stockholms Musikpedagogiska Institut
Självständigt arbete 15hp

Titel	En blockflöjt kan inte låta som en bastuba hur mycket den än vill
Engelsk titel	Not even with good intentions a recorder can make similar sounds as a bass tube
Författare	Karin Westerberg Kindgren, Frida Bokor
Handledare	Susanna Leijonhufvud
Datum	April 2019
Antal sidor	89
Nyckelord	musikpedagogik, förskollärare, barn, sång, gehör, röstläge

Föreliggande uppsats syftar till att undersöka vilka vetenskapliga kunskaper den pedagogiska personalen i förskolan har om små barns sångröster. Vidare hur de förhåller sig till denna kunskap i sin praktik, hur de värderar den, hur de ser på sig själva som sångliga förebilder samt om det finns något samband mellan utbildning och dessa kunskaper och hur det i så fall yttrar sig. Författarnas erfarenhet av sångsamlingar i förskolan är att personalen ofta väljer ett för barnen alltför lågt röstläge. Barnen får då svårt att delta i annat än text och rytm, eftersom de fysiskt inte klarar av att reproducera förevisade toner. Vi skickade ut en webbaserad enkät till alla förskolechefer i Stockholms kommun som i sin tur fick i uppdrag att vidarebefordra den till sina anställda. Resultatet av enkäten visar att den pedagogiska personalen i förskolan tror sig ha goda vetenskapliga kunskaper om barns sångröster men att de inte värderar den kunskapen särskilt högt i praktiken då de vid sångsamlingar inte tar hänsyn till barnens röstläge i särskilt stor utsträckning. Vi kunde även se att de med förskollärarytbildning, samt de som musicerade på fritiden, värderade kunskapen om barns röstläge högre än övriga respondenter.

Förord

Stort tack till: Susanna Leijonhufvud, Annika Falthin och Ketil Thorgersen för handledning och värdefulla tankar, till Anna-Carin Ahl och rektor Ian Plaude för ert tålamod och överseende med våra livssituationer. Vårt varmaste tack vill vi rikta till våra familjer för ert enorma tålamod och stöd! Vad vore livet utan er!

Slutligen vill vi tacka varandra för all positiv energi, ödmjukhet och kärlek. Det hade inte gått att skriva uppsats tillsammans med någon annan!

2019-04-22

Frida Bokor, Malmö

Karin Westerberg Kindgren, Södertälje

Innehållsförteckning

Figurer	5
Diagram och tabeller	5
Bilagor	5
1. Inledning	7
1.1 Syfte och forskningsfrågor	8
2. Bakgrund och tidigare forskning	9
2.1 Röstens förutsättningar för sång	9
2.1.1 En blockflöjt kan inte låta som en bastuba hur mycket den än vill	9
2.1.2 Barns röstläge och röstomfång	10
2.1.3 Röststörningar	11
2.2 Hitta sin ton	12
2.2.1 Vad är sång?	12
2.2.2 Hjärnans plasticitet	13
2.2.3 Språkutvecklingen, sången och höret	14
2.2.4 Höret	14
2.2.5 Måste människan vara musikalisk för att förstå musik?	15
2.3 Förskolan	16
2.3.1 Läroplanen	16
2.3.2 Utbildning för arbete i förskolan	18
2.4 Samtida samhällsliga strömningar om sång och musik i förskolan	19
2.4.1 Avhandlingar och uppsatser	19
2.4.3 Rösträtt	21
2.4.1 Media	22
3. Kulturhistorisk teori	23
3.1 Internalisering	23
3.2 Subjekt och objekt	23
3.3 Hur vi lär oss - den proximala utvecklingszonen	24
4. Metod	25
4.1 Val av metod	25
4.1.1 Pilotundersökning	25
4.2 Planering och struktur	25
4.2.1 Validitet och reliabilitet	25

4.2.2 Enkäten	26
4.2.3 Avgränsningar och urval	27
4.3 Genomförande	27
4.3.1 Enkätverktyget	27
4.3.2 Utskicket	28
4.4 Bortfallsanalys	28
4.5 Databehandling och analysmetod	29
4.6 Etik	29
5. Resultat och analys	31
5.1 Enkätresultat	31
5.1.1 Allmänna frågor	31
5.1.2 Frågor om förskolläraryrket	31
5.1.3 Allmänna frågor om utbildning för att sjunga med små barn	32
5.1.4 Allmänna frågor om sång i förskolan	32
5.1.5 Pedagogens förhållande till musik och sin egen röst	33
5.1.6 Kunskap i praktiken	33
5.1.7 Allmänt om barns sångröster	34
5.1.8 Reflektioner kring sång med små barn	36
5.2 Analys	38
5.2.1 Vilka vetenskapliga kunskaper har den pedagogiska personalen om små barns sångröster?	38
5.2.2 Hur förhåller sig den pedagogiska personalen i förskolan till vetenskapliga kunskaper om barns sångröster i sin praktik samt hur värderar de dessa kunskaper?	38
5.2.3 Hur ser den pedagogiska personalen på sig själv som sånglig förebild?	40
5.2.4 Finns det några samband mellan utbildning och vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster, och i så fall, hur yttrar de sig?	40
5.2.5 Övriga analyser	45
6. Diskussion	48
6.1 Resultatdiskussion - röstläget, samhällsläget och hur är läget?	48
6.1.1 Diskussion om röstläget och röstproblem	48
6.1.3 Sånglig förebild eller inte?	51
6.1.4 Förskolläraryrketens musikaliska innehåll	51
6.2 Vad är sång i förskolan?	53
6.3 Pedagogiska implikationer	54
6.4 Metoddiskussion	55
6.4.1 Enkätfrågorna	56

6.5 Vidare forskning	57
----------------------	----

7. Referenser	58
----------------------	-----------

8. Bilagor	63
-------------------	-----------

Bilder används med stöd av: SFS. (1960:729). Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk; §22, §23 och §49.

Figurer

Figur 1: Skillnader på stämbandsnivå mellan ett nyfött barn och en vuxen	10
--	----

Figur 2: Kritiska och känsliga perioder inom neurovetenskapen	13
---	----

Diagram och tabeller

Diagram 1: Frågor rörande förskolläraryrket utbildningens musikaliska innehåll	31
--	----

Diagram 2: Allmänna frågor rörande utbildning för att sjunga med små barn	32
---	----

Diagram 3: Frekvens av sångsamlingar i förskolan	32
--	----

Diagram 4: Hur pedagogen börjar en sång	33
---	----

Diagram 5: Hur valet av tonhöjd yttrar sig	34
--	----

Diagram 6: Flervalsfråga rörande olika påståenden om barnrösten	35
---	----

Diagram 7: Skattningsfråga rörande påståenden kring val av repertoar	36
--	----

Diagram 8: Skattningsfråga rörande påståenden kring sångsamlingen	37
---	----

Tabell 1: Jämförelse mellan utbildning och upplevelse om barns röstläge	41
---	----

Tabell 2: Jämförelse mellan utbildning och påståenden rörande barnrösten	41
--	----

Tabell 3: Jämförelse mellan utbildning och medvetenhet kring val av tonhöjd	42
---	----

Tabell 4: Jämförelse mellan utbildning samt hur det yttrar sig vid val av tonhöjd	42
---	----

Tabell 5: Kunskap om röstproblem i förhållande till utbildning	43
--	----

Tabell 6: Skattningsfråga rörande skrik/sång i förhållande till utbildning	43
--	----

Tabell 7: Självupplevd kompetens i förhållande till utbildningsgrad	44
---	----

Tabell 8: Förskolläraryrket utbildningens sång/musikinnehåll över årtionden	46
---	----

Tabell 9: Svansfrekvensanalys	
-------------------------------	--

47

Bilagor

Bilaga 1: Kursplan över barn- fritidsprogrammet	63
---	----

Bilaga 2: Brev till förskolecheferna	65
--------------------------------------	----

Bilaga 3: Missivbrev	66
Bilaga 4: Exempelfrågor	67
Bilaga 5: Enkäten i sin helhet med alla frågor och svar presenterade som diagram	69

1. Inledning

Vi har båda barn i förskolan och har som föräldrar varit med vid många sångsamlingar och julavslutningar under åren. Det har då varit mer regel än undantag att de som leder sången valt ett för lågt tonläge för barnen, och som ibland även varit för lågt för oss vuxna. Då vi, och många kollegor med oss, reagerat på detta, föddes en idé om att undersöka huruvida kunskapen om att barns röstläge ligger högre än vuxnas finns bland pedagogisk personal i förskolan, och vidare om detta ämne berörs vid förskolläraryrket. Enligt Calissendorff (2012) är musiken i förskolan idag främst ett medel för stödjande av annat lärande t. ex. lära sig månaderna, räkna, social gemenskap mm. Detta går även i linje med läroplanen som beskriver sången som ett *medel* för att uttrycka sina känslor och ett pedagogiskt verktyg för att skapa intresse till lärande. Detta skulle kunna tolkas som att sången är underordnad lusten och lärandet av andra moment. Dock står det tydligt att musik *och* sång skall finnas med (Skolverket, 2016). Sången är inte inbakad inom begreppet musik vilket indikerar att den skulle kunna betraktas som en del med ett eget värde. Barnen borde även få lära sig *om* sång och musik och inte bara *genom* eller *av*.

I förskolan är det mesta anpassat efter de små barnen. Det finns små handfat som sitter långt ner på väggen, små toaletter, små saxar, extra tjocka kriterier som inte går sönder, små rutschkanor, små penslar osv. Men hur är det med sången? Utgår pedagogerna från barnens sångliga förutsättningar när de sjunger tillsammans och har de själva fått de verktyg de behöver för att kunna agera sånglig förebild? Och hur definieras sång i förskolan? Är det ett sammelsurium av ljud där alla får sjunga i det läge de behärskar, eller finns det en poäng med att försöka lära ut sång som en *harmonisk samstämmighet*? Barn kan göra alla möjliga ljud i sin fria lek. De kan låta som brandbilar, kossor, lejon och kattungar och visar således på röstens stora förmåga till melodisk variation och uttryck. Men vad händer med barnets upplevelse av sin egen sångröst och kopplingen mellan ljud/öra/gehör/sång om pedagogen säger "Nu ska vi sjunga" och de ljud som produceras är omöjliga för barnen att efterlikna?

Det finns ett flertal uppsatser som problematiserar kring kring val av röstläge vid sång med små barn i förskolan. Det finns även undersökningar som berör den musikaliska självbilden hos personalen i förskolan och varför många väljer att inte sjunga tillsammans med barnen (Jederlund, 2012; Ehrlin, 2012). Vi vill dock poängtera att denna uppsats på intet sätt har intentionen att få den pedagogiska personalen i förskolan att känna sig otillräcklig i sin yrkesutövning. Vi förstår, och tycker inte heller, att det ska ställas särskilda krav på musikalisk begåvning för att få arbeta eller sjunga tillsammans med små barn men vi är övertygade om att det går att kombinera sångglädje hos den pedagogiska personalen och samtidigt utgå från barnens fysiska förutsättningar.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med föreliggande uppsats är att kartlägga vilken kunskap den pedagogiska personalen i förskolan har om små barns sångröster samt hur personalen förhåller sig till denna kunskap. Detta undersöker vi genom att använda oss av fyra centrala frågeställningar:

1. Vilka *vetenskapliga kunskaper* har den pedagogiska personalen i förskolan om små barns sångröster?
2. Hur *förhåller* sig den pedagogiska personalen i förskolan till vetenskapliga kunskaper om barns sångröster *i sin praktik* samt hur *värderar* de dessa kunskaper?
3. Hur ser den pedagogiska personalen på sig själv som *sånglig förebild*?
4. Finns det några samband mellan *utbildning* och *vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster*, och i så fall, hur *yttrar de sig*?

Den fjärde och sista forskningsfrågan syftar till att undersöka om det finns skillnader mellan vad förskollärare och barnskötare fått med sig via sin utbildning eller på annat sätt förskansat sig. När vi refererar till “vetenskapliga kunskaper” om barns sångröster i föreliggande uppsats avses:

- Kunskap om barns röstläge; att barn har mindre röstapparat, dvs. kortare stämband, kortare ansatsrör och således ej kan producera lika låga toner som vuxna (se s. 9-12).
- Kunskap om att barn kan få röststörningar (se s. 13-14).

Sång i förskolan kan förekomma i många olika former bl.a. som spontansång eller under mer organiserade sångsamlingar. I vår uppsats ligger dock fokus på om vetenskapliga kunskaper och förutsättningar för sång med små barn finns och hur förskolepedagogerna agerar sånglig förebild som medierande verktyg för barnet. Därför lämnar vi i vilken form sången äger rum därhän.

2. Bakgrund och tidigare forskning

Utan ett bakgrundskapitel skulle resten av uppsatsen inte ha någon relevans så för att få rätt förståelse till denna uppsats tar vi till en början upp barnröstens förutsättningar för sång, sedan försöker vi förklara hur man kan "hitta sin ton" och vad det kan innebära. Vidare följer förskolans läroplan samt vilken utbildning som krävs för att arbeta i förskolan idag. Kapitlet avslutas med samhälleliga strömningar om sång och musik i förskolan.

2.1 Röstens förutsättningar för sång

I följande avsnitt beskriver vi röstens anatomi, skillnader mellan barn- och vuxenrösten, barns röstläge och röstomfång samt röststörningar som kan uppkomma till följd av felaktig röstanvändning.

2.1.1 En blockflöjt kan inte låta som en bastuba hur mycket den än vill

För att kunna tala och sjunga behövs en källa som alstrar ljud. Finurligt nog har människan begåvats med just en sådan - *röstorganet*; vilket består av tre olika system: andningsapparaten, stämbanden, och ansatsröret plus näshålan. Andningsapparaten pressar ihop luften i lungorna så att det uppstår en luftström. När denna luftström passerar glottis, stämbandsspringan, och vidare ut i ansatsröret, får den stämbanden att vibrera vilket möjliggör *fonation* - ljudalstring med hjälp av stämbandsvibrationer (röstkällan). Ansatsröret, resonansröret från stämbanden till läpparna, omformar sedan denna röstkälla akustiskt så att vi kan producera olika sorters tonande ljud. För att kontrollera fonationsfrekvensen, och därmed tonhöjden, finns det två faktorer som påverkar. Dels den muskulatur som bestämmer längd, spänning och vibrerande massa hos stämbanden men också lufttrycket i lungorna under glottis - det subglottiska trycket (Sundberg, 2001). Röstorganet fungerar i princip på samma sätt hos barn som hos vuxna men är, likheter till trots, i många avseenden ändå olik (Uddén, 2004).

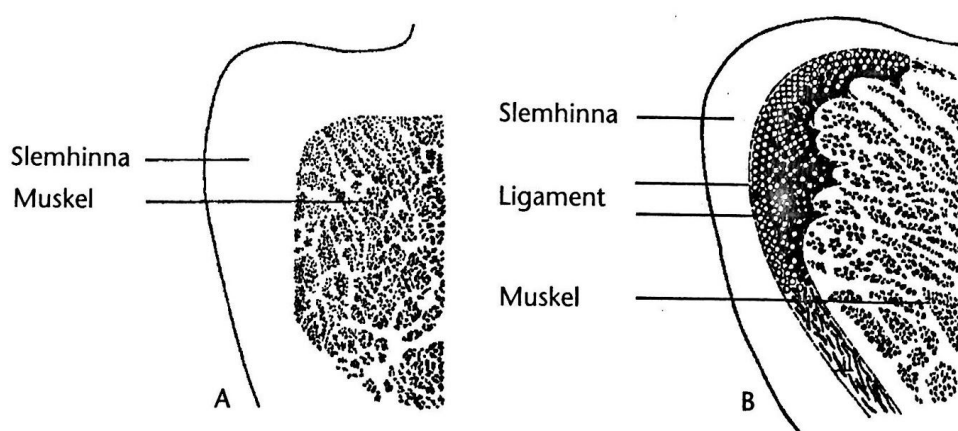
Då det lilla barnet föds är dess huvud stort i förhållande till kroppen. Kinderna är stora och runda, tungan fyller hela munhålan, underkäken är liten och mjuka gommen och struplocket har kontakt. Struphuvudet sitter även mycket högt i ansatsröret, vilket är en förutsättning för att de ska kunna andas, suga och svälja samtidigt, och har en omegaform¹ istället för rundad som hos den vuxne. Detta tros fungera som ett förstärkt skydd av barnets luftvägar (McAllister & Södersten, 2007). I takt med ökad ålder sänks sedan struphuvudets position i svalget vilket gör att ansatsröret blir längre. Detta medför att grundtonsfrekvensen blir generellt lägre och rösten blir mörkare (Södersten, 2008).

Ansatsröret hos en nyfödd är ca 4 cm motsvarande 17-23 cm hos en vuxen man och längden på stämbanden mäter endast 3-5 mm (9-13 mm hos kvinnor och 15-20 mm hos män). Stämbandens längd är av stor betydelse för vårt tonomfång och taltonläge (grundtonsfrekvens) då kortare stämband ger ljusare toner och längre stämband mörkare (Sundberg, 2001). Även stämbandens inre struktur skiljer sig mellan barn och vuxna. Hos vuxna består stämbanden ytterst av ett epitelcellskikt och därefter det ytligt,

¹ Ω

mellanliggande och djupa lagret lamina propria² samt vokalismuskeln. Barnets stämband består endast av en förhållandevis tjock, lös och följsam slemhinna och vokalismuskeln. Kring 4 års ålder börjar slemhinnan minska i tjocklek och ligamentet börjar utvecklas mellan slemhinnan och vokalismuskeln, men har än så länge en omogen struktur. Vid ca 12 års ålder har en ytterligare differentiering av lagren och separation mellan de elastiska och kollagena fibrerna börjat ske men det är inte förrän efter 16 års ålder som de olika lagren är helt differentierade och utvecklade som hos en vuxen (Södersten, 2008). Dessa skillnader innebär att barns stämband inte har samma skydd och att det är fysiskt omöjligt för barn att kunna reproducera lika låga toner som vuxna.

Figur 1

I figuren ovan syns tydliga skillnader på stäbandsnivå mellan ett nyfött barn (A) där ligamentet saknas samt att slemhinnan är tjockare i jämförelse med den vuxne (B) (McAllister & Södersten, 2007, s. 42).

2.1.2 Barns röstläge och röstomfång

Begreppet röstomfång innefattar flera olika betydelser. När det talas om *gemensamt röstomfång* menas det omfång som alla barn i en grupp klarar av att röra sig inom (Sundin, 1986). Man brukar även skilja på det *musikaliska röstomfånget* och det *fysiologiska röstomfånget*. Med musikaliskt röstomfång menas de toner som kan användas vid "sång" (även kallat röstläge) och det fysiologiska röstomfånget, vilket i allmänhet är större än det musikaliska, syftar till de toner som kan produceras utan några estetiska krav på tonbildning (McAllister & Södersten, 2007).

Det finns ett flertal studier, röstforskare och sångpedagoger som konstaterar att barns röstläge, röstomfång och således spontana val av startton ligger högre än vuxnas (Jillefors & Schein, 1999; Sundin, 1986; Kemp, 1989; Young, 2009; Sundberg, 2001). De flesta studier verkar dessutom vara överens om att barns *fysiologiska röstomfång* rör sig mellan ca två oktaver; c1-c3, och det *musikaliska omfånget* inom ca en oktav; c1-c2 (Sundin, 1986; McAllister & Södersten, 2007; Kemp, 1989). Sundin (1986) menar dock

² Lager av bindväv

att röstläget och röstomfånget varierar stort mellan olika barn, vilket medför att deras *gemensamma röstomfång* i regel blir mycket snävt och bör begränsas till mellan c1-g1. Det snäva röstomfånget bekräftas även av Young (2009) men som istället menar att tonomfånget bör ligga mellan d1-b1. Ett flertal studier befäster tonen c1 som en utmärkt startton (Gudmundsdottir, 2018; White m.fl., 1996; Jillefors & Schein, 1999). Gudmundsdottir (2018) kommer även fram till att barn har lättast att korrekt återge en ton vid c1.

Sundin (1986) beskriver hur barn som får sjunga och höra sånger i sitt eget röstläge har lättare att successivt utveckla sitt röstomfång. Han menar dock att barn lätt spänner sig när de ska sjunga och lära sig nya sånger vilket i sin tur kan leda till en felaktig inställning av röstapparaten och att detta i förlängningen kan bidra till att de barn som inte kan delta i sången blir mindre musikintresserade och vidare utvecklar en negativ inställning till sång. Ulf Jederlund (2011) håller dock inte med om uppfattningen att det skulle vara skadligt för barn att sjunga i för låga tonarter och menar att den inte har någon som helst vetenskapligt stöd och att förklaringar till röststörningar finns i andra faktorer som t. ex. bullriga miljöer, infektioner och psykologiskt betingade faktorer. Jederlund (2011) säger att barn generellt har ett ljusare röstläge än vuxna men att deras förmåga att anpassa sig till "vuxentonarter" är större än vad vi tror. Dock har röstläget i den lärarledda sången i förskolan sjunkit sedan 1980-talet och fortsatt fram till idag (Sundin, 2007). Vidare menar Jederlund (2011) att diskussionen kring röstläget är missriktad och att den skapar onödigt press på pedagogerna som i vissa fall helt slutat sjunga med barnen. Dock beskriver han att man bör försöka finna ett tonläge som känns bekvämt för alla medverkande och att man bäst gör det genom att prova sig fram: "...inte minst genom att lyssna på barnen hur de sjunger, när de sjunger spontant. Som vuxen kan det ibland vara bra att sjunga lite högre än vanligt när man sjunger med små barn" (Jederlund, 2011, s. 132).

2.1.3 Röststörningar

Röststörningar brukar indelas i två grupper; *organiska* och *funktionella*. De organiska beror på förändringar i larynx³ vävnader; t. ex. svullnader och knutor, och de funktionella uppkommer av olämplig röstanvändning (Sundberg, 2001). Det flesta röststörningar hos barn uppkommer i samband med förkylning; dysfoni (övergående heshet) vilket även kan uppstå efter kraftig röstansträngning. I begreppet röstansträngning innefattas att tala med hög intensitet (överrösta buller), tala vid förkylning eller att sjunga i ett ofördelaktigt röstläge (McAllister, Lindestad & Södersten, 2008). En del barn har mer långvariga röstproblem som inte kan kopplas till förkylning eller någon röstbelastande situation och kallas då för kronisk heshet. Vissa barn utvecklar även förändringar i stämbandsvävnaden, s.k. stämbandsknottor och den vanligaste föreliggande orsaken är hög belastning på rösten varför de flesta barn som drabbas är mer högljudda, pratsamma och utåtriktade (McAllister, Lindestad & Södersten, 2008). Då barns stämband ej har samma skydd som vuxnas kan detta även leda till akuta svullnader eller ödem på slemhinnan (Södersten, 2008). McAllister & Södersten (2007) menar att, i likhet med valkar på händerna, kan detta ses som en skyddsreaktion på överansträngning. Lindblad (1992) säger att röststörningar är en

³ Struphuvud

vanlig åkomma bland lärare och förskolepersonal vilka även är de yrkesgrupper som oftast drabbas av funktionella röststörningar som fonasteni⁴ och stämbandsknutor (McAllister & Södersten, 2007).

Något som även korrelerar med röststörningar och heshet är bullriga miljöer. För att höras måste talaren öka ljudstyrkan vilket ofta leder till att röstläget höjs och rösten blir pressad. Dessa förutsättningar gör det även svårt för personalen att agera god röstlig förebild för barnen och situationen blir till en ond cirkel där både barn och personal höjer sina röster, vilket leder till ännu högre ljudnivåer. (McAllister & Södersten, 2007). Arbetsmiljöverkets regler kring buller i arbetsmiljön säger att bullerexponeringen på en arbetsplats ej får överstiga 80 dB utan att arbetsgivaren måste informera om riskerna med buller och erbjuda bullerskydd (Arbetsmiljöverket, 2005). Gränsvärdet för rekommenderad ljudnivå i en miljö där talkommunikation är viktigt ligger dock betydligt lägre, på 55 dB. Vid 70 dB kan samtal med hög röst nätt och jämt föras på en meters avstånd för personer med fullgod hörsel. I en undersökning av tio förskolor i Stockholmsområdet kartlades ljudnivåer och förskollärares röstbeteende. Den uppmätta ljudnivån i undersökningen var i *genomsnitt* 76 dB och det framkom även att förskollärarna talade med ca 9 dBA högre röststyrka jämfört med vanlig samtalston (McAllister, Lindestad & Södersten, 2008).

2.2 Hitta sin ton

I detta avsnitt försöker vi reda ut vad som menas med begreppet “sång” och vikten av att lägga grunden till lärande tidigt i livet. Sedan tar vi upp något om språkutvecklingen och dess kopplingar till gehöret och sången. Vidare förklarar vi gehörets utveckling och funktion samt om människan måste vara musikalisk för att förstå musik.

2.2.1 Vad är sång?

Att sjunga är som tidigare beskrivet en komplex handling (Sundberg, 2001) och de flesta människor tror sig nog ha en ganska tydlig bild av vad som menas med sång. Men hur vet vi egentligen det? Är sång något som redan finns inom oss, liksom nedärvt i våra gener? Eller är det tidigare generationers vedermödor med att lära ut sånger och hur de ska sjungas som lärt oss vad sång är? Lindberg (2002) skriver att det klangliga idealet är starkt kulturellt betingat och ser väldigt olika ut runt om i världen.

I den västerländska kulturen är idealet en röstbehandling som innebär att man sjunger med s.k. “huvudklang”. Barn i andra kulturer växer upp med andra tonbildningsideal. Exempelvis lär sig barn i Kina att bilda toner med mer nasal klang. [...] I många östeuropeiska länder låter den folkliga traditionen på ett sätt som ibland uppfattas som “skriksång”. (Lindberg, 2002, s. 115)

Sammantaget finns det ingenting som kallas “naturlig” sång, utan den sång som det lilla barnet lär sig är en härmning av något som någon annan tidigare lärt sig på samma sätt. Barnet lär sig alltså urskilja och härma ett röstläge som kallas sång.

⁴ Rösttrötthet

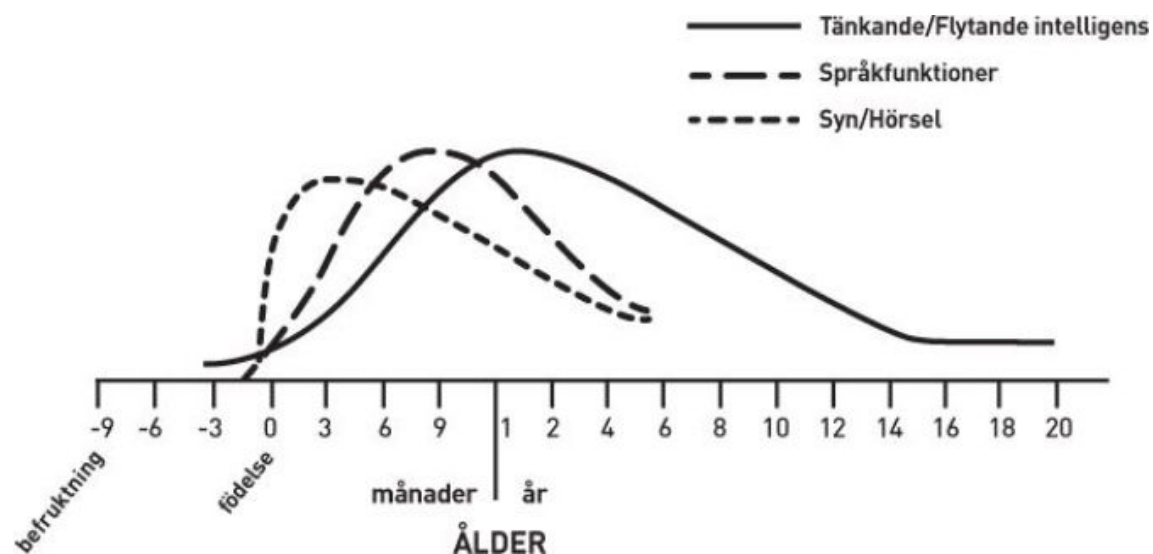
Enligt Leijonhufvud (2011) bekräftas sången oftast av ett lyssnande som hon upplever på fyra olika sätt. Dels som en förnimmelse i fantasin; ett slags immanent lyssnade, ett yttre lyssnande; att man hör sin röst i rummet, ett inre lyssnande; att man hör sin röst inifrån men allt som oftast en blandning av dessa. Men kan man sjunga i fantasin om man aldrig hört någon sjunga? Det immanenta lyssnandet skapar en frizon för sången. Där, i fantasin, kan man lika väl låta som Whitney Houston även fast man inte kan träffa en enda ton. Enligt Vygotskij⁵ (1995) är fantasin är en plats för utveckling och lärande, då det där inte finns några gränser för vad en människa kan eller inte kan klara av. "...en fantasiskapelse i sig själv kan framställa något fullkomligt nytt, som inte finns i den mänskliga erfarenheten och inte motsvarar något verkligt existerande föremål" (Vygotskij, 1995, s. 25). Vi har själva upplevt att vi genom att endast fantisera om något, fått utrymme för ett lärande helt utan begränsningar och på så sätt lärt oss nya saker som vi aldrig skulle klarat av utan fantasins "tillfälliga övningsrum".

För att kunna överföra ett kulturarv, i det här fallet sången, måste det innehålla vissa oföränderliga parametrar då det annars upphör att existera. För att avgränsa det här i vår undersökning definieras därför *sång* som det musikaliska uttryck som uppstår när man med sin röst förhåller sig till tonalitet och rytm.

2.2.2 Hjärnans plasticitet

En tvååring har 50 % fler synapser i hjärnan än en vuxen. Gradvis skruppnar många av dessa synapser bort p.g.a. oanvändning. Från födseln ökar cortex i hjärnan fram till åtta års åldern då den krymper och får så småningom samma storlek som hos en vuxen. Det innebär att hjärnan är som mest plastisk de första levnadsåren (McPherson, 2006).

Figur 2

Nutley (2019) skriver om *kritiska* och *känsliga perioder* inom neurovetenskapen. En kritisk period är det utvecklingsfönster som kräver en viss typ av stimuli för att en

⁵ I vår uppsats har vi valt att använda oss av den svenska stavningen av Vygotskij. Vid referering använder vi oss dock av den stavning som respektive publikation har.

förmåga ska kunna utvecklas. Enligt figuren ovan kan utläsas att den kritiska och känsliga perioden för språkutvecklingen pågår från födseln upp till 6-års ålder.

2.2.3 Språkutvecklingen, sången och gehöret

Darwin ansåg att musik var en utvecklad mänsklig förmåga, och inte som en egen framträdande kategori, utan integrerad i språket. Därför sågs musik som en föregångare i den språkliga utvecklingen och var därmed en viktig del i mänsklig utveckling (Olsson, 2011). Uddén (2004) talar om den mänskliga hjärnans förmåga att viljemässigt synkronisera sig i gemensam sång och given puls, vilken saknas hos andra primater, och att utvecklingen av talspråket helt kan bero på vår förmåga att imitera musikaliskt. Lindö (2009) lyfter fram hur språket med sina musikaliska konturer, rytmer och intonationsvarianter har många musikaliska aspekter och att grunden för den fortsatta språkperceptionen ligger i den tidiga kommunikationen mellan barn och förälder. Att tala, jollra, röra sig och sjunga för sina barn är helt nödvändiga kommunikationsformer som är speciellt viktiga för språkutvecklingen. Det är inte *vad* du säger utan *hur* och vilket tonfall du använder dig av som är avgörande då spädbarnet tolkar språkets känslomässiga innehåll genom dess musikaliska karaktär. Vidare beskriver Lindö vikten av att tidigt utveckla den akustiska perceptionen för att främja den språkliga utvecklingen, dvs. att medvetandegöra förmågan att uppfatta ljud, registrera ljudförändringar samt att träna på att kunna återskapa ljud med sin röst och kontrollera att det låter som förebilden.

2.2.4 Gehöret

Ordet gehör kan betyda två saker: ge-hör, förhållandet att bli hörd, och gehör som i återhörande, dvs. att man lyssnar och återkopplar de ljud som man själv har producerat. Enligt Svenska Akademiens Ordlista innebär *gehör* en förmåga att korrekt uppfatta och bedöma en tons relativa höjdläge/tonföljd/melodi samt att korrekt återge en ton/tonföljd (SAOB, 1928).

De allra yngsta skiljer inte så tydligt mellan sång och tal. Röst, kropp och andning hänger naturligt samman och ger barnet ett eget sätt att leva i ljudet på. Ofta kan det vara svårt att urskilja vilka ljud som är musik, men just genom att den vuxna övertolkar de ljudliga uttrycken och ger ett musikaliskt svar, kan barnet själv koppla ljuden till musik och gradvis utveckla sig musikaliskt (Vist, 2005). Förmågan att urskilja melodi och rytm kommer dock ändå ganska tidigt i livet och redan i tre-fyraårsåldern kan de inte bara känna igen de musikaliska parametrarna utan även ge uttryck för vilka de uppskattar mer än andra (Pramling m.fl., 2015).

Gehöret, förmågan att höra toner, utvecklas när örat hör den ton som rösten producerar (Fagius, 2011). Den förmågan går att träna genom noggrann lyssning, och helst under barnets sex första år (Küntzell-Hansen, 1973). Leijonhufvud (2011) säger att lyssnandet träder in som en garant för att det faktiskt är *jag* som sjunger. Om man inte hör att man sjunger finns det ett tvivel över huruvida sången kommer från sångrösten och inte från det immanenta lyssnandet, dvs. något man endast förnimmer inom sig. Därför är ljudmiljön avgörande för om barnet ska lära sig lyssna till såväl musik och talspråk då barnets hjärna bearbetar intryck mest effektivt om det får koncentrera sig på ett ljud i taget (Uddén, 2004).

Küntzel-Hansen (1973) skriver att om man vill sjunga en ton som man hört eller föreställt sig måste stämbandets svängningstal stämma överens med den hörda tonens, vilket sker genom nervförbindelsen mellan hjärna och struphuvud. Ibland är denna förbindelse outvecklad, vilket leder till svårigheter att sjunga rent. Fagius (2011) skriver att återkopplingen i hjärnan behöver stöd från den övriga sången i rummet för att barn som ännu inte hittat sin sjungande röst inte ska fortsätta att pratsjunga/”brumma”.

När vuxna väljer ett sångläge som är för lågt för barn att imitera, väljer barnen att sjunga i sitt bästa läge. Om barnen i en grupp i förskolan inte hittar den förebildade melodin i en reproducerbar tonart, dvs i ett härmningsbart röstläge, då sjunger de i det läge som passar, eller om de inte hittar ett sångbart läge enbart pratar texten rytmiskt. Ljudbilden blir då inte någon unison sång, dvs. ingen gemensam tonart utan ett rytmiskt och klangligt ljudflöde där sången kan urskiljas i olika röstlägen/tonarter eller som en pratad sångtext. (Fagius, 2011, s. 46)

Det finns dock barn som har en organisk störning som gör att exakt intonation är omöjlig. Men det innebär inte för sakens skull att de är omusikaliska (Küntzel-Hansen, 1973).

2.2.5 Måste människan vara musikalisk för att förstå musik?

Förmågan att urskilja toner, rytmer och klanger är på många sätt och vis grundläggande för all upplevelse av musik (Pramling m.fl., 2015). Är det den förmågan som menas med musikalitet? Gardner (1983) har identifierat ett antal olika intelligenser hos människan och säger att den musikaliska intelligensen, som kommer till uttryck tidigt i barnets liv, innefattar en känslighet för frekvens och tonhöjd, vilken ger barnet förmåga att identifiera och producera musikaliska strukturer. I likhet med Gardner (1983) säger Lilliestam (2009) att “musikalitet är en slags mänsklig grundkompetens som innebär att man kan läsa av, skapa och imitera olika ljud, som röster, tonhöjder, klanger, rytmer, dialekter”. Küntzel-Hansen (1973) skriver att den vanliga måttstocken på musikalitet är förmågan att sjunga “rätt”, dvs. träffa rätt toner vilket stämmer bra överens med det *absoluta synsättet* på musikalitet som innebär att det är en medfödd förmåga som man besitter, antingen är man musikalisk eller inte, medan en *relativistisk syn* på musikalitet innebär att alla ses som musikaliska och att det är en mångdimensionell förmåga som inte bara handlar om att *utföra musik* utan om att vara receptiv och sensitiv, att kunna tolka och förstå musikaliska innebörder (Lilliestam, 2009). Enligt Brändström (2006) och Welch (2007) påverkas barnets upplevelse av musik, dess musikaliska självbild och därigenom möjligheterna till musikalisk lärande av hur vi som medmänniskor väljer att se på begreppet musikalitet.

Om föräldrar, lärare och andra vuxna med ansvar för fostran och utbildning betraktar och benämner ett barn som musikaliskt är chanserna goda att barnet som vuxen utvecklar en positiv och glädjefylld relation till musik. Att stämpla ut ett barn som omusikaliskt är å andra sidan närmast att betrakta som ett övergrepp. (Brändström, 2006, s. 144)

Har vi utsatts för stimulerande sångliga miljöer uppstår normalt en betydande sångförmåga, medan upplevelsen av negativa kommentarer, särskilt från föräldrar och lärare, kan få livslång skadlig effekt på sångbeteendet och förverkligandet av våra musikaliska förutsättningar. (Welch, 2007, s. 55)

Huruvida någon är musikalisk eller inte är troligtvis en förenkling av människors förmåga att utvecklas och lära sig (Pramling m.fl., 2015) då musikalitet är en färdighet man kan träna upp och utveckla - man kan bli musikalisk, men om den musikaliska förmågan inte stimuleras kommer den inte att utvecklas (Lilliestam, 2009).

2.3 Förskolan

I detta kapitel redogörs för läroplanerna i förskolan, samt om det finns några skillnader dem emellan. Vidare tas upp vilken utbildning som finns för att arbeta i förskolan och initialt görs en historisk överblick för hur det tidigare har sett ut för att slutligen fokusera på dagens situation.

2.3.1 Läroplanen

Då förskoleverksamheten, som den ser ut idag, är ett ganska nytt påfund, har det tidigare inte funnits några *lagstadgade* dokument med *krav* på vad de små barnen skulle lära sig i förskoleåldern. Det vi däremot vet är att alla barn i grundskolan fick rätt till sångundervisning året efter folkskolans inträde. Till en början hette ämnet kyrkosång och var tänkt som förberedande inför gudstjänstbesök. Så småningom utökades sångerna till att även innehålla folkvisor samt patriotiskt material. År 1878 fick ämnet namnet ”sång” och fortsatte att heta så fram till grundskolans införande år 1962 då ämnet istället kallades ”musik” även om sång fortsatte vara det vanligaste inslaget (Bouij, 2014).

Föregångaren till dagens läroplan i förskolan kom 1987 och kallades ”pedagogiskt program för förskolan”. Det var inga lagstadgade dokument som skulle reglera innehållet i förskolan, utan sågs mer som generella riktlinjer.

Sång⁶, musik, dans och drama hänger nära samman och ingår som viktiga inslag i alla kulturer. Att **sjunga**, dansa och dramatisera är för barn i förskoleåldern ett självklart sätt att uttrycka sig. För små barn är **sången** en uttrycksmöjlighet för känslor och tankar på samma sätt som talet. I arbetet med handikappade barn och andra barn som behöver särskilt stöd kan **sång** och musik vara av särskilt värde. [...] I förskolan ska barnen stimuleras att uppleva och iakta omgivningens ljud och rytmer, att **sjunga** och använda rösten, lyssna på och själva göra musik. [...] Barnens eget utforskande och skapande av ljud, **sång** och musik bör i förskolan fördjupas och breddas [...] Från tidig ålder tycker barn om att lyssna och röra sig till **sång** och musik. Den **mänskliga röstens tonfall, rytm och satsmelodi** har stor betydelse för barns upplevelser av sin

⁶ Fetstil, reds. anm.

omgivning. [...] Lyssnandets nöje och **det spontana sång- och ljudskapet** bör stimuleras under hela förskoleåldern. Tillsammans bör barnen få uppleva glädjen i att spela och **sjunga**, lära varandra sånger, ramsor och lekar och hitta på egna **sånger**. [...] Enkla rytm- och musikinstrument bör användas för gemensamt musik utövande. Personal som själva kan spela något instrument är en stor tillgång. (Socialstyrelsen, 1987, s. 34-35)

När man bytte namn från dagis till förskola, och förskolan förflyttades från socialdepartementet till utbildningsdepartementet, skapades en lagstadgad läroplan att följa (Strandberg, 2016). Detta för att säkerställa att *alla* barn i landet ska få samma förutsättningar för lärande oberoende av socioekonomisk och kulturell bakgrund då det största syftet med skolan är att tillförsäkra sig att eleverna gör erfarenheter de inte gör i sin vardag (Säljö, 2005). "Den tidigare barnomsorgen var mer influerad av klassisk utvecklingspsykologi som menade att barnets utveckling följde specifika utvecklingsscheman, som på olika sätt fanns nedlagda i barnets konstitution och väntade på att mogna fram" (Strandberg, 2016, s. 25). I detta skifte var Vygotskij en stor inspirationskälla där förskolan fick ett annat perspektiv som hade mer med utveckling och lärande att göra (Strandberg, 2016; Strandberg, 2006; Jakobsson, 2010; Bjärvall, 2014). I den nya läroplanen LpFö-98 talas det om sång och musik i termer av estetiska uttryck, som något som barnen ska använda som redskap för att uttrycka sina tankar och känslor (Pramling m.fl., 2015).

Barnen ska få stimulans och vägledning av vuxna [...] Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin skapandeförmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelser, *sång*⁷ och musik, dans och drama. [...] Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, *sång* och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråk utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande. (Skolverket, 2016, s. 7-10)

Enligt kursplanen är sång ett medel att uttrycka sina känslor och ett pedagogiskt hjälpmedel för att skapa intresse till lärande. Från och med juli 2019 kommer det ut en ny läroplan för förskolan, LpFö-18, och i den kan det utläsas följande:

Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla förmåga att skapa samt förmåga att uttrycka och kommunicera upplevelser, tankar, erfarenheter i olika uttrycksformer som bild, form, drama, rörelse, *sång*⁸, musik och dans. [...] Barnen ska ges tid, rum och ro till eget skapande. De ska få möjlighet att utforska, reflektera kring och beskriva sin omvärld. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska

⁷ Fetstil, reds. anm.

⁸ Fetstil, reds. anm.

uttrycksformer som bild, form, drama, rörelse, *sång*, musik och dans. (Skolverket, 2018, s. 9-14)

Holmberg (2012) beskriver att pedagoger ofta sjunger före, på ett förebildande sätt, och att barnen ofta förväntas sjunga med tidigt. Det förutsätter att barnen redan kan sången som de sjunger. Hon säger att sången i förskolan sällan handlar om att leka med sin röst på ett undersökande, improviserande, uttryckande och skapande sätt. Den handlar inte heller om att tolka visors text och melodi utan stannar kanske därför vid att snarare vara reproducerande än utmanande, när den skulle kunna vara både och. Dock skulle musikverksamheten i förskolan kunna vara så mycket mer än att sitta i ring och sjunga. Exempelvis skulle pedagogerna kunna erbjuda olika musikaktiviteter genom ständigt tillgängliga musikinstrument, sångböcker och att låta musiken få ta tid (Wassrin, 2016).

2.3.2 Utbildning för arbete i förskolan

Under 1800-talet och 1900-talet var det de rika som hade råd med piano- och fiollektioner men i och med införandet av den obligatoriska folkskolan 1842 nådde även musikundervisningen ut till de bredare folklagen (Söderman, 2014). Musik spelade även en stor roll i själva utbildningen av folkskollärare, där till exempel pianoundervisning var obligatoriskt för dåtidens blivande klasslärare (Söderman, 2014).

I folkskolan skulle alla barn delta i sångundervisningen och lärarna förväntades undervisa i sång oavsett om de själva kunde sjunga eller inte. Det fanns även specifika anvisningar kring hur sångundervisningen skulle gå till och blivande folkskollärare som saknade förkunskaper i sång och musik kunde få rådet att välja ett annat yrke då utbildningstiden ej skulle räcka till för att uppnå tillräcklig nivå för att undervisa i sång och musik (Ryner, 2004; Lindberg, 2002). Från 1970-talet försvann kravet på inträdesprov i sång och spel vid ansökan till för- och folkskoleseminarierna och sången försvann nästan helt på en del lärarskolor under 1970- och 1980-talen (Sundin, 2007).

Barnskötarutbildningen

Barnskötarutbildningen är endast en gymnasieutbildning på 3 år, i jämförelse med folkskollärarytbildningen som är en högskoleutbildning på 4,5 år, där eleverna dels läser de grundläggande ämnena men även har möjlighet att välja till andra ämnen som fördjupning. Det finns dock inget specifikt för just sång. Inom musik kan eleverna välja mellan bruksspel och ackompanjemang och rytmik (se Bilaga 1).

Förskollärarytbildningen

Lagerlöf och Wallerstedt (2014) säger att det finns en uppsjö av studier som visar att många förskollärare känner att de inte kan sjunga och att de har dåligt självförtroende inom musik. Så hur ser det egentligen ut på utbildningen? Det finns flera förskoleprogram vid olika lärosäten. Förmodligen skiljer de sig åt till viss del i kursinnehåll men nedan följer ett exempel från Stockholms universitet:

Förskoledidaktik med inriktning mot estetik och etik är en kurs på 11,5 p varav 1,5 p handlar om musik. Kursen består av "...utforskande av estetiska arbetsformer, uttryck och kommunikation inom ämnet musik och reflekterande kring musik som innehåll och metod i förskolan. [...] För godkänt resultat ska studenten kunna använda musik som uttryckssätt genom att delta i musikverkstäder och reflektera över musik som

uttrycksform i förskolan” (Kursplan UB212Y, 2018). Där arbetar studenten praktiskt-estetiskt i verkstäder med bild, dans och musik.

I den obligatoriska litteraturen finns det två böcker som är kopplade till musik; *Musikskap i förskolan - musikstunder ur ett didaktiskt perspektiv*, skriven av Ylva Holmberg (2017) samt *Musikvetenskap i förskolan* av Bim Riddersporre & Johan Söderman (red), (2012); ett kapitel på 14 sidor om *Barns tidiga upplevelser av musik* av Bim Riddersporre (Kurslitteratur UB212Y, 2018).

I kursen *Förskoledidaktik med inriktning mot språk och kommunikation* på 22,5 p följs de estetiska uttrycken upp och kopplas till ämnesinnehåll i de ämnesorienterade kurserna där språk kopplas till musik. Där finns det ingen delkurs som specifikt behandlar musik men i kursbeskrivningen kan utläsas följande:

Kursen tar utgångspunkt i ett förskoledidaktiskt perspektiv och behandlar språk i vid bemärkelse och betydelsen av lek och estetiska uttrycksformer som stöd för barns kommunikation och språkliga utveckling. [...] För godkänt resultat på kursen ska studenten kunna reflektera kring lekens och olika estetiska uttrycksformers betydelse för barns kommunikation och utveckling i förskolans verksamhet. (Kursplan UB402Y, 2017)

Det är svårt att utläsa hur många poäng som avser musik kopplat till språk då de olika examinationsformerna i kursplanen ej beskriver exakt innehåll; plan för fältstudie 1hp, muntlig och skriftlig presentation 3 hp, deltagande i verkstäder och synopsisskrivande 3,5 hp, individuell skriftlig uppgift 7,5 hp och till sist digital produktion 7,5 hp (Kursplan UB402Y, 2017).

Även i denna kurs finns det två böcker som handlar om musik. Den ena återkommer från förra kursen, men denna gång i sin helhet; *Musikvetenskap i förskolan* (Riddersporre & Söderman, 2012) och *Barn och sång; om rösten, sångerna och vägen dit* (Fagius, 2007). I denna bok är det flera kapitel som är obligatorisk läsning för studenterna; *Musik och rörelse hör ihop* av Heléne Don Lind, *En flygande start - barnets första steg mot ett talat språk* av Ulla Sundberg samt *Barns eget skapande* av Bertil Sundin (Kurslitteratur UB402Y, 2018).

2.4 Samtida samhälleliga strömningar om sång och musik i förskolan

Det finns många som engagerar sig i barns sjungande och musicerande i förskolan. Eftersom förskolan inte är någon fristående enhet, utan påverkas av samhället, kommer vi i följande kapitel placera förskolan i en större kontext och, genom ett axplock, redogöra för samhälleliga strömningar om sång och musik i förskolan.

2.4.1 Avhandlingar och uppsatser

Ehrlins doktorsavhandling; *Att lära av och med varandra: En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö* (2012) syftar till att undersöka och belysa musikens funktion och plats i två musikförskolors pedagogiska verksamhet. Resultatet visade att musikens roll i verksamheten har en viktig funktion i det pedagogiska arbetet

vilken beskrivs som ett redskap för att skapa språklig och social delaktighet. "I musikaktiviteterna får de erfarenhet av språkliga mönster som meningsbyggnad, språkljud och språkritm" (Ehrlin, 2012, s.159). Ehrlin (2012) beskriver att flertalet pedagoger, innan införandet av daglig musikverksamhet, känt osäkerhet kring sin musikaliska kompetens, hur förskolan har i uppdrag att erbjuda en verksamhet som möjliggör utveckling och lärande samt för att musikaktiviteter på allvar skall få utrymme krävs utbildning i musik under studietiden som möjliggör uppdraget.

En sådan utbildning kan inte vara inriktad på att få studenterna att tro att deras musikaliska kompetens räcker till för att sjunga och spela i förskolan, utan istället på att faktiskt utveckla deras musikaliska kompetens. Att utveckla kompetens och säkerhet inom ett område tar tid och kräver kontinuitet. Därför behöver undervisning i musik finnas med kontinuerligt under hela studietiden. (Ehrlin, 2012, s.166)

År 2011 publicerades avhandlingen *Musikalisk lärandemiljö - planerade musikaktiviteter med småbarn i daghem* (Still, 2011). Resultatet i studien visade att pedagogerna använder sig av musikstunderna för att utveckla barnens språkförståelse och sociala förmåga men inte för att utveckla deras musikaliska kunnande. Still menar att pedagogerna i mycket större utsträckning kunde rikta barnens uppmärksamhet mot musikens grundelement vilka hon beskriver som - "Klangfärg, dynamik, rytm/puls/tempo, harmoni och musikens form" (Still, 2011, s. 222) samt föra metakognitiva dialoger med barnen. Resultatet visade även att pedagogerna använder sig av en stor repertoar av barnvisor som emellertid är för krävande för barnrösterna att klara av och vidare att de inte i någon större utsträckning planerar aktiviteter som kunde hjälpa barnen att utveckla sin vokala säkerhet. Barnens ålder var mellan ca 1-4 år (Still, 2011).

Maria Wassrins doktorsavhandling: *Towards musicking in a public sphere: 1-3 year olds and music pedagogues negotiating a music didactic identity in a Swedish preschool* från 2016 består av tre studier (en licentiatuppsats och två artiklar), vilka alla utforskar olika aspekter av samma musikpraktik i en alternativ svensk förskola. Syftet med studien var att undersöka hur alternativa konstruktioner av musikämnet, än de traditionellt iscensatta, eventuellt kan bidra till barns delaktighet och inflytande. Ämnen som diskuterats är till exempel vad som räknas som musik, vad som kategoriseras som barnmusik, hur lärandesituationer bör organiseras och hur barn lär sig. Resultatet visade att musikverksamheten i förskolan kan vara så mycket mer än att sitta i ring och sjunga. Att erbjuda olika musikaktiviteter genom ständigt tillgängliga musikinstrument, sångböcker och att låta musiken ta tid är omständigheter som påverkade barnens inflytande på aktiviteterna då pedagogerna inte utgick från att de visste vad barnen ville göra i stunden. Deras roll blev istället koordinerade av barnens initiativ och att själva bidra med inspiration. Avhandlingen visar också hur diskursiva föreställningar om barnet, musik och pedagogens roll och funktion är ömsesidigt kopplade till varandra (Wassrin, 2016).

I Ylva Holmbergs avhandling från 2014, *Musikskap: Musikstunders didaktik i förskolepraktiker*, beskrivs och analyseras musikstunders didaktik i förskolepraktiker. Studiens syfte är vidare att på vetenskaplig grund utpröva begrepp som kan beteckna

och fånga musikstunders figuration. Detta undersöker Holmberg genom en övergripande forskningsfråga: *Vad kännetecknar musikstunder och deras möjliga figuration i förskolepraktiker*. Vidare har hon formulerat tre delfrågor: *vad framstår som centrerat innehåll i musikstunderna, hur iscensätts musikstunderna och hur framträder aktörskap mellan barn, pedagoger och musik i musikstunderna*. Ett av de viktigaste resultaten är att Holmberg synliggör musikdidaktiken i förskolan, vilket ger alternativa sätt att reflektera om musikstunderna, exempelvis genom att inte enbart tala om den planerade musikstunden utan även tala om den ickeplanerade. Ett annat resultat som framkom var att sången under musikstunderna oftast var av reproducerande karaktär då de sjöng sånger som alla redan kunde och närmade sig inte sången genom att leka med rösten. I jämförelse var instrumentspel ofta av improviserande karaktär med en lekfull ingång som inte alls strävade mot något färdigt. Holmberg har även introducerat begreppet *musikskap* där förskollärare kan reflektera kritiskt kring en musikstund och betoningen ligger på samhandling, där barn, pedagoger och musiken är aktörer. Med ett sådant synsätt blir musiken inte enbart en stötta för språk och motorik utan har ett värde i sig själv (Holmberg, 2014).

Det finns även en uppsjö av kandidatuppsatser som berör ämnet sång och musik i förskolan och en av dessa skrevs med syftet att kartlägga de läromedel, bestående av utgivet barnmusikmaterial, som används vid ett urval av förskolor. Författaren ville öka förståelsen och kunskapen kring barnrösten och dess begränsade röstomfång. Resultatet visade på att det finns många musikläromedel som inte är anpassade till barnrösten och att det är svårt att, utan träning eller speciell kunskap, avgöra om läromedlet är anpassat eller inte. Sånger med ett litet eller mellanstort omfång är att föredra då det gör det lättare att hitta ett gemensamt röstläge för barn- och vuxenrösten. Vidare visade resultatet på ett behov av nyproducerade anpassade musikinspelningar som riktar sig till förskollärare och barn och att kunskaperna om barnrösten är bristfälliga eller saknas helt hos ett flertal musiker och/eller förlag, som ger ut musikläromedel för barn (Trapp, 2012). I en annan uppsats visade resultatet att pedagogerna fått teoretiska kunskaper om att barns röster har ett begränsat röstomfång och behöver sjunga i högre röstlägen än vuxna under sin utbildning. I praktiken var det dock ingen av pedagogerna som anpassade sångsamlingarna efter barnens förutsättningar. Författaren kom även fram till att det saknas verktyg för pedagoger att hitta rätt tonomfång vid sång med barn då de inte använder sig av musikinstrument eller annan melodiskt utrustning (Blomberg, 2018).

2.4.3 Rösträtt

Ett projekt som tyvärr inte bedrivs längre, men som ändå är värt att nämnas, är det treåriga samarbetsprojektet Rösträtt som startades 2011 i ett samarbete mellan Malmö Högskola, UNGiKÖR, Rörelsen Gatans Röst och Ansikte (RGRA) med medel från allmänna arvsfonden. Projektet drevs med syftet att göra en betydande insats för sång och musik på barns villkor. Kunskapande om barnrösten och dess unika villkor var en viktig del i projektet precis som hur man tar vara på barns kulturella sång - och muskarv. Målvisionen var att hitta en modell för musiskt medbestämmande för att det sedan skulle kunna spridas och få genomslag över hela landet. Under det första året fick barn från förskolor i Skåne skapa musik med professionella konstnärer och pedagoger samtidigt som förskolepedagogerna fick inspiration och egen röstutveckling

tillsammans med en körpedagog. Pedagogerna fick även handledning och stöd av rytmikpedagog i att leda sångsamling på förskolan (Holmberg, 2014).

2.4.1 Media

I Svenska dagbladet den 11 Juni 2013 kunde man i artikeln: *Utan musik går det käpprätt åt skogen*, läsa om hur antalet barn som inte kan sjunga ökar och att situationen i skola och samhälle beroende på osunda ljudmiljöer, nya röstideal, mindre sång i klassrummet och ökat kommersiellt tryck som gör att många barn inte längre lär sig att sjunga. Skribenten skriver även om hur forskning påvisar att elever som får mer musik i skolan får signifikant förbättrade studieresultat och att vi idag vet att musik inte bara påverkar hjärnan för stunden, utan positivt förändrar hjärnan beständigt. Vidare beskrivs hur det i Skåne upptäckts att vissa förskolor hade signifikant bättre resultat i barnens språkutveckling och att det visat sig vara de förskolor som samarbetat med projektet Rösträtt (Leonardz, 2013).

25 Februari 2019 publicerades en artikel i tidningen *Förskolan*, vilken utges av Lärarförbundet, som tipsar läsaren om sex knep för att "våga sjunga ut". Ett av knepen som nämns är att hålla rätt tonläge då "Barn har ljusa röster och måste sjunga i rätt höjd, annars kan deras stämband ta skada. Om det känns alltför obekvämt för dig – låt barnen sjunga de högsta tonerna" (Dzedina, 2019).

Den 14 mars 2019 kunde man på Sveriges Radio P1 höra David Johnson, som är projektledare och doktorand i musikpedagogik vid Musikhögskolan i Malmö, berätta om Kungliga Musikaliska Akademiens nya pilotprojekt, *Sånglab*. De vill stärka barns rätt till sin egen röst, främja sjungande i lågstadiet och höja sångkompetensen för både elever och lärare. "Alla barn som går i skolan ska lära sig att använda sin röst, att lära sig älska sin röst och att vilja sjunga...", säger doktoranden David Johnson, som leder arbetet med förstudien. Projektet, som har sin bakgrund i en engelsk nationell satsning där barn från hela landet deltog, visade att det fanns ett samband mellan deltagarnas sångkompetens och deras självkänsla, välmående och sociala samhörighet (Kulturnytt, 2019).

Som redaktör och medförfattare till böckerna *Barn i kör: idéer och metoder för barnkörledare* (1990), *Barn och sång: om rösterna, sångerna och vägen dit* (2007) och *Körsång påverkar* (2012) blir Gunnel Fagius snabbt ett välbekant namn vid efterforskningar kring barns rätt till sin sångröst. Fagius har även en rad publikationer bakom sig och ett av hennes bidrag finner vi i artikeln *Kulturarvingarna, typ! Vad skall barnen ärva och varför* från 2011. I den får vi läsa om hur hon besvarar frågan om vad barnen skall ärva och varför; "Att kunna sjunga med en röst som håller hela livet därför att röst- och sångförmåga är en tillgång till den personliga utvecklingen vilket innebär att kunna sjunga är en tillgång känslomässigt och socialt för varje enskild individ" (Fagius, 2011, s.44). Hon tar även upp hur man skall förstå barnröstens förutsättningar, röstläge, och hur vår sångutveckling påverkas av vår miljö och samtid. Vidare menar hon att lusten och glädjen att utveckla sångförmåga ständigt måste pågå i ett samspel med sakkunskap, pedagogisk skicklighet och repertoarkunskap vilket inte får ske på bekostnad av röstens hållbarhet och gehörets utveckling (Fagius, 2011).

3. Kulturhistorisk teori

Kulturhistorisk teoribildning har sitt ursprung i Vygotskijs teorier om lärande. I detta kapitel reder vi till en början ut begreppet *internalisering*, förhållandet mellan *subjekt och objekt* och de *medierande verktyg/artefakter* som kan finnas däremellan för att slutligen förklara vikten av att få befinna sig i den *proximala utvecklingszonen*.

3.1 Internalisering

Vygotskij skriver att barnet från allra första början formas genom dess livsmiljö och att varje barns kulturella utveckling sker två gånger: först i en social kontext mellan människor (interpsykosocialt), med olika medierande verktyg och artefakter, och sedan individuellt inom barnet (intrapsykosocialt). Den här tvåstegsprocessen, att ta till sig något och skapa en inre förståelse, kallas för internalisering (Vygotsky, 1978).

3.2 Subjekt och objekt

Strandberg (2007) förklarar, i sin tolkning av Vygotskij, att det mellan människan (subjektet) och världen (objektet) finns verktyg, s.k. *medierande artefakter*. Dessa verktyg kan hjälpa oss när vi löser problem, när vi minns, när vi utför en arbetsuppgift och när vi tänker. Men för att kunna föreställa oss något i vårt inre måste det föregås av en yttre aktivitet, dvs. vi måste uppleva det med våra sinnen för att förstå dess innebörd; “utan fingerräkning - ingen huvudräkning”, där fingrarna blir själva verktyget som sedan hjälper oss att visualisera samma sak i vårt inre.

Subjekt ————— Verktyg (artefakter) ————— Objekt

Hur går det då till när förskolepedagogerna ska lära barnen i förskolan en ny sång? Barnen kommer inte lära sig den nya sången om de inte får höra hur den låter. När förskolepedagogen sjunger sången för barnen *medieras* den via förskolepedagogens sångröst, förmåga och kunskap som barnen upplever med sina sinnen:

Barn ————— Sången som medieras av ————— Sång
förskolepedagogen med
hjälp av sin sångröst
och/eller instrument,
förmåga och
kunskap

Pedagogen måste visa hur sångrösten ska användas för att barnet ska kunna lära sig att sjunga. Alltså medieras inte bara melodi, rytm och text utan även på vilket *sätt* pedagog väljer att framställa sången musikaliskt med hjälp av olika komponenter såsom tonkvalitet, klangfärg, energi och uttryck. Objektet “sång” blir alltså inte bara själva sången (ex. Bä, bä vita lamm), utan även *hur* sång kan låta. Först tar barnet (subjektet) in ljudet av sången (objektet) med sina sinnen (interpsykosocialt) och sedan återkopplar barnet inom sig att det ljud hon hört är sång (intrapsykosocialt). Först då har barnet internaliserat informationen och kopplat den yttre stimulin till en inre förståelse

(Vygotsky, 1978). Det är dock inte möjligt för barnet att göra denna återkoppling om imitation ej är möjligt (Vygotskij, 1999), dvs. att hon inte kan imitera de toner som avses om röstläget ej är anpassat, och därmed internalisera den yttre upplevelsen till något hon kan uppleva på insidan (Vygotsky, 1978). Leif Strandberg, som skrivit många böcker om Vygotskij, säger att allt lärande börjar som en social aktivitet, och att nyckelfaktorn i denna aktivitet är imitation. "Kan du imitera, så kan du gå vidare. Där imitation är möjlig, är fortsatt lärande möjligt och att du överhuvudtaget kan imitera är en del av människans evolutionära landvinningar" (Strandberg, 2016, s. 48).

3.3 Hur vi lär oss - den proximala utvecklingszonen

Det aktuella utvecklingszonen är där människan är och det hon själv kan tillskansa sig utan inblandning av någon annan. Men att endast befinna sig i den *aktuella utvecklingszonen* leder inte till någon utveckling. Om människan får vägledning från någon annan (en mer erfaren kompis, lärare, förälder, mentor osv.) kan hon göra saker som hon inte klarar av på egen hand. Då befinner vi oss i den *proximala utvecklingszonen*. Det är inom den vi har möjlighet att utvecklas då människan genom att imitera kan utföra alla möjliga handlingar som övergår deras egentliga förmåga (Vygotsky, 1978).

För att barnen ska få möjlighet att befinna sig i den *proximala utvecklingszonen* när de ska lära sig att sjunga förutsätter det att pedagogen förevisar sången enligt sångens givna parametrar som tonalitet och rytm samt att de väljer ett röstläge anpassat för barnen när de sjunger *tillsammans*. Pedagogens roll som sånglig förebild är en förutsättning för att barnet ska kunna lära sig nya sånger, utforska och utveckla sitt röstomfång, tonbildning samt gehör. Detta kan exemplifieras på följande vis:

1. Pedagogen måste förevisa sången, där pedagogens röst är det medierande verktyget, enligt sångens givna parametrar som tonalitet och rytm då barnet (subjektet) lär sig att de ljud som produceras ska låta på ett särskilt sätt för att det ska vara "sång" (objektet) och att särskilda toner i en specifik ordning skapar den avsedda melodin (objektet).
2. När barnet sjunger *tillsammans* med den vuxne, och försöker imitera det som förevisas, krävs det att melodin ligger i ett röstläge anpassat för barnet. Annars kan barnet inte återkoppla den yttre stimulen till en inre förståelse (Vygotsky, 1978).

Enligt Vygotskij (1995) kan lärande även ske i fantasin. Om de små barnen i förskolan ska lära sig att inte spilla mat över hela golvet skulle de kunna låtsas att de är prinsessor som äter fint. På samma sätt är det möjligt att låta barnen utforska sina röster genom att låta som fåglar, häxor eller monster och finna röstkvaliteter som de inte skulle hitta annars.

4. Metod

I detta kapitel presenteras vilken metod vi valt för vår undersökning, planering och struktur, genomförande, bortfallsanalys, hur vi bearbetat och analyserat materialet samt etik. Vi tar även upp de problem vi stött på under resans gång. I arbetet med uppsatsen har vi genomgående skrivit gemensamt i Google Docs. Det har möjliggjort att vi kunnat skriva samtidigt och se varandras ändringar i realtid även då vi befunnit oss i olika delar av landet. Vid de tillfällen där någon av oss tagit ett större ansvar har den andra granskat och kommit med synpunkter och ändringar.

4.1 Val av metod

Vår drivkraft till denna uppsats var att kunna dra *generella slutsatser* (ett statistiskt säkrat underlag kräver 1000 svar) om vilka *huvudsakliga teoretiska kunskaper* den pedagogiska personalen i förskolan anser sig ha om barns sångröster. Eftersom vi ämnade nå ut till en ansevärd mängd respondenter kom vi fram till att en enkätundersökning vore lämplig som metod.

4.1.1 Pilotundersökning

Under andra läsåret på SMI utförde vi en studie i ämnet pedagogik, där vi ville undersöka *förskolepedagogers inställning och kunskap om musik ur ett metodiskt och pedagogiskt perspektiv*. Vi skickade då ut en webbaserad enkät till två olika förskolor. Då Fridas mamma arbetade som förskolepedagog i Gagnef kommun och Karins dotter gick på en förskola i Enschedalen, tillämpade vi bekvämlighetsprincipen och tog kontakt med berörda förskolechefer som i sin tur vidarebefordrade den webbaserade enkäten till sina anställda. Vi fick 67 svar på endast två förskolor. Resultaten från undersökningen bekräftade våra misstankar om den pedagogiska personalens bristande kunskaper om barns sångröster vilket sedan ledde till att vi ville göra en större undersökning för att kunna dra generella slutsatser. Pilotstudien har således legat till grund för designen av föreliggande undersökning.

4.2 Planering och struktur

I detta avsnitt tar vi upp hur vi med hänsyn till validitet och reliabilitet planerat och utformat upplägget av enkäten samt struktur och val av frågor. Vidare går vi in på vilka avgränsningar och urval vi gjort samt varför.

4.2.1 Validitet och reliabilitet

Den erfarenhet vi fick från pilotstudien gav oss större förståelse för hur vi skulle formulera frågorna inför enkäten till denna uppsats. För att säkerställa god validitet och vara säkra på att vi verkligen ställer frågor som ger svar på det vi syftar till att undersöka, har vi under arbetet med frågeformuleringarna genomgående kopplat våra frågor till forskningsfrågorna. För att även försäkra oss om att själva frågeställningarna är tydliga, inte ledande, samt inte går att missuppfatta (ex. *ljusare* röstläge istället för *högre* röstläge, som skulle kunna syfta på volym), så har vi rådfrågat flera personer inom olika arbetsområden. Vi pratade med två förskollärare, en förskolechef, en

kommunalt anställd som arbetar med enkätundersökningar, en pensionerad lågstadielärare som även arbetat som specialpedagog för barn med särskilda behov, en specialistsäljare inom IT-branschen samt en ljudtekniker. I urval av försökspersoner tog vi även hänsyn till utbildningsgrad och arbetslivserfarenhet. Därmed är vår uppfattning att undersökningen har hög reliabilitet samt god validitet (Trost, 2012; Körner & Wahlgren, 1993). Under arbetets gång försvann ett svarsalternativ på en fråga. Det gällde hur respondenterna väljer tonläge om de kompar barnen på något instrument. För att fortsätta bibehålla god reliabilitet i undersökningen är den frågan ej med i resultatenalysen.resultat

Undersökningen har hög grad av strukturering då alla frågor har fasta svarsalternativ. En fråga med endast svarsalternativen "ja" eller "nej" kan tvinga respondenten till ett felaktigt svar. Därför har vi i de fallen även svarsalternativet "vet ej" (Trost, 2012; Patel & Davidson, 2011). Det finns även en viss likhet mellan några av frågorna (kongruens) för att vi vill försäkra oss om att svaren inte är en tillfällighet, av ett bevis på kunskap/avsaknad av kunskap (Trost, 2012). Då alla respondenter har svarat på samma enkät, och därmed fått identiska frågor, har undersökningen även hög grad av standardisering (Trost, 2012; Patel & Davidson, 2011). Vi provade att göra enkäten i olika webbläsare innan vi skickade ut den till förskolecheferna men vi kan inte helt utesluta möjligheten att det finns webbläsare där den har sett annorlunda ut.

4.2.2 Enkäten

Frågorna i enkäten är, med hänsyn till tidigare gjorda erfarenheter från vår pilotstudie, skapade utifrån egna frågeställningar i förhållande till våra forskningsfrågor och syftar inte till att undersöka barnens sång, pedagogernas uppfattning om barnens sång eller samspelet mellan personal och barn varken ur personalens eller barnens perspektiv utan handlar om att ta reda på vilka vetenskapliga kunskaper den pedagogiska personalen i förskolan har om små barns sångröster. Enkäten består av 44 frågor med genomgående fasta svarsalternativ och tar ca 15 min att genomföra och behandlar följande områden:

- **Allmänna frågor:** t. ex. ålder, utbildning.
- **Frågor om förskollärarytbildningen** för att se vad respondenterna har/inte har tillskansat sig för kunskaper i förhållande till barnrösten.
- **Allmänna frågor om utbildning;** t. ex. om respondenten anser att utbildning i sång med små barn behövs för att sjunga med små barn och frågor om utbildning kopplat till sång med små barn.
- **Allmänna frågor om sång i förskolan;** t. ex. frekvens av sångsamlingar och storlek på barngrupper under sångsamlingarna.
- **Pedagogens förhållande till musik och sin egen röst;** t. ex. hur ligger barnens röstläge i förhållande till ditt eget?, tycker du att det är lätt att härma en melodi, spelar du något instrument.
- **Kunskap i praktiken;** t. ex. hur gör du när du ska börja sjunga tillsammans med barnen?, tänker du på vilken tonhöjd du väljer när du sjunger tillsammans med barnen?
- **Allmänt om barns sångröster;** t. ex. frågor om röstproblem och barns röstläge.

-
- **Reflektioner kring sång med små barn;** skattningsfrågor vilka används som underlag för korsanalyser och validering av centrala frågor och begrepp.

Missivbrev och exempelfrågor återfinns i Bilaga 3 resp. Bilaga 4. Enkäten i sin helhet finns att läsa i Bilaga 5.

4.2.3 Avgränsningar och urval

För att kunna dra generella slutsatser behövde vi nå ut till en anseelig mängd respondenter (>1.000 respondenter). Att samla ihop kontaktuppgifter för att nå ut till så många insåg vi skulle bli ett alldeles för tidskrävande arbete. Därför fokuserade vi istället på att få tag på ett register över kontaktuppgifter. Efter många telefonsamtal fick vi information om ett företag som heter *Bisnode* som tillhandahåller register över offentliga kontaktuppgifter till alla branscher runt om i Sverige. På deras hemsida valde vi mellan olika kriterier utifrån bransch, beslutsfattare, ekonomi, geografi, antal anställda m.m. och fick på så sätt få fram ett urval. Enligt deras register fanns totalt 10.322 st förskolor i Sverige. För att urvalet inte skulle bli för stort valde vi bort alla privata förskolor och minskade urvalet till *endast förskolechefer runt om i Stockholms kommun med mellan 10-19 anställda* (Bisnode, 2019). Då fick vi fram 226 förskolor, varav 217 hade mailadresser. I utskicket bad vi sedan att förskolecheferna skulle vidarebefordra enkäten till alla sina anställda (Se Bilaga 2). Då vi visste, enligt vårt urval, att alla förskolechefer hade mellan 10-19 anställda räknade vi att nå ut till mellan 2.170 st - 4.123 st respondenter. Dock visade det sig ganska snabbt att vi hade varit naiva i vår beräkning då vi inte fick i närheten av så många svar som vi hade hoppats utan endast 83 st och landade således på en svarsfrekvens på 2,6 %. Vi ringde då runt till ett antal förskolechefer och fick till svar att samtliga hade svårt att få sina medarbetare att svara på enkätundersökningar, även deras interna medarbetarundersökningar.

4.3 Genomförande

Idag är det lättare än någonsin att genomföra en enkätundersökning då det på internet finns alla möjliga enkätverktyg som vem som helst kan använda sig av gratis. I detta avsnitt tar vi upp vårt val av enkätverktyg samt hur enkäten skulle distribueras ut till våra tilltänkta respondenter.

4.3.1 Enkätverktyget

Inför val av enkätverktyg gjorde vi stora efterforskningar och ringde runt till flera olika bolag. Det var dock svårt att hitta något som passade våra behov då vi både ville ha möjlighet att ta emot över 1.000 svar samt kunna göra korsanalyser i programmet. Till slut landade det i att vi använde samma enkätverktyg som vid pilotstudien (SurveyMesh, 2019). Efter mycket arbete visade det sig dock att enkätverktyget hade buggar i systemet som vi ej uppmärksammat vid vår förra undersökning. Den support som skulle finnas enligt hemsidan tog dessutom längre tid på sig att svara än vad som vore rimligt med tanke på att det var en betaltjänst. Detta gjorde att vi fick tänka om angående upplägget med frågorna, samt att processen blev mer utdragen än vi hade planerat från början. Hur vi sedan analyserade materialet tar vi upp i kapitel 4.5 om databehandling och analysmetod.

4.3.2 Utskicket

Vi skickade ut ett mail (Bilaga 2) till alla de förskolechefer vars mailadresser vi fått tag på via *Bisnode*. Vi tänkte att nyckeln till många svar i första hand låg i att entusiasmera förskolecheferna, så att de i sin tur skulle vilja engagera sina anställda, varpå vi kortfattat nämnde röstlägets betydelse för gehörets och sångröstens utveckling och bad dem kopiera länken till webbenkäten och vidarebefordra den till sina anställda.

4.4 Bortfallsanalys

Med bortfall avses de personer som inte deltog i vår enkätundersökning trots att avsikten var att de skulle delta. Bortfallet kommer att bedömas i förhållande till den s.k. urvalsramen som i det här fallet var de mellan 2.170 - 4.123 st anställda på förskolor i Stockholms kommun med mellan 10-19 anställda. Då det är så pass stor skillnad mellan 10 eller 19 anställda kommer vi i analysen att använda oss av ett medelvärde på $\approx 14,5$ anställda $\times$ 217 förskolor ≈ 3.150 st (± 980 st). Vi har dock ingen aning om hur spridningen av antalet anställda egentligen ser ut då det inte framgick av statistiken från *Bisnode*.

Respondenterna fick enkäten vidarebefordrad till sig via mail från förskolechefen på respektive förskola. Vi ringde runt till ett 10-tal och av dem hade alla utom en vidarebefordrat vårt mail. Vi kan dock inte veta med säkerhet att alla 217 förskolechefer fullföljde detta och kan således inte heller veta hur många potentiella respondenter som egentligen nåddes av vår enkät. Det är dessutom möjligt att förskolecheferna, som skulle vidarebefordra länken med webbenkäten till den pedagogiska personalen, även vidarebefordrade det mail som endast var avsett för dem. I det fanns det med ett citat (se ovan) som ev skulle kunna avskräcka respondenterna att svara på enkäten, alternativt att det avskräckte cheferna att vidarebefordra länken.

När vi avslutade vår undersökning hade vi totalt 192 st påbörjade enkäter men endast 83 st avslutade, vilket är det antal vi baserat vårt resultat på. 83 st av totalt 3.150 st (± 980 st) motsvarar en svarsfrekvens på endast 2,9 % ($\pm 0,9$ %)! Och varför så pass många som 109 personer ej fullföljde enkäten kan endast spekuleras kring. Var enkäten för lång? Var den ointressant? Och finns det ev någon gemensam nämnare för de som ändå påbörjade men ej fullföljde? Var frågorna eller svarsalternativen otydliga? Eller kände de sig exkluderade på något vis? Och finns det ev någon koppling till utbildningsnivå? Enligt Skolverket var 31 % av den pedagogiska personalen i förskolan i Stockholms kommun under 2017 utbildade förskollärare (Skolverket, 2017). I vår enkätundersökning hade 45 st av 83 st respondenter förskollärarytbildning. Det talar för att de med förskollärarytbildning i större grad har valt att svara på vår enkätundersökning. I och med den slutsatsen är det svårt att uttala sig om huruvida de svar vi fått skulle skilja sig från hur de personer som inte besvarat enkäten hade svarat. Vi kan se vissa skillnader på svaren kopplat till utbildningsgrad vilket innebär att om vår population skulle överensstämma med andelen utbildade förskollärare i Stockholms kommun, och alltså ha lägre andel förskoleutbildade, så skulle slutresultatet troligtvis se annorlunda ut och vi skulle ha ett systematiskt bortfall. Om det stora bortfallet å andra sidan endast är ett resultat av tidsbrist är det troligtvis slumpmässiga bortfall där svaren

från respondenterna inte skiljer från hur personer som inte deltog i undersökningen skulle ha besvarat frågorna (Nyman & Österman, 2016).

Enligt Holmberg och Petersson (1980) finns det fyra typer av bortfall:

- Naturligt bortfall: Personer som inte haft fysisk möjlighet att besvara enkäten. T.ex. varit bortresta, har funktionshinder, allvarlig sjukdom eller inte förstått undersökningens språk.
- Ej anträffade: Personer som vi inte fått något svar från eller haft kontakt med.
- Vägrar deltagande: Personer som vi fått kontakt med men som inte velat delta i undersökningen.
- Svarsvägran: Personer som svarat på enkäten men hoppat över vissa frågor.

Av dessa fyra kategorier tolkar vi det som att den största orsaken till vårt stora bortfall är de som ej anträffades samt de som vägrat delta. Vi kan dock inte veta exakt hur många som vi kommit i kontakt med då att svara på enkäten inte ingick inte i deras arbetsuppgifter utan var helt frivilligt. Förskolecheferna själva vittnade även om att de hade svårt att få sina medarbetare att svara på deras interna medarbetarundersökningar.

4.5 Databehandling och analysmetod

Det webbaserade enkätverktyget, www.surveymesh.se, erbjöd möjlighet att med en enkel knapptryckning sammanställa svar på enskilda frågor. På detta sätt kunde vi analysera empirin på bakgrund av vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster (se kapitel 2) och således få fram enkla stolpdiagram (Patel & Davidson, 2011). Surveymesh kunde även användas för att filtrera data vilket gjordes för att få fram mer specifika resultat; om de 58 som upplevde att barn har ett ljusare röstläge än sitt eget förhåller sig till den kunskapen i sin praktik och väljer ett röstläge anpassat efter barnen. Om vi ville jämföra två grupper med varandra, ex. förskollärare och barnskötare, och göra en korsanalys (Trost, 2012), var vi dock tvungna att lägga in datan manuellt i Microsoft Excel och sedan göra egna diagram.

I analysen av vårt resultat har vi besvarat våra tre första forskningsfrågor i förhållande till kriterier som skapar en proximal utvecklingszon för barnets lärande kring sång i förskolan (se kapitel 3.3). Vi har dessutom gjort korsanalyser (Trost, 2012) mellan barnskötare och förskollärare för att besvara vår fjärde och sista forskningsfråga som berör huruvida det finns något samband mellan *utbildning* och *vetenskapliga kunskaper* i sång, och i så fall, hur det yttrar sig. Alla dessa resultat redovisas i resultatkapitlet.

Vygotskijs teorier om lärande ligger dessutom som en övergripande fond över hela uppsatsen och dess resultat men återfinns även i bakgrunden då förskolans läroplan till stor del vilar på Vygotskij (Strandberg, 2016; Strandberg, 2006; Jakobsson, 2010; Bjärvall, 2014).

4.6 Etik

I enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2011), fick respondenterna via enkätens inledande missivbrev, information om studiens syfte och metoder, vem som är forskningshuvudman, samt att de var helt anonyma om de valde att svara på enkäten (se

Bilaga 3). Enkäten innehöll inga personuppgifter och deras svar gick inte att spåra. Det var frivilligt att medverka i studien samt att de när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan. Då vi visste, från andra undersökningar, att flera förskollärare känner sig osäkra på sin sångröst, ville vi dessutom förtydliga att enkäten syftade till att undersöka detta område utifrån *pedagogernas perspektiv*. Andra etiska överväganden har varit att tänka på frågeformuleringarna så att de inte på något sätt kunde få någon att känna sig exkluderad. På frågan om kön fanns t. ex. svarsalternativen “ja”, “nej”, “icke binär” samt “vill ej svara”.

5. Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi initialt att presentera det övergripande resultatet. Vi har valt att inte redogöra för alla svarsalternativ utan sammanfatta huvuddragen. Hela enkäten med alla dess frågor samt diagram över alla resultat finns presenterade i Bilaga 5. Vidare har vi analyserat resultatet utifrån Vygotskijs teorier om lärande och gjort korsanalyser mellan det resultat vi fått fram för att besvara våra fyra forskningsfrågor.

5.1 Enkätresultat

Resultatet nedan presenteras efter enkätens huvudrubriker.

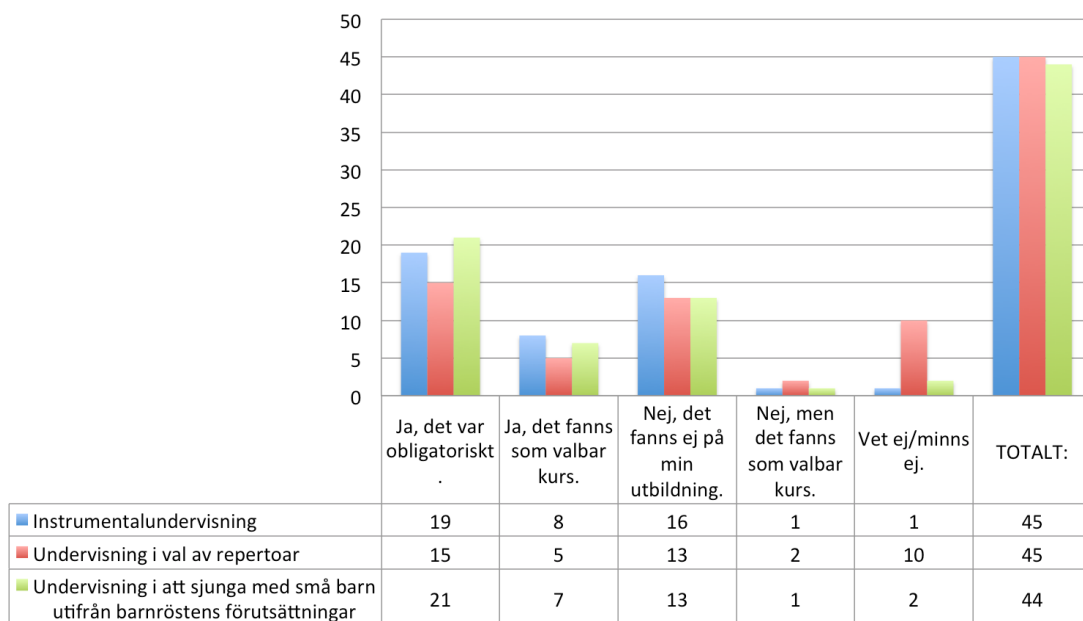
5.1.1 Allmänna frågor

Av 83 respondenter identifierade sig 80 st som kvinnor och 3 st som män. De flesta var födda på 70-talet och en fjärdedel hade arbetat inom barnomsorgen i mer än 25 år medan genomsnittet var 15 år. 45 st var utbildade förskollärare, 35 st barnskötare och resterande hade annan pedagogisk utbildning/annan högskoleutbildning/annan utbildning eller ingen alls.

5.1.2 Frågor om förskolläraryrket

I tabellen nedan kan utläsas huruvida undervisning i att sjunga med små barn utifrån barnröstens förutsättningar, val av repertoar och instrumentalundervisning var obligatorisk eller fanns tillgänglig som valbar kurs under förskolläraryrket. 26 av de 45 utbildade förskollärarna önskade dessutom att de hade fått lära sig mer om att sjunga med små barn under sin utbildning.

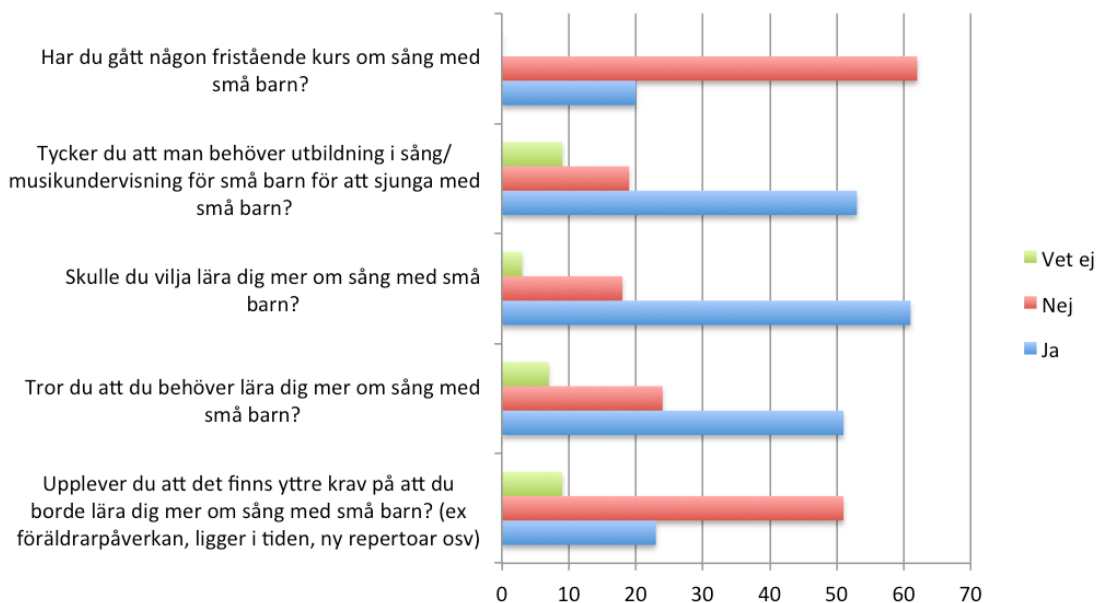
Diagram 1 - Frågor rörande förskolläraryrkets musikaliska innehåll

5.1.3 Allmänna frågor om utbildning för att sjunga med små barn

Vidare ställde vi mer allmänna frågor kring utbildning om sång med små barn. De allra flesta respondenter verkar vara överens om att det behövs utbildning i sång/musikundervisning för att sjunga med små barn och att de både vill, och tror att de behöver, lära sig mer om sång med små barn. Ca en fjärdedel uppger att de har läst någon fristående kurs om sång med små barn men de flesta upplever inte att det finns yttre krav på att lära sig mer. Se tabellen nedan:

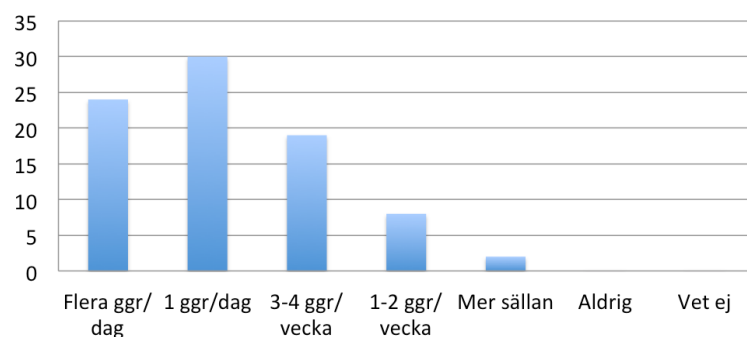
Diagram 2: Allmänna frågor rörande utbildning för att sjunga med små barn

5.1.4 Allmänna frågor om sång i förskolan

Ca hälften av respondenterna har 16-20 barn på sin avdelning. Dock uppger en femtedel av dem att de delas upp i mindre grupper när de ska ha sångsamling. När de sjunger tillsammans sitter de oftast i ring och en femtedel svarade att det är vanligast under sång- och danslekar och ännu färre att spontansången är den mest förekommande. Det är ytterst ovanligt att det kommer en musikpedagog utifrån och sjunger med barnen, vilket endast hänt i några enstaka fall. Två tredjedelar av respondenterna uppger att de sjunger till förinspelad musik.

Diagram 3: Frekvens av sångsamlingar i förskolan

Det är ganska stor spridning på frekvensen av sångsamlingar i förskolans verksamhet. Allt från flera ggr/dag till 1-2 ggr/vecka eller mer sällan. I genomsnitt sjunger de 1 ggr/dag.

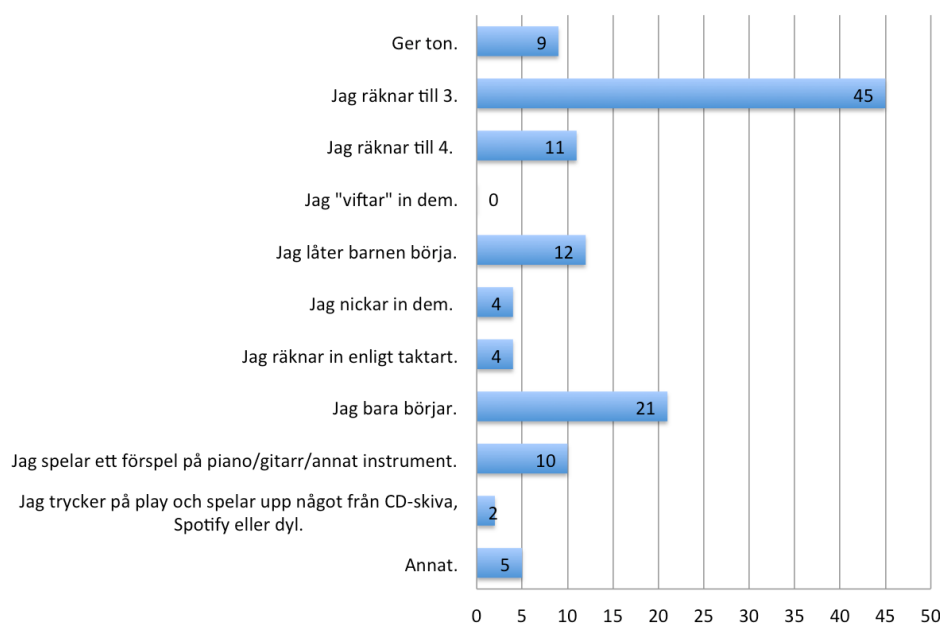
5.1.5 Pedagogens förhållande till musik och sin egen röst

Av 83 respondenter var det endast en som svarade nej på frågan om huruvida de sjunger med barnen. Nästkommande fråga gällde varför de ej sjunger med barnen och syftade till att endast besvaras av dem som svarat nej på tidigare fråga. Den frågan besvarades dock av två respondenter, vilket vi sammantaget med antalet ja i föregående fråga tolkar som att det var två stycken som inte sjunger tillsammans med barnen. De höll med om påståenden som att de "inte känner sig bekväma", "inte tycker om att sjunga", att de inte kan några sånger och att de har "fått höra att de inte kan sjunga". Det är även några respondenter som uppgett att de medverkar vid sångsamling men att de inte vill leda då de "inte tycker om att stå i centrum", att de "inte tycker att de sjunger tillräckligt bra" eller att de "inte kan några sånger". De flesta respondenter spelar varken instrument eller sjunger i kör på sin fritid och har även svårt att jämföra sitt eget rösläge med andra välkända röster. Dock uppger mer än hälften att de tycker att det är lätt att härma en melodi.

5.1.6 Kunskap i praktiken

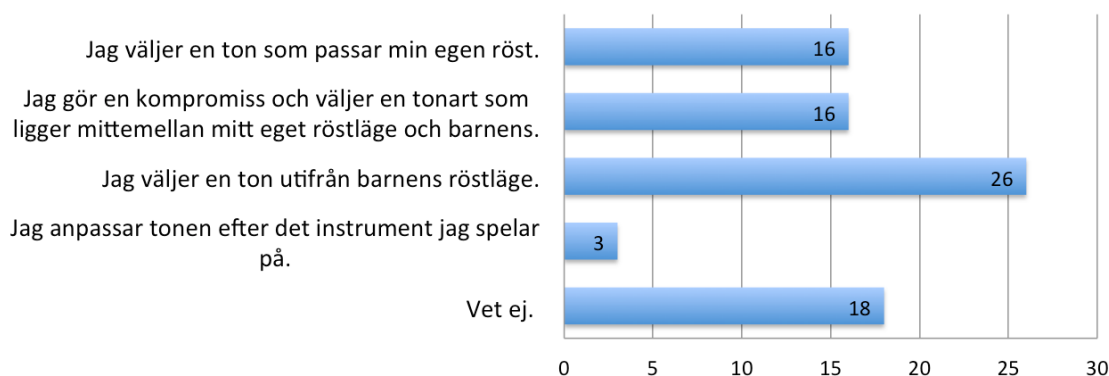
Vidare ställde vi en flervalsfråga om hur pedagogerna gör när de ska börja sjunga en sång tillsammans med barnen. Syftet med frågan var att se hur många som ger ton eller spelar förspel på något instrument och som framgår av diagrammet räknar de allra flesta till tre när de ska börja sjunga tillsammans med barnen.

Diagram 4: Hur pedagogen gör de ska börja sjunga en sång tillsammans med barnen

Av respondenterna svarade 52 st att de tänker på vilken tonhöjd de väljer när de sjunger tillsammans med barnen. 26 st väljer hälften en ton utifrån barnens röstläge, 16 st väljer en ton som passar deras egen röst, 16 st gör en kompromiss mellan barnens och deras eget röstläge och 18 st svarar att de inte vet.

Diagram 5: Hur valet av tonhöjd yttrar sig

Två tredjedelar har ändrat röstläge om de upplevt att det från början valda röstläget var för högt eller för lågt. Fler än hälften upplever att barnen har lätt att härma dem när de lär ut en ny melodi men bara knappt hälften upplever att barnen även härmar deras *sätt* att sjunga.

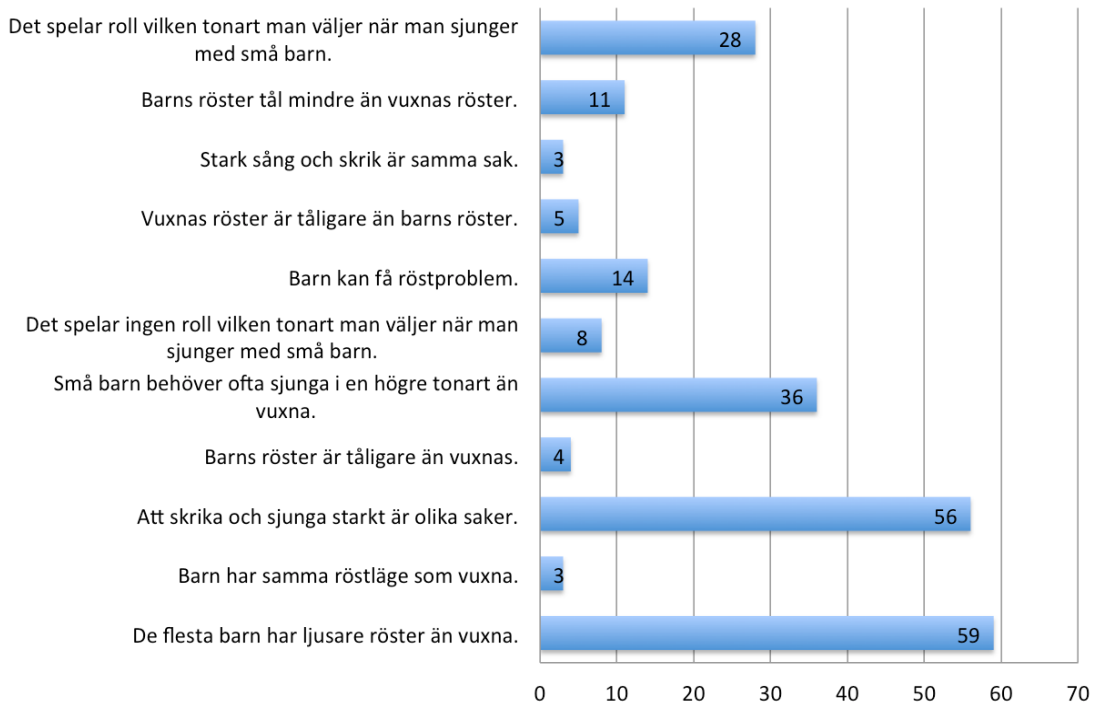
18 av 83 respondenter spelar något instrument på fritiden och av dem använder 14 st sitt instrument i arbetet med barnen samt ackompanjerar dem när de sjunger tillsammans. Om tonarten är för hög/låg kan fler än hälften transponera till en annan tonart vid behov.

5.1.7 Allmänt om barns sångröster

Mer än två tredjedelar av respondenterna upplever att barnen har ett ljusare röstläge än deras eget men nästan en femtedel säger att de inte vet.

Vidare ställde vi en flervalsfråga med olika påståenden om barnrösten och dess förutsättningar där respondenterna kunde välja att kryssa i de påståenden som de tyckte stämde överens med deras egen uppfattning om barnrösten. Många respondenter höll med om att de flesta barn har ljusare röster än vuxna och att skrika och sjunga starkt är olika saker medan mindre än hälften höll med om att tonarten spelar roll när man sjunger med små barn. 11 st höll med om att barns röster tål mindre än vuxnas röster, 5 st höll med om påståendet att vuxnas röster är tåligare än barns röster och 14 st respondenter höll med om att små barn kan få röstproblem. Övriga påståenden ställdes för att säkerhetsställa validiteten, se diagram 6:

Diagram 6: *Flervalsfråga rörande olika påståenden om barnrösten*

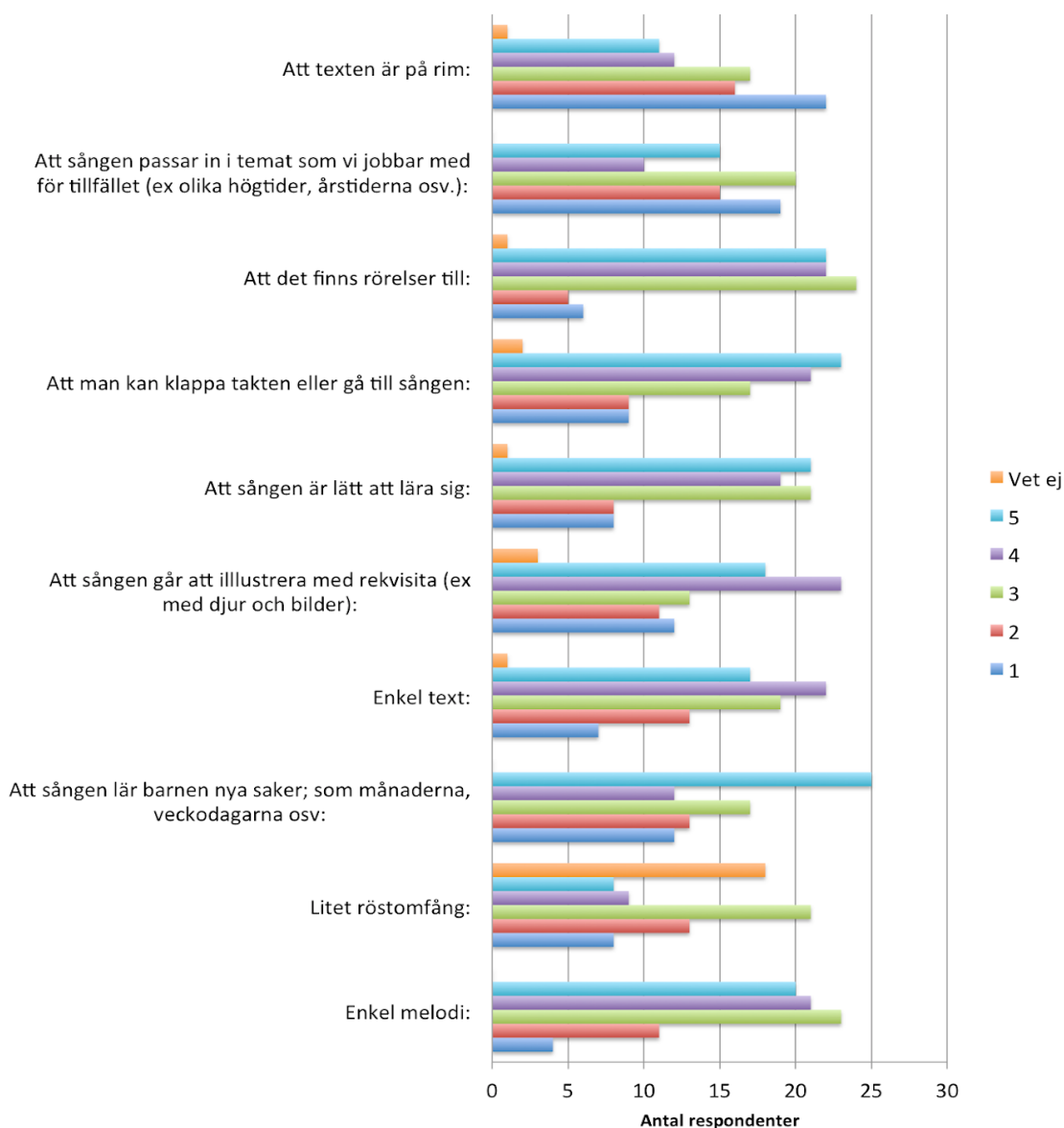

Nästan alla respondenter som sjunger tillsammans med barnen har visat på fler sätt att använda sångrösten och de flesta upplever att barnen ibland kan behöva ändra sitt sätt att sjunga, särskilt om de skriker, men även om de knappt hörs. Hela tre fjärdedelar har vid tillfälle bett barnen att sjunga med en mjukare och lite "lättare" röst. Om barnen sjunger en sång som de kan väl upplever de flesta respondenter att barnen sjunger starkare och med större inlevelse.

5.1.8 Reflektioner kring sång med små barn

Den sista delen av enkäten bestod av två frågor som båda var skattningsfrågor rörande olika påståenden kring sång i förskolan. Där kan man se hur den pedagogiska personalen värderade de olika alternativen i förhållande till varandra:

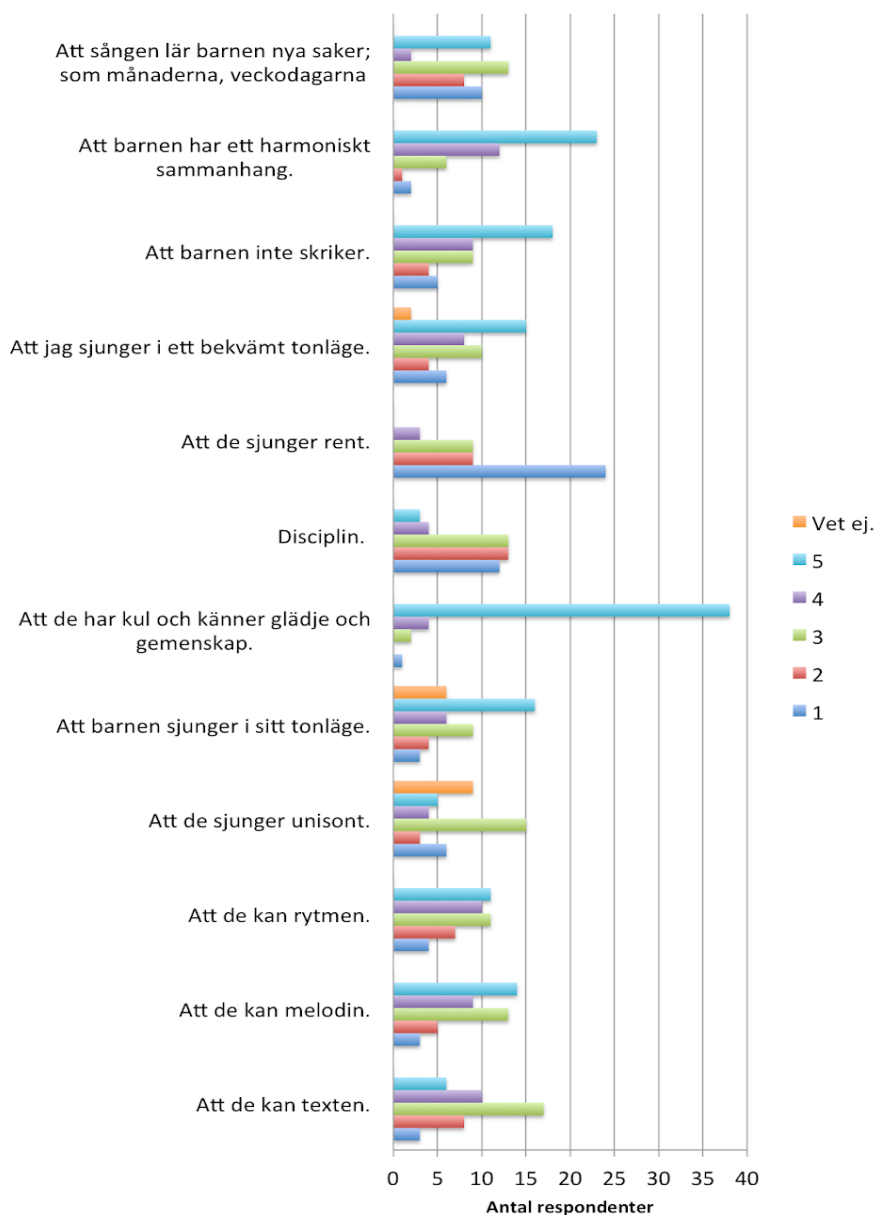
Diagram 7: Skattningsfråga rörande följande påståenden kring val av repertoar
5 = mycket viktigt, 1 = inte särskilt viktigt

Att texten är på rim verkar inte vara något den pedagogiska personalen i förskolan skattar särskilt högt men att det finns rörelser till sången var viktigt för de flesta respondenter. Påståendet att det är viktigt att sången lär barnen nya saker har många skattat högt, vilket i enlighet med läroplanen visar hur sången främst är ett metodiskt verktyg för lärande inom andra områden. En stor del av respondenterna svarade "vet ej" ang litet röstomfång och resterande frågor berör övriga hänsynstaganden vid val av ny repertoar.

Enkätens sista fråga gällde hur respondenter skattade följande påståenden kring sångsamlingen:

Diagram 8: Skattningsfråga rörande följande påståenden kring sångsamlingen
5 = mycket viktigt, 1 = inte särskilt viktigt

Det absolut viktigaste när de sjunger en sång som barnen kan väl är att de har kul och känner glädje och gemenskap. Nästan lika många som tycker att det är viktigt att de själva sjunger i ett bekvämt tonläge tycker att det är lika viktigt att barnen gör det. Det är även viktigt att barnen inte skriker och de flesta tycker att melodin är viktigare än både rytmen och texten. Att sjunga unisont upplevs av de flesta respondenter inte som särskilt viktigt men att de sjunger rent är "rent av oviktigt".

5.2 Analys

För att besvara våra fyra forskningsfrågor kommer vi i detta avsnitt analysera resultatet lite närmare baserat på Vygotskijs teorier om lärande. I arbetet med att analysera resultatet har vi utgått från kriterier som skapar en proximal utvecklingszon för barnets lärande kring sång i förskolan (se kapitel 3.3). Vidare presenteras de korsanalyser vi funnit intressanta, samt hur vi gjort dessa urval.

5.2.1 Vilka vetenskapliga kunskaper har den pedagogiska personalen om små barns sångröster?

Den första forskningsfrågan berör kunskap om barns röstläge och att barn kan få röststörningar vilket är en förutsättning för den pedagogiska personalens roll som medveten sånglig förebild.

Kunskap om barns röstläge

Av våra 83 respondenter upplever 58 st att barns röstläge ligger ljusare i förhållande till sitt eget och 59 av 83 håller med om påståendet att de flesta barn har ljusare röster än vuxna. Dock uppger endast 36 av 83 att små barn ofta behöver sjunga i en högre tonart än vuxna och 28 av 83 att det spelar roll vilken tonart man väljer. 52 av 83 tänker på vilken tonhöjd de väljer när de sjunger tillsammans med barnen och hälften av dem väljer då en ton utifrån barnens röstläge. 49 av 83 har kunskapen att man bör ändra tonart när man sjunger med barnen om den man valt från början upplevs för hög/låg.

Den pedagogiska personalen i förskolan har således ganska god kunskap om barns röstläge och att barn har ljusare röstläge än vuxna. Flera har även kunskap om att tonarten spelar roll och att man behöver anpassa tonhöjden efter barnen. Det saknas dock kunskap om hur man tillämpar detta i praktiken.

Kunskap om att barn kan få röststörningar

14 av 83 håller med om att barn kan få röstproblem. Av dem uppger hälften att barnen kan behöva ändra sitt sätt att sjunga om de sjunger med *pressad fonation* vilket även kan tyda på viss kunskap om adekvat terminologi. 56 av 83 håller med om att skrika och sjunga starkt är olika saker medan endast 3 av 83 säger att stark sång och skrik är samma sak. 35 av 83 tycker att det är mycket viktigt att barnen inte skriker när de sjunger en sång som de kan väl och lite fler än hälften upplever att barn kan behöva ändra sitt sätt att sjunga om de skriker 11 av 83 uppger att barns röster tål mindre än vuxnas röster och 5 av 83 att vuxnas röster är tåligare än barns.

5.2.2 Hur förhåller sig den pedagogiska personalen i förskolan till vetenskapliga kunskaper om barns sångröster i sin praktik samt hur värderar de dessa kunskaper?

Den andra forskningsfråga är en utveckling av föregående fråga som syftar till att ta reda på hur den pedagogiska personalen värderar sina vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster och hur de använder sig av dem i sin praktik. När barnet sjunger tillsammans med den vuxne, och försöker imitera det som förevisas, krävs det att

melodin ligger i ett anpassat röstläge så barnet kan återkoppla den yttre stimulen till en inre förståelse (Vygotsky, 1978).

“Barn har ljusare röstläge än mitt eget”

58 av 83 respondenter upplever att barns röstläge ligger ljusare i förhållande till sitt eget. Vidare kommer vi analysera hur dessa 58 förhåller sig till denna upplevda kunskap i sin praktik samt värderar den kunskapen.

Två tredjedelar tänker på vilken tonhöjd de väljer när de sjunger med barnen. Det yttrar sig i praktiken genom att ca hälften väljer en ton utifrån barnens röstläge, ca en fjärdedel gör en kompromiss och lägger sig mitt emellan sitt eget och barnens röstläge och de resterande väljer en ton utifrån sin egen röst trots att de säger att barn har ljusare röster än vuxna. 37 st har ändrat tonläge om det tonläge de valt från början visat sig vara för högt/lågt. 28 st håller med om att barn behöver sjunga i en högre tonart än vuxna och 23 st uppger att tonarten spelar roll när man sjunger med små barn medan ett litet röstomfång är ganska oviktigt. Ungefär lika många värderar att sjunga i sitt eget tonläge lika högt som att sjunga i barnens, även fast de uppgivit att de har lägre röstläge än barnen.

Vi kan konstatera att de som upplever att barn har ljusare röstläge än vuxna förhåller sig till denna kunskap i högre grad än populationen i stort där 52 av 83 tänker på vilken tonhöjd de väljer när de sjunger tillsammans med barnen i jämförelse med 40 av 58.

“Barn kan få röstproblem”

14 av 83 respondenter håller med om påståendet att barn kan få röstproblem. De som har denna upplevda kunskap värderar den enligt följande:

Nästan alla respondenter har upplevt att barnen ibland kan behöva ändra sitt sätt att sjunga. De har även bett dem att sjunga med en mjukare och lite “lättare” röst och visat på fler sätt att använda sångrösten. De flesta värderar högt att det är viktigt att barnen inte skriker och om barnen skriker när de sjunger uppger nästan alla att barnen kan behöva ändra sitt sångsätt. Lika många uppger att skrika och sjunga starkt är olika saker medan hälften uppger att de kan behöva ändra sitt sätt att sjunga om de sjunger med pressad fonation.

Av hela populationen skattar 35 av 83 det mycket högt att barnen inte skriker. 48 av 83 uppger att barn kan behöva ändra sitt sätt att sjunga om de skriker och 15 av 83 om de sjunger med pressad fonation. Sammantaget kan man säga att de som är medvetna om att barn kan få röstproblem värderar den kunskapen högre än populationen i sin helhet då de i större utsträckning anpassar sin undervisning.

De 14 som håller med om påståendet om att barn kan få röstproblem verkar även vara väl medvetna om att barns röstläge ligger ljusare än vuxnas då alla 14 tänker på vilken tonhöjd de väljer när de sjunger tillsammans med barnen. Det yttrar sig i de allra flesta fall att de väljer en ton utifrån barnens röstläge då endast en anpassar tonen efter sitt eget röstläge. De flesta säger att det är viktigt att barnen sjunger i sitt röstläge och nästan alla håller med om att barn har ljusare röster än vuxna, att de ofta behöver sjunga i en högre tonart, att tonarten spelar roll när man sjunger med små barn och att de har

ändrat tonläge när de börjat sjunga tillsammans med barnen om det de valde från början varit för högt/lågt.

5.2.3 Hur ser den pedagogiska personalen på sig själv som sånglig förebild?

Den tredje forskningsfrågan rörande pedagogernas syn på sig själva som sånglig förebild är direkt kopplad till Vygotskijs teorier om lärande då personalens sångröst är det medierande verktyget mellan barnet och den sång de ska lära sig (se kapitel 3).

De två respondenter som uppgivit att de inte sjunger tillsammans med barnen anger orsaker som "jag kan inte sjunga", "jag kan inga sånger", "jag tycker inte om att sjunga", "jag känner mig inte bekväm". 72 st leder sångsamlingar medan övriga känner igen sig i att de "inte tycker att de sjunger tillräckligt bra", "kan inga sånger", "tycker inte om att stå i centrum" eller annan orsak. Två tredjedelar upplever att barnen har lätt att härma dem när de lär ut en ny melodi men knappt hälften upplever att de även härmar deras sätt att sjunga. Nästan alla har visat på fler sätt att använda sångrösten och ca hälften har ändrat tonläge om det de valt från början visat sig vara för högt/lågt. Det indikerar att de känner sig ganska trygga som sångliga förebilder. Dock verkar det ändå finnas en stor osäkerhet då tre fjärdedelar skulle vilja lära sig mer om sång med små barn, tre femtedelar tror att de behöver lära sig mer om sång med små barn men knappt en tredjedel upplever att det finns yttre krav på att de borde lära sig mer om sång med små barn.

5.2.4 Finns det några samband mellan utbildning och vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster, och i så fall, hur yttrar de sig?

Den fjärde och sista forskningsfrågan är en mer ingående analys av de tre första forskningsfrågorna som syftar till att undersöka om det finns skillnader mellan vad förskollärare och barnskötare fått med sig via sin utbildning eller på annat sätt förskansat sig.

Av 83 respondenter var 35 st barnskötare och 45 st förskollärare. Då barnskötarutbildningen är en treårig gymnasieutbildning, i jämförelse med förskollärarytbildningen som är en högskoleutbildning på 4,5 år, ville vi se om det fanns något samband mellan utbildningsgrad och pedagogernas vetenskapliga kunskaper om små barns sångröster. För att kunna göra jämförelser dem emellan har vi i detta avsnitt valt att använda procent. 100 % barnskötare motsvarar en population på 35 st barnskötare och 100 % förskollärare motsvarar en population på 45 st förskollärare. Resultatet säger alltså inget generellt om populationen barnskötare/förskollärare då antalet respondenter varit för lågt, utan används endast som ett jämförande verktyg. I vissa fall har några respondenter hoppat över frågor. För att då kunna göra en fortsatt rättvis jämförelse har vi i de fallen anpassat procentsatsen efter det aktuella antalet svarande.

Kunskap om barns röstläge

Tabell 1: Jämförelse mellan utbildning och upplevelse om barns röstläge

	Barnskötare	Förskollärare
Lika	6 %	11 %
Ljusare	74 %	78 %
Mörkare	0 %	0 %
Vet ej	20 %	11 %

Trots att barnskötarutbildningen och förskollärarytbildningen skiljer sig åt gällande nivå, innehåll och längd finns det ingen direkt skillnad mellan hur barnskötare och förskollärare uppfattar barns röstläge i förhållande till sitt eget.

Tabell 2: Jämförelse mellan utbildning och påståenden rörande barnrösten

	Barnskötare	Förskollärare
De flesta barn har ljusare röster än vuxna	51 %	82 %
Barn har samma röstläge som vuxna	6 %	0 %
Små barn behöver ofta sjunga i en högre tonart än vuxna	31 %	53 %
Det spelar ingen roll vilken tonart man väljer när man sjunger med små barn	23 %	0 %
Det spelar roll vilken tonart man väljer när man sjunger med små barn	23 %	38 %

Det generaliserade påståendet att "barn har ljusare röster än vuxna" har en annan procentuell fördelning än föregående fråga där det var i förhållande till den egna rösten. Man kan dessutom se tydliga tendenser på att förskollärare har större insikt om val av tonart för små barn.

Tabell 3: Jämförelse mellan utbildning och medvetenhet kring val av tonhöjd

Barnskötare	Förskollärare
69 %	67 %

Det fanns ingen skillnad i *medvetenhet* kring val av tonhöjd i förhållande till utbildning. Dock kunde vi se tydliga skillnader i *val* av tonhöjd. Se tabellen nedan:

Tabell 4: Jämförelse mellan utbildning och val av tonhöjd i praktiken

	Barnskötare	Förskollärare
Jag väljer en ton som passar min egen röst.	22 %	18 %
Jag gör en kompromiss och väljer en ton som ligger mittemellan mitt eget röstläge och barnens.	22 %	20 %
Jag väljer en ton utifrån barnens röstläge.	28 %	42 %
Jag anpassar tonen efter det instrument jag spelar på.	6 %	2 %
Vet ej.	22 %	18 %

I tabellen framgår att knappt hälften av de med förskollärarytbildning väljer en ton utifrån barnens röstläge och att de i högre grad tenderar att välja en ton utifrån barnens röstläge i jämförelse med barnskötare.

64 % av både barnskötare och förskollärare svarade ja på frågan om de ändrat tonläge om det de valt från början varit för högt/lågt.

Kunskap om att barn kan få röststörningar

Tabell 5: Kunskap om röstproblem i förhållande till utbildning

	Barnskötare	Förskollärare
Barn kan få röstproblem	9 %	24 %
Barns röster är tåligare än vuxnas röster	9 %	2 %
Vuxnas röster är tåligare än barns röster	3 %	9 %
Barns röster tål mindre än vuxnas röster	6 %	20 %
Stark sång och skrik är samma sak	0 %	7 %
Att skrika och sjunga starkt är olika saker	57 %	82 %

I tabellen framgår att de med förskollärarytbildning i högre grad håller med om att barn kan få röstproblem, barns röster tål mindre än vuxnas röster och att skrika och sjunga starkt är olika saker.

Tabell 6: Skattningsfråga rörande skrik/sång i förhållande till utbildning

	Barnskötare	Förskollärare
5	58 %	40 %
4	23 %	20 %
3	13 %	20 %
2	6 %	9 %
1	0 %	11 %
Vet ej	0 %	0 %

I detta fall är det barnskötarna som skattar vikten av att barn inte skriker högst. I relation till tidigare svar tolkar vi dock det mer som att de tycker att det är jobbigt när barnen skriker och inte att det är skadligt för deras röster.

Jämförelser kring hur den pedagogiska personalen ser på sig själva som sånglig förebild i förhållande till utbildning

Tabell 7: Självupplevd kompetens i förhållande till utbildningsgrad

	Barnskötare	Förskollärare
Upplever du att barnen har lätt att härma dig när du lär ut en ny melodi?	63 %	73 %
Härmar barnen även ditt sätt att sjunga?	43 %	49 %
Har du visat på fler sätt att använda sångrösten?	89 %	93 %
Har du ändrat tonläge om det du valt från början varit för högt/lågt?	60 %	64 %
Tycker du att man behöver utbildning i sång/musikundervisning för små barn för att sjunga tillsammans med små barn?	63 %	60 %
Skulle du vilja lära dig mer om sång med små barn?	77 %	71 %
Tror du att du behöver lära dig mer om sång med små barn?	60 %	60 %
Önskar du att du hade fått lära dig mer om att sjunga med små barn under din utbildning?	63 %	58 %
Upplever du att det finns yttre krav på att du borde lära dig mer om sång med små barn?	29 %	24 %

Enligt presenterad tabell finns det inte någon väsentlig skillnad i hur man upplever sin egen kompetens vid sång med små barn eller hur man värderar vikten av utbildning i sång- och musikundervisning för små barn för att sjunga tillsammans med små barn.

Sammanfattning

Som slutsats har vi, utifrån vår population, fått en antydning om att både barnskötare och förskollärare är medvetna om barns röstläge men att förskollärarna har större kunskap om hur den går att omsätta i praktiken. Förskollärarna har även större kunskap om att barn kan få röstproblem och att skrika och sjunga starkt är olika saker. Det finns dock ingen avsevärd skillnad i utbildningsgrad och självupplevd kompetens som sånglig förebild vid sång med små barn.

5.2.5 Övriga analyser

Under arbetet med analysen framkom andra resultat som vi valt att redovisa; vikten av ett harmoniskt sammanhang under sångsamlingen, musicerande på fritiden och jämförelser av förskolläraryrket utbildningens innehåll över årtionden. Dessa resultat finner vi intressanta i förhållande till förskolläraryrket utbildningens musikaliska innehåll. Vi gjorde även en analys av svarsfrekvensen för att se vilka respondenter som valt att fullfölja enkäten och om någon särskild grupp var överrepresenterad.

Vikten av ett harmoniskt sammanhang under sångssamlingen

Ett harmoniskt sammanhang kan förutom unison sång även innebära att sjunga till ackompanjemang eller förinspelad musik och blir viktigt “eftersom gehöret, förmågan att höra toner, utvecklas när örat hör den ton som rösten producerar, blir återkopplingen till det som hjärnan uppfattar som den sjungna tonen störd av att den inte får stöd från den övriga sången i rummet” (Fagius, 2011, s. 46).

Nästan hälften av respondenterna tycker att ett harmoniskt sammanhang är viktigt men lika många uppger att det är oviktigt att barnen sjunger rent. 7 av 83 skattar det högt att barnen sjunger unisont och en tredjedel av respondenterna uppger att de sjunger till förinspelad musik och mindre än en femtedel ackompanjerar barnen på något instrument. Det visar på en viss diskrepans mellan pedagogernas uppfattning kring vikten av harmoniskt sammanhang under sångsamlingen och hur de agerar i praktiken.

Musicerande på fritiden

18 av 83 respondenter har uppgett att de spelar instrument på fritiden och av dem sjunger även fler än hälften i kör. Vid en jämförelse mellan de som musicerar på fritiden och de som inte gör det anger flera att det är viktigare att barnen sjunger i ett bekvämt tonläge än att de själva gör det och av de som sjunger i kör på fritiden är det ännu fler som anger att det är viktigare att barnen sjunger i ett bekvämt tonläge. Detta indikerar att musicerande på fritiden, och särskilt att sjunga i kör, leder till större medvetenhet kring val av röstläge tillsammans med barnen.

Jämförelser av förskolläraryrket utbildningens innehåll under årtionden

För att se om respondenternas förskolläraryrket utbildning varit likvärdig eller om det fanns skillnader dem emellan så har vi brutit ned resultatet av förskolläraryrket utbildningens innehåll till de olika årtionden och jämfört dem med varandra. I vår enkät fanns svarsalternativen “ja, det var obligatoriskt”, “ja, det fanns som valbar kurs”, “nej, men det fanns som valbar kurs”, “nej, det fanns ej på min utbildning”, samt “vet ej”. I detta exempel lyfter vi endast fram den *obligatoriska* undervisningen. Se tabell nedan:

Tabell 8: Förskolläraryrket utbildningens sång/musikinnehåll över årtionden

	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2018	Totalt
Totalt antal examinerade förskollärare per årtionde:	3	7	5	9	21	45
Undervisning i att sjunga med små barn utifrån barnröstens förutsättningar:	3	6	1	1	10	21
Undervisning i val av repertoar:	2	6	1	0	6	15
Instrumentalundervisning:	2	5	4	1	7	19
Jag önskar att jag hade fått lära mig mer om sång med små barn:	1	3	2	3	17	26

I tabellen syns en indikation över hur förskolläraryrket utbildningen har förändrats under åren. De flesta av respondenterna examinerades under 2010-2018 och av dem önskar nästan alla att de hade fått lära sig mer om barnrösten under sin utbildning. Av de som examinerades mellan 1970-1989 svarar alla utom en att de hade obligatorisk undervisning i att sjunga med små barn utifrån barnröstens förutsättningar (ex. röstomfång, röstläge osv.) vilket kan jämföras med de som examinerats mellan 1990-2009 där endast 2 av 14 svarat att de fått undervisning i att sjunga med små barn utifrån barnröstens förutsättningar. Under samma 20 års period, 1990-2009, är det endast en respondent som uppger att de haft obligatorisk undervisning kring val av repertoar.

Svarsfrekvens

Av de som nåddes av enkäten och valde att besvara den var det endast 43 % som fullföljde. Vid en mer ingående analys kunde vi se följande svarsfrekvens:

Tabell 9: Svarsfrekvensanalys

	Svarsfrekvens
Hela populationen	43 %
Kvinnor	73 %
Män	15 %
Barnskötare	60 %
Förskollärare	76 %
Födda på 50-talet	48 %
Födda på 60-talet	56 %
Födda på 70-talet	66 %
Födda på 80-talet	64 %
Födda på 90-talet	54 %
Musicerar på fritiden	90 %

Av tabellen kan utläsas att de som musicerar på fritiden i högre grad valt att avsluta enkäten än övriga respondenter, att fler förskollärare än barnskötare har avslutat enkäten samt att det finns en indikation på att fler respondenter, födda på 70- och 80-talet, valt att avsluta enkäten än sina äldre resp. yngre kollegor. Det går även att utläsa stora skillnader mellan kvinnor och män.

6. Diskussion

I detta kapitel diskuterar vi resultatet för att sedan ta upp varför detta är viktig, hur vårt resultat kan mötas upp och huruvida det verkligen kan ställas krav på förändring. Vidare diskuterar vi metoden som sådan och avslutar med förslag till vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion - *röstläget, samhällsläget och hur är läget?*

Till en början diskuterar vi resultatet i förhållande till bakgrunden och våra fyra forskningsfrågor för att vidare lyfta ämnen som vi efter analysen funnit ha ett diskussionsvärde.

6.1.1 Diskussion om röstläget och röstproblem

Ett centralt spår genom uppsatsen har varit att barns röstläge ligger ljusare än vuxnas. Forskningen visar att det inte är fysiskt möjligt för små barn att producera samma toner som vuxna (Sundberg, 2001; McAllister & Södersten, 2007; Södersten, 2008; Sundin, 1986; Kemp, 1989). Att 59 av 83 respondenter håller med om att de flesta barns röstläge ligger ljusare än vuxnas kan vid en första anblick upplevas som ett positivt förhållande men vid vidare reflektion innebär dock detta att övriga *inte* upplever/vet att barns röster är ljusare eller att deras röstläge ligger högre. Det är inte förvånande att personalen *inte vet* att barns röstläge ligger högre eftersom många angivit att de inte fått tillräckliga kunskaper under sin utbildning (se tabell 15), men att så många *inte upplever* att barns röster är ljusare än vuxnas ter sig märkligt. Beror detta på att de inte reflekterat över hur det låter när barnen pratar/sjunger eller *hör* de inte att barnen har ljusare röster? En annan förklaring kan även vara att dessa pedagoger helt enkelt inte är bekanta med termen "röstläge" och således inte uppfattat frågan eller så har de själva väldigt ljusa röster.

Några respondenter, som svarat att de upplever barnens röstläge ljusare än sitt eget, uppger även att de utgår från sitt eget röstläge när de sjunger tillsammans med barnen, vilket verkar motsägelsefullt. Att fortsätta utgå från sitt eget röstläge trots denna upplevelse skulle dock kunna ha flera möjliga orsaker t. ex. osäkerhet kring den egna sångförmågan, bekvämlighet, otillräcklig sångteknik, brist på metodiska verktyg eller helt enkelt avsaknad av kunskap om att skillnaden mellan barns och vuxnas röstläge kan vara av betydelse.

Röstläge och intonation

Enligt tidigare presenterad forskning kan intonationssvårigheter vara en negativ effekt av ett ej anpassat röstläge då det finns samband mellan val av startton och barnens förmåga att återge en ton korrekt/sjunga rent/intonera (Gudmundsdottir, 2018). Att barnen sjunger rent kan således vara en indikation på att det valda tonläget är väl anpassat efter barngruppens gemensamma röstläge. Att intonera gemensamt (sjunga unisont), uppger respondenterna dock inte vara särskilt viktigt. Fagius (2011) säger att om den unisona sången uteblir till följd av att barnen väljer att sjunga i sitt bästa läge, blir den gemensamma sången i förskolan mer som ett sammelsurium av ljud. Enligt Vygotskijs teorier om lärande måste barnet kunna imitera de ljud som produceras för att

internaliseringsprocessen ska kunna äga rum (Vygotskij, 1999; Vygotsky, 1978). Barnet kan alltså inte lära sig vad sång är om de toner som avses att imitera ligger i fel register.

Att respondenterna svarat att de inte tycker unison sång är viktigt skulle delvis kunna förklaras av möjligheten att många inte känner till innebörden av ordet "unisont" då flera även kryssat för alternativet "vet ej" på samma fråga. Det är också möjligt att pedagogerna inte reflekterar över huruvida barnen sjunger unisont eftersom de inte vet om att detta är något man kan/borde lyssna efter. En annan anledning kan vara åldern på barnen. Små barn kan inte känna igen de musikaliska parametrarna förrän i tre-fyraårsåldern (Pramling m.fl., 2015). Om då barngruppen består av barn i åldern ett till tre år är det nästan omöjligt att få till någon slags unison sång, oavsett röstläge eller hur tonsäker pedagogen är. Dock utvecklas barnets gehör, och därmed möjligheter till att lära sig intonera, om det får öva på att lyssna och återkoppla sin röst till hörandet (Vist, 2005; Fagius, 2011; Küntzell-Hansen, 1973) - och med intonation kommer så småningom även den unisona sången. Om det inte finns någon unison sång för gehöret att förhålla sig till krävs det någon annan form av harmoniskt sammanhang för att hjärnan ska kunna återkoppla den sjungna tonen till gehöret (Fagius, 2011). I vår undersökning svarade nästan hälften av respondenterna att de tycker att ett harmoniskt sammanhang är viktigt men endast en tredjedel av respondenterna uppger att de sjunger till förinspelad musik och mindre än en femtedel ackompanjerar barnen på något instrument. Även om respondenterna vet att det är viktigt med ett harmoniskt sammanhang så kan de således inte skapa ett då de flesta ej spelar något instrument och det kanske inte finns något instrument eller någon musikanläggning att tillgå på förskolan. En slutsats kan vara att upplevd kunskap inte behöver korrelera med praktisk utövning.

Röstlägets betydelse

Vilket röstläge du har beror på individuella anatomiska skillnader och det är inte bara skillnad på röstläget mellan barn och vuxna utan generellt även mellan kvinnor och män. Män har i allmänhet längre stämband och ansatsrör än kvinnor och har således betydligt mörkare röst än barnen (Sundberg, 2001). Detta innebär att barnen behöver oktavera för att sjunga unisont tillsammans med män. Borde inte detta kunna verka förvirrande för barnen när de ska imitera vad och hur den pedagogiska personalen sjunger? I vår undersökning var endast tre respondenter män vilket gör det svårt att dra några slutsatser. Dock uppger alla tre att barnen har lätt att härma dem när de lär ut en ny melodi vilket skulle kunna indikera att barn inte besväras i särskilt stor utsträckning av ett röstläge så pass mycket lägre än deras eget. Detta skulle kunna bero på att de faktiskt *kan* sjunga samma toner, fast en oktav upp, på samma sätt som kvinnor gör när de sjunger unisont tillsammans med män. Att barnen inte oktaverar på samma sätt tillsammans med kvinnliga sångliga förebilder som väljer ett för lågt röstläge skulle kunna bero på att den oktaverade tonen, och hela det oktaverade röstläget, riskerar att hamna för högt upp.

Vidare kan problematiseras hur stor inverkan den pedagogiska personalens röstläge egentligen har på små barns upplevelse av sång- och hörsutveckling? Kommer de barn, som ännu inte hittat sin sjungande röst, som medverkar på sångsamlingar där pedagogerna väljer ett röstläge som är för lågt för barn att imitera, kunna göra kopplingar mellan öra, hjärna och larynx och således utveckla sitt gehör? Förmodligen

är det inte så enkelt då förskolan inte är den enda musikaliska influensen i barnens liv. Men låt oss göra ett tankeexperiment; Två barn med liknande musikaliska förutsättningar går på två olika förskolor. I båda barnens hemmiljö saknas musikintresse, det spelas nästan aldrig musik och sång förekommer sällan. Om de sjunger tillsammans har de svårt att förhålla sig till tonalitet och harmonik samt sjunger i ett ofördelaktigt röstläge för barnen. Verkligheten blir som sådan att den enda platsen där barnen kommer i kontakt med sång och musik är på förskolan. På den ena förskolan sjunger man tillsammans varje dag i mindre grupper och pedagogerna arbetar med ett brinnande intresse för sång och musik där de anpassar röstläget efter barnen när de sjunger tillsammans samt att de emellanåt ackompanjerar barnen på gitarr eller piano. Ibland sjunger till inspelad musik och skapar således ett harmoniskt sammanhang med goda förutsättningar för gehörsutveckling. På den andra förskolan sjunger de tillsammans någon gång i veckan i stor barngrupp och den förebyggande pedagogen känner sig obekväm med sin egen röst, har själv svårt att förhålla sig till tonalitet, ackompanjerar inte på något instrument och de sjunger inte till förinspelad musik. Kommer båda barnen att utvecklas i samma takt och få samma förutsättningar för att utvecklas sitt gehör och lära sig vad sång är? Förmodligen inte. Barnet som fått goda förutsättningar från förskolan kommer troligtvis fortsätta utvecklas musikaliskt och få självförtroende att se på sig själv som en musikalisk individ, då barnet fått med sig en positiv upplevelse av sång och musicerande då sångsamlingen med dess anpassade innehåll blivit ett naturligt inslag i vardagen. Det andra barnet som haft begränsad tillgång till sång och musik, både hemifrån och i förskolan, har inte haft samma förutsättningar för att utvecklas musikaliskt och kommer troligtvis få svårare att skapa ett positivt förhållande till sång och eget musicerande i framtiden. Säljö (2005) skriver att det största syftet med skolan är att tillförsäkra sig att eleverna gör erfarenheter de inte gör i sin vardag. Och även om barnen får möjlighet att sjunga och musicera i förskolan borde alla moment i den pedagogiska verksamheten vara anpassad för de små barnen, precis som de extra tjocka kritorna, de små saxarna och de små toaletterna.

Röstproblem

Enligt McAllister, Lindestad och Södersten (2008) kan röststörningar hos barn uppkomma efter kraftig röststrängning som till exempel att tala med hög intensitet, tala vid förkylning eller att sjunga i ett ofördelaktigt röstläge. Vad som innebär ett ofördelaktigt röstläge kan säkerligen betyda både att sjunga för högt och för lågt och det finns även olika tillstånd som tillfälligt kan göra röstläget ofördelaktigt som hormonpåverkan, förkylningar osv. (Lindblad, 1992). Men förmodligen handlar det om frekvens. Enligt vårt enkätresultat sjunger pedagogerna med barnen i genomsnitt en gång per dag och troligtvis sjunger barnen inte med konstant under sångsamlingen och pedagogen har troligen en varierande repertoar i vilken melodin rör sig både uppåt och nedåt. Så även om barnen sjunger dagligen så känns det långsökt att tänka sig att enkom sjunga i ett ofördelaktigt röstläge skulle orsaka röstproblem. Ulf Jederlund (2011) håller heller inte med om uppfattningen att det skulle vara skadligt för barn att sjunga i för låga tonarter utan säger att förklaringar till röststörningar finns i andra faktorer som t. ex. bullriga miljöer och infektioner. Enligt Fagius (2011) väljer barn att sjunga i sitt bästa läge om det röstläge som de vuxna väljer är för lågt för barn att imitera. Detta borde således innebära att små barn inte kan drabbas av röststörningar till följd av ett

ofördelaktigt röstläge då de inte sjunger med i ett läge de inte behärskar och det som snarare tar störst skada är utvecklingen av gehöret.

I vår enkätundersökning höll 14 st respondenter med om påståendet att barn kan få röstproblem och 11 st höll med om påståendet att barnrösten tål *mindre* än vuxenrösten. Hur kommer det sig att så många verkar sakna kunskapen om att barn kan få röstproblem? En möjlig förklaring skulle kunna vara att de utbildningar som finns för arbete i förskolan inte tar upp att barn kan få röstproblem samt att det finns en etablerad föreställning om att små barn kan skrika hur mycket som helst utan att bli hesa (Sundberg, 2001). Detta påstående finner dock inte något stöd i forskningen som istället säger att röststrängning, t. ex. att försöka göra sig hörd i en miljö med hög bullernivå, kan vara en orsak till röstproblem (McAllister, Lindestad & Södersten, 2008). Enligt tidigare avsnitt rörande röststörningar hos barn (McAllister, Lindestad & Södersten, 2008) och dess kopplingar till buller (Arbetsmiljöverket, 2005; McAllister, Lindestad & Södersten, 2008), att barn har känsligare röster än vuxna (Södersten, 2008) samt att förskollärare är en yrkesgrupp i riskzonen för röstproblem (Lindblad, 1992; McAllister & Södersten, 2007) är det förvånande att kunskapen om att även barn kan få röstproblem är så pass låg.

6.1.3 Sånglig förebild eller inte?

I inledningen tas upp hur undersökningar rörande personalens musikaliska självbild i förskolan visar att det är många som känt osäkerhet kring sin musikaliska kompetens (Ehrlin, 2012; Jederlund, 2012). Ett lite överraskande, men väldigt glädjande resultat, i förhållande till detta är att nästan alla respondenter (81/83) i vår undersökning sjunger tillsammans med barnen. Nästan alla uppger även att de leder sångsamlingar, att barnen har lätt att härma dem när de förevisar, att de visat på fler sätt att använda sångrösten och att ca hälften vid behov ändrat röstläge. Sammantaget talar detta för att den pedagogiska personalen känner sig ganska trygg i sin roll som sånglig förebild. Det verkar dock finnas en viss diskrepans då flertalet respondenter uppger att de både vill/tror sig behöva lära sig mer om sång med små barn. Kanske kan detta härledas till frågornas utformning då frågor med självreflekterande karaktär tenderar att bjuda in till ett mer kritiskt tänkande. Att de känner sig trygga i sin roll som sånglig förebild betyder inte heller att de förstår sin betydelse som sånglig förebild i form av det medierande verktyget mellan barnet och sången (se kapitel 3.2) i och med att så pass många väljer att inte sjunga i ett för barnen anpassat röstläge.

6.1.4 Förskollärarytbildningens musikaliska innehåll

I detta avsnitt diskuteras förskollärarnas utbildning samt läroplanens syn på sång och musik för och med små barn.

Läroplanen

Forskningen säger att grunden till kopplingen mellan ljud och gehör, och därmed även *sång*, måste läggas innan 6 års ålder och alltså under förskoletiden (Nutley, 2019). Efter att ha läst igenom läroplanen ställde vi oss frågande till vad som egentligen menas med "sång", särskilt då sången inte är inbakad inom begreppet *musik* vilket indikerar att den kan betraktas som en del med ett egenvärde. Det finns inte någon närmare beskrivning av hur sången ska utföras vilket därmed lämnar pedagogerna lite vind för våg, särskilt

med tanke på att utbildningen inte verkar täcka upp önskat kunskapsbehov (se tabell 8). I föregångaren till LpFö-98, pedagogiskt program för förskolan (se avsnitt 2.3.1), står det betydligt mer utförligt vad sång i förskolan kunde innebära och vad som förväntades av personalen (Socialstyrelsen, 1987). Om *sång* ej har en tydlig definition i läroplanen blir det även svårt att veta vad förskollärarna behöver lära sig under sin utbildning.

Förskollärarytbildningen

På förskollärarytbildningen vid Stockholms Universitet finns tre böcker som berör musik i den obligatoriska kurslitteraturen - *Barn och sång; om rösten, sångerna och vägen dit* av Gunnel Fagius (2007), *Musikskap i förskolan - musikstunder ur ett didaktiskt perspektiv* av Ylva Holmberg (2017) samt *Musikvetenskap i förskolan* av Bim Riddersporre & Johan Söderman (2012) (se avsnitt 2.3.2). I boken *Barn och sång* av Gunnel Fagius (2007) är dock endast tre kapitel obligatoriska trots att boken i sin helhet innehåller all information om det lilla barnets sångröst som en blivande förskollärare kan tänkas behöva för att sjunga med små barn. Dels finns det ett kapitel som berör barnröstens utveckling, ett annat beskriver sångutvecklingen och ett tredje ger konkreta exempel på tillvägagångssätt vid sång med små barn. Frågan blir då varför dessa kapitel utelämnats? Kan det handla om att man för pedagogernas skull vill lyfta vikten av sångglädje vid sångsamlingarna istället för att fokusera på röstläge och anatomiska förutsättningar? Jederlund (2011) menar att diskussionen är överdriven och skapar onödig press på pedagogerna som i vissa fall helt slutat sjunga med barnen. Ehrlin (2012), å andra sidan, menar att förskolan har i uppdrag att erbjuda en verksamhet som möjliggör utveckling och att om musikaktivitetet på allvar ska få utrymme i förskolans verksamhet krävs utbildning i musik under studietiden som möjliggör uppdraget. Det räcker inte att få studenten att *tro* att deras musikaliska kompetens räcker till för att sjunga och spela i förskolan, utan fokus bör istället ligga på att faktiskt *utveckla* deras musikaliska kompetens. Eller är det tiden som inte räcker till då utbildningen ska behandla många viktiga områden varpå sången kan få svårt att hävda sitt egenvärde? (Calissendorff, 2012; Holmberg, 2014). Att tiden är en faktor är dock inget nytt. Förr fick blivande folkskollärare, som saknade förkunskaper i sång och musik, rådet att välja ett annat yrke då utbildningstiden ej skulle räcka till för att uppnå tillräcklig nivå för att undervisa i sång och musik (Ryner, 2004; Lindberg, 2002). Detta är självklart inte något eftersträvarsvårt men vad är det egentligen som har ändrats? Är det synen på musikaliteten som *absolut* som ändrats till ett mer *relativistiskt* synsätt (Lilliestam, 2009), dvs. att alla kan undervisa i sång och musik och att det inte krävs en medfödd musikalitet för att lära ut sånger till små barn?

Som blivande förskollärare i förskolan, där sång är en daglig aktivitet, bör studenterna få lära sig hur de ska använda sin egen röst i förhållande till barnens röster för att få självförtroende som en god sånglig förebild i sitt kommande yrke. Vår undersökning indikerar att utbildningen ej givit tillräckligt för sång med små barn då 26 av 45 utbildade förskollärare önskat att de hade fått lära sig mer om detta under sin utbildning. Om förskollärarytbildningen är bristfällig och inte ger förskollärarna självförtroende och kompetens att utföra sitt uppdrag bör den ses över. Icke att förglömma så har förskollärarytbildningens innehåll, inriktning samt syn på barnet och barnets förmåga till lärande naturligtvis varierat över tid och vid olika lärosäten vilket skulle kunna vara en förklaring till de varierande svaren på frågan om förskollärarytbildningens sång- och

musikinnehåll i vår enkät (se tabell 8). Det är dock för få respondenter för att kunna dra några långtgående slutsatser men övergripande hade förskollärarytbildningen större obligatoriskt sång- och musikinnehåll mellan år 1970-1989 jämfört med år 1990-2009.

Förskollärarytbildningen verkar dock gett viss kunskap och metodiska verktyg för hur man sjunger tillsammans med små barn då fler förskollärare än barnskötare anger att de i högre grad väljer en ton som är anpassad efter barnens röstläge. Det finns dock ingen direkt skillnad i utbildningsgrad och hur man upplever sin egen kompetens kring att sjunga med små barn eller hur man värderar vikten av utbildning för att sjunga med små barn (se tabell 7). Det kan tyckas märkligt då det är stor skillnad på en treårig gymnasieutbildning och en högskoleutbildning på 4,5 år. Borde inte 4,5 år på högskola ge ökad självupplevd kompetens som sånglig förebild vid sång med små barn?

Sång - OCH musik

Vi har under hela uppsatsen problematiserat kring *sång* och inte gett så stort fokus på *musik* eller de mer generella musikaliska kunskaperna. Enligt läroplanen ska barnen få utöva både musik och sång. *Musik* innefattar dock inte bara melodi utan även takt och rytm och för oss som musiker och sångpedagoger kändes det från början därför lite lustigt att så många som 45 av 83 respondenter har angett att de oftast räknar till tre innan de börjar sjunga en sång med barnen. Att räkna till tre är adekvat om sången går i 3/4-takt eller går i 4/4-takt men börjar på en upptakt. Om sången går i 4/4-takt räknar man annars till fyra, eller säger bara "tre, fyr!". De allra flesta traditionella barnvisor går dock i 2/4-takt (Bä, bä, Lilla snigel, Björnen sover osv.) och i de fallen räknar man i så fall endast "ett, två!" Förmodligen har inräkningen "1,2,3" samma funktion som "klara, färdiga gå", att samla ihop gruppen och påkalla uppmärksamhet för att kunna börja sången samtidigt. Detta blir dock en symbol för avsaknad av grundläggande musikteoretisk kunskap bland den pedagogiska personalen i förskolan och således en reflektion över förskollärarytbildningens musikteoretiska innehåll, särskilt då endast 4 av 83 svarade att de räknar in enligt taktart.

6.2 Vad är sång i förskolan?

Enligt vårt resultat är sång i förskolan något som oftast sker vid sångsamling sittandes i ring, utan ackompanjemang med fokus på glädje och gemenskap. Röstläget är oftast inte anpassat efter barnen och det är inte särskilt viktigt med unison sång. Sångsamlingen, i sin organiserade form, har ganska stor plats i förskolan då de flesta har sångsamling i genomsnitt en gång per dag (se diagram 3).

I förskolan ligger inte fokus på att barnen ska lära sig vad sång *är* utan att lära sig sånger, vilka främst tjänar syftet som medel för stödjande av annat lärande (Calissendorff, 2012). Wassrin (2016) skriver i sin avhandling att musikverksamheten skulle kunna vara så mycket mer än att sitta i ring och sjunga som till exempel att erbjuda olika musikaktiviteter med hjälp av ständigt tillgängliga musikinstrument, sångböcker samt att låta musiken ta tid. Även moment som komposition och improvisation skulle kunna få mer utrymme och samtidigt utmana den traditionella sångsamlingen. Detta kräver dock att pedagogerna har kunskap om hur de kan använda sig av instrumenten, den egna rösten och vidare hur de kan följa upp barnens lust och impulser samt initiera kreativa och musikaliska situationer. Den traditionella sångsamlingens form som sådan, att sitta i ring tillsammans och sjunga, är förmodligen

ett ganska effektivt format då alla tydligt kan se varandra vilket bidrar till att skapa en känsla av delaktighet och gemenskap. Ringen medför dessutom en naturlig turordning samt förenklar pedagogens överblick över gruppen för att kunna vara lyhörd för barnens signaler.

Still (2011) menar att den pedagogiska personalen inte i tillräckligt stor utsträckning utvecklar barnens vokala säkerhet och säger att uppmärksamhet kunde riktas mot musikens grundelement som klangfärg, dynamik, rytm/puls/tempo, harmoni och musikens form. Att medvetet utveckla barnens sångröster genom vokal träning borde egentligen inte vara så svårt i en traditionell sångsamling men kräver förmodligen större sångliga och musikteoretiska kunskaper än vad den pedagogiska personalen generellt tycks ha i dagsläget. Detta blir även viktigt i förhållande till Vygotskijs teorier om lärande där pedagogens sångröst är det medierande verktyget mellan barnen och sången (se kapitel 3).

6.3 Pedagogiska implikationer

Ska sånglig förmåga endast vara något för de barn med sång- och musikintresserade närstående eller för de barn som har turen att födas med särskild sångbegåvning? Det lilla barnet väljer inte sina föräldrar eller sitt sammanhang utan ska kunna lyckas i livet oavsett bakgrund. Därför ligger ansvaret att utbilda befolkningen på staten, som genom läroplanen ska ge alla barn samma grunder och förutsättningar för lärande i förskola och skola.

För att möta upp vårt resultat skulle läroplanen till en början kompletteras med en tydligare beskrivning om vad som menas med sång i förskolan och vad som ämnas läras ut. Såsom det är formulerat idag kan det tolkas som att sången endast är underordnad lusten och lärandet av andra moment. Läroplanen har dessutom reviderats, i LpFö-19, men utan tillägg eller tydligare förklaringar kring vad som menas med sång eller sångens roll i förskolan. Först när det blivit tydligare vad som menas med sång i förskolan kan förskollärarytbildningen anpassas till läroplanen. Vidare skulle de blivande förskollärarna få tillgång till lämplig utbildning kring sång med små barn och vad det innefattar (ex. röstläge, "bruksgitarr", rollen som sånglig förebild) för att kunna arbeta med barnen på ett för barnen anpassat sätt. En av examinationsuppgifterna i de kurser som berör sång och musik skulle kunna vara att leda en sångsamling, visa hur man börjar en sång i en lagom tonart för barnen och därmed skapa förutsättningar för musikaliskt lärande. Förskollärarytbildningen kan dock endast svara för kommande generationer förskolepedagoger och inte för de som redan examinerats varpå universiteten och högskolorna skulle kunna erbjuda vidareutbildning för de som vore intresserade att lära sig mer om barnens, och *sina egna* sångröster. Som tillägg kunde varje kommun ha en sång- och musikresurs tillgänglig för att sjunga och spela tillsammans med barnen någon gång per månad.

Så vad krävs det av den pedagogiska personalen i förskolan för att sjunga tillsammans med barnen? En lite större medvetenhet kring röstläge och särskilt i förhållande till sin egen röst, att våga utforska olika delar i rösten, hitta sätt att ge barnen ett "harmoniskt sammanhang"; kanske sjunga till förinspelad musik (och då såklart i tonarter anpassade för de små barnen). Enligt vår undersökning kunde vi se att de som musicerade på fritiden värderade barnens rätt till sitt eget tonläge högre än de som inte gjorde det.

Därför krävs det mer musik och sång under både barnskötar- och förskolläraryrket då eget utövande av musik visat sig ge insikt om det musikaliska hantverket och större förståelse för sångens premisser. Barnens rätt till sin egen röst måste få större plats och vara något som värderas högre, likaså personalens insikt om sin roll som sånglig förebild.

För att förebygga höga bullernivåer i förskolemiljön är det vanligt att sätta upp en s.k. "SoundEar", en slags pedagogisk bullermätare formad som ett öra, på väggen för att tydliggöra ljudnivån i rummet. Ett sätt att uppmärksamma barnens röstliga förutsättningar i arbetsmiljön kunde även vara att utvidga bullermätarens användningsområde till att inte bara ta hänsyn till hörseln, utan även rösten.

6.4 Metoddiskussion

Vad fick vi ut av enkäten och vad kan utläsas av en enkät? Respondenterna själva kan endast svara för sin tolkning och uppfattning av frågorna. Man skulle kunna säga att de svar vi fått in visar på deras språkliga förmåga att uppfatta de frågor vi ställt samt pedagogernas egna upplevda kunskap. Därför finns det vid enkätundersökningar alltid en risk att några respondenter ej svarat tillförlitligt beroende på språklig förmåga och självinsikt. Om vi istället hade valt intervju som metod skulle respondenterna ej behövt läsa själva utan hade fått dem upplästa för sig. Då hade de dock även påverkats av vårt kroppsspråk och tonfall. Vid intervju som metodval är en kvalitativ undersökningsmetod och kan inte säga något generellt om populationen i sig. Därför var det helt rätt i förhållande till vår vision, om att nå ut till så många som möjligt, att välja enkät som metod. Om vi i förhand hade vetat att vi endast skulle få in 83 svar hade vi dock hellre haft mailkontakt med alla respondenter så att vi hade kunnat kontrollera svarsfrekvensen.

Metoden som sådan, att lägga ansvaret på förskolecheferna att distribuera ut enkäten till sina anställda, fungerade inte som förväntat, då vi inte kunde säkerställa att alla de 217 förskolechefer som fick vårt mail verkligen vidarebefordrade det till sina anställda. Vi kan inte heller veta, då enkäten var helt anonym, hur många förskolor vi nått ut till. Ca två veckor efter vårt utskick ringde vi runt till några av förskolecheferna, för att kontrollera att de verkligen fått vårt mail och fråga om de hade skickat det vidare. Vi fick till svar att mailet var vidarebefordrat men att de inte trodde att vi skulle få särskilt hög svarsfrekvens då även de hade svårt att få sin personal att besvara medarbetarundersökningar. Att svarsfrekvensen i vår undersökning blev så låg som 2,9 % ($\pm 0,9$ %) var till viss del förväntat efter förskolechefernas uttalande. Dock är det säkerligen många saker som spelat in i varför det förhåller sig på det viset. Dels sitter inte den pedagogiska personalen framför en dator på dagarna utan ägnar sig främst åt att lägga pärlplattor, byta blöjor, torka bord, klä på och av jackor och mössor. Hade vi skickat ut vår enkät till kontorsanställda hade svarsfrekvensen kanske sett annorlunda ut.

Men vilka är det då som svarat på enkäten? Förmodligen är det de respondenter som funnit ämnet viktigt eller intressant. Enligt resultatet är den typiska respondenten en kvinnlig förskollärare född på 70-talet som arbetat inom barnomsorgen i mer än 25 år. Under 2017 hade Stockholms kommuns förskolor 31 % utbildade förskollärare (Skolverket, 2017). I vår enkät var hela 45 av 83 respondenter utbildade förskollärare

vilket motsvarar ca 54 %. Så hur kommer det sig att så många förskollärare valt att svara på vår enkät? Kanske har de som själva studerat på högskola och skrivit ett examensarbete både större förståelse och intresse av att hjälpa till och besvara en enkät från två högskolestuderande eller är det så enkelt som att förskollärare har fler administrativa uppgifter och således spenderar mer tid framför datorn under sin arbetsdag?

Enligt vår svarsfrekvensanalys (se tabell 9) kunde vi se att hela 90 % av de som musicerar på fritiden hade avslutat enkäten vilket vi tolkar som att eget musicerande ger engagemang och förståelse för ämnet.

6.4.1 Enkätfrågorna

Enkätfrågorna är ställda ur ett medvetet musikpedagogiskt perspektiv. Om man kommer från en helt annan livsvärld och erfar musik och sjungande med helt andra parametrar tolkar man säkerligen frågorna annorlunda. Vi försökte dock råda bot på detta då vi rådfrågade många personer med olika bakgrund innan vi skickade ut enkäten. Men vissa formuleringar kanske kunde ha skrivits annorlunda. T. ex. ett *harmoniskt sammanhang* kan lika gärna syfta på blommor i fönstren och att de har det trevligt och "harmoniskt" tillsammans. Vi, å andra sidan, syftade på *harmonik*, dvs. ett musikaliskt sammanhang där örat har något att återkoppla till.

Några av enkätfrågorna var s.k. "flervalsfrågor" där respondenten skulle kryssa i alla de påståenden som de tyckte stämde överens med deras egen uppfattning. För att undvika missförstånd kring frågornas utformning och hur de skulle besvaras, lade vi in exempelfrågor i början av enkäten (se Bilaga 4). Det är dock ändå möjligt att det inte framgått att respondenterna kunde kryssa i fler alternativ, då vi hade förväntat oss fler svarande respondenter per påstående.

Vi inser även att frågornas karaktär i vissa fall kan ha påverkat svaren t. ex: känner du att du behöver mer kunskap om sång med små barn? Det kan vara lätt att svara ja på en sådan fråga även om kunskapen inte *behövs* då vi som efterfrågar svaren har högre utbildning inom området - respondenten kanske bara vill svara "rätt"? En annan fråga gällde hur den pedagogiska personalen väljer ton när de sjunger med barnen. Oavsett om de valde att kryssa i att de väljer en ton utifrån sitt eget eller barnens röstläge kan vi omöjligt veta om så var fallet då vi inte varit där och hört hur det gått till. Respondenterna kan både haft en vilja att "svara rätt" samt kanske bara *tror* att det tonläge de valt varit anpassat efter barnens röster.

Vi ställde också en fråga där respondenterna skulle jämföra sin egen röst i förhållande till andra välkända röster. Den frågan visade sig vara betydligt svårare att besvara än vi trott då flertalet svarat "vet ej", eller så har de helt enkelt inte förstått frågan. Att överhuvudtaget fundera över sin egen sångröst och klangfärg är möjligtvis något som främst sångpedagoger ägnar sig åt.

Att dra slutsatser kring hur sångsamlingarna påverkar barnen kan dessutom verka lite djärvt då vi ej frågat hur långa sångsamlingarna är utan endast har fått information om hur ofta de sjunger.

6.5 Vidare forskning

Detta avsnitt innehåller förslag på vidare forskning. Till en början skulle denna undersökning kunna användas som en pilot för att finslipa frågorna ytterligare ett varv och sedan skicka ut den igen, men med större återkoppling till respondenterna för att få en högre svarsfrekvens och det statistiskt säkrade underlag vi var ute efter från början - göra om och göra rätt (bättre)!

En enkät säger egentligen ingenting om hur det förhåller sig i verkligheten, utan är endast ett mått på vad respondenterna tror sig ha för kunskap - då vad de *egentligen* vet och vad de *tror* sig veta kan vara olika saker! Därför skulle undersökningen kompletteras med observationer för att undersöka vad den pedagogiska personalen i förskolan gör i realiteten och jämföra det med svaren från enkäten. Vidare skulle undersökningen kompletteras ytterligare med intervjuer tillsammans med förskolecheferna om resultatet.

Då 26 av 45 utbildade förskollärare önskar att de hade fått lära sig mer om sång med små barn under sin utbildning vore det relevant att ta reda på vilken kunskap de anser sig sakna. Är det specifik teoretisk kunskap eller metodiska verktyg och i så fall vilken/vilka?

När sången i sin helhet medieras från, i det här fallet, förskolläraren till barnet, finns det några särskilda komponenter som barnet tar in först? Melodi, rytm, text, tonkvalitet, klangfärg, energi, kroppsspråk eller uttryck? Det vore intressant att se hur själva lärandet av sång/en sång går till, hur de olika stegen till slut skapar helheten. Utifrån det skulle slutsaster kunna dras för hur en god sånglig förebild egentligen ska vara.

7. Referenser

- Arbetsmiljöverket (2005). *Buller*. Arbetsmiljöverkets föreskrifter om buller samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna. Hämtad 2019-04-19 från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/buller-foreskrifter-afs2005-16.pdf>
- Bisnode (2019). Hämtad 2019-04-22 från (www.dmurval.bisnode.com)
- Björvall, K. (2014). *I Vygotskijs zon*. Pedagogiska Magasinet, Lärarförbundet. 2014-11-20. Hämtad 2019-05-23 från <https://pedagogiskamagasinet.se/i-vygotskijs-zon/>
- Blomqvist, L. (2018). *Att sjunga med barn - Tar pedagoger i förskolan hänsyn till barns röstomfång?* Kandidatuppsats. Umeå universitet.
- Bouij, C. (2014). Musik i grundskolan - ett ämne i takt eller otakt med tidsandan? I: Varkøy, Øivind & Söderman, Johan (red.), *Musik för alla: filosofiska och didaktiska perspektiv på musik, bildning och samhälle* (s. 79- 92). 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Brändström, S. (2006). Musikalitet och lärande. I: Alerby, E. & Elidóttir, J. (red.), *Lärandets konst - betraktelser av estetiska dimensioner i lärandet* (s. 143 - 156). Lund: Studentlitteratur
- Calissendorff, M. (2012). Förskolebarn och instrumentspel. I: Söderman, J. & Riddersporre, B. (red.), *Musikvetenskap för förskolan* (s. 105-121). 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.
- Dzedina, A. (2019). *6 knep för att våga sjunga ut*. Tidningen Förskolan, Lärarförbundet. 2019-02-25. Hämtad 2019-04-02 från <https://forskolan.se/6-knep-for-att-vaga-sjunga-ut/>
- Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra: en etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö*. Diss. Örebro: Örebro universitet, 2012, Örebro. Doc-avh. Örebro universitet.
- Gardner, H. (1983). *Frames in mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Gudmundsdóttir, H. (2018). Revisiting singing proficiency in three-year-olds. *Psychology of Music*. DOI: 10.1177/0305735618798031.
- Fagius, G. (2011). Från Alice Tegnér till Malena Ernman - om sångideal i olika tider. Vad ska barnen ärva och varför? *Kulturarvingarna, typ! Vad ska barnen ärva och varför?* Nr 44. Stockholms universitet: Stockholm.
- Holmberg, S. & Petersson, O. (1980). *Inom felmarginalen: En bok om politiska opinionsundersökningar*. Stockholm: Liber.
- Holmberg, Y. (2012). Musikstunden: sång, spel och rörelse. I: Söderman, J. & Riddersporre, B. (red.), *Musikvetenskap för förskolan* (s. 123-137). 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.

-
- Holmberg, Y. (red.) (2014). *Rösträtt: musik på barns villkor*. 1. uppl. Stockholm: Gehrman.
- Holmberg, Y. (2014). *Musikskap: musikstunders didaktik i förskolepraktiker*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2014.
- Jakobsson, B. (2010). *Kunskap om Vygotskijs idéer*. Tidningen Förskolan, Lärarförbundet. 2010-11-10. Hämtad 2019-05-23 från <https://forskolan.se/kunskap-om-vygotskijs-ideer/>
- Jederlund, U. (2011). *Musik och språk: ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling och lärande*. 2:a uppl. Stockholm: Liber.
- Jillefors, K. & Schein, V. (1999). *En magisteruppsats: femåringens röstläge i sång och tal*. Karolinska institutet enhet för logopedi och foniatri, Huddinge universitetssjukhus.
- Kemp, H. (1989). *Of primary importance*. Vol. 2, 1991. Choristers Guild, Garland, Texas.
- Kulturnytt (2019). *Forskare: Lär barnen att älska sin röst och sjunga*. [Radioprogram]. Producent: Britta Svanholm Maniette. Sveriges Radio, P1 14 mars. Hämtad 2019-03-20 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=7174150>
- Küntzel-Hansen, M. (1976). *Barn och musik*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Kurslitteratur UB212Y (2018). *Förskoledidaktik med inriktning mot estetik och etik 11,5 hp*. Stockholms universitet. Hämtad 2019-03-20 från https://www.buv.su.se/polopoly_fs/1.422162.1548076543!/menu/standard/file/Kurslitteratur%20UB212Y%20F%C3%B6rskoledidaktik%20med%20inriktning%20mot%20estetik%20och%20etik.pdf
- Kurslitteratur UB402Y (2018). *Förskoledidaktik med inriktning mot språk och kommunikation, 22,5 hp*. Stockholms universitet. Hämtad 2019-03-20 från https://www.buv.su.se/polopoly_fs/1.388518.1528092528!/menu/standard/file/Kurslitteratur%20UB402Y%20F%C3%B6rskoledidaktik%20med%20inriktning%20mot%20spr%C3%A5k%20och%20kommunikation.pdf
- Kursplan UB212Y (2018). *Förskoledidaktik med inriktning mot estetik och etik 11,5 hp*. Stockholms universitet. Hämtad 2019-03-20 från https://sisu.it.su.se/pdf_creator/32124/42369
- Kursplan UB402Y (2017). *Förskoledidaktik med inriktning mot språk och kommunikation, 22,5 hp*. Stockholms universitet. Hämtad 2019-03-20 från https://sisu.it.su.se/pdf_creator/25698/39981
- Körner, S. & Wahlgren, L. (2002). *Praktisk statistik*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerlöf, P. & Wallerstedt, C. (2014). Att dela musikupplevelser. I: Pramling Samuelsson, Wallerstedt, C. & Pramling N. (2014). (red.), *Man ser inte barngruppen för alla barn* (s. 37-52). Lund: Studentlitteratur.
- Leijonhufvud, S. (2011). *Sångupplevelse - en klingande bekräftelse på min existens i*
-

-
- världen: en fenomenologisk undersökning ur första-person-perspektiv*. Lic-avh. Stockholm: KMH-förlaget, 2011.
- Leonardz, J. (2013). *Utan musik går det käpprätt åt skogen*. Svenska Dagbladet. 2013-06-11. Hämtad 2019-03-20 från <https://www.svd.se/utan-musik-gar-det-kappratt-at-skogen/av/jenny-leonardz>
- Lilliestam, L. (2009). *Musikliv: vad människor gör med musik - och musik med människor*. 2. rev. uppl. Göteborg: Ejeby
- Lindberg, B. (2002). *Våra glada visor klinga: skolradions sångstunder 1934-1969*. 1. uppl. Lund: Arkiv.
- Lindblad, P. (1992). *Rösten*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, R. (2009). *Det tidiga språkbudet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- McAllister, A. & Södersten, M. (2007). Barnröstens utveckling. I: Fagius, G. (red), *Barn och sång. Om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 21-54). Lund: Studentlitteratur.
- McAllister, A., Lindestad, P. & Södersten, M. (2008). Röststörningar hos barn och ungdomar. I: Hartelius, L. (red), *Logopedi* (s. 279-286). 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- McPherson, G. (red.) (2015). *The child as musician: a handbook of musical development*. Second edition. New York: Oxford University Press.
- Nutley, S. (2019). *Distraherad - hjärnan, skärmen och krafterna bakom*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nyman, P. & Österman, M. (2016). *Att genomföra och bedöma statistiska undersökningar*. Hämtad 2019-02-20 från http://www.parnyman.com/files/texts/statistiska_undersokningar.pdf
- Olsson, B. (2011). Hommage à Ingrid - en essä om musik som lärandeobjekt. I: Williams, P. & Sheridan, S. (2011). (red.), *Barns lärande i ett livslångt perspektiv* (s. 192. 200). Stockholm: Liber.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M., Olsson, B., Pramling, N. & Wallerstedt, C. (2015). *Konsten att lära barn estetik*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Ryner, B. (2004). *Vad ska vi sjunga?: en musikpedagogisk diskurs om tiden mellan två världskrig*. Diss. Stockholm : Univ., 2004. Stockholm.
- SAOB (1928). *Gehör*. Svenska Akademiens Ordbok. Hämtad 2019-03-21 från https://www.saob.se/artikel/?unik=G_0001-0393.sL24&pz=3
- Socialstyrelsen (1987). *Pedagogiskt program för förskolan*. (s. 34-35). Stockholm: Modin-Tryck.
- Skolverket (2016). LpFö-98. Stockholm: Skolverket. Hämtad 2019-04-16 från
-

-
- <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Skolverket (2017). Statistik över antal anställda förskollärare i kommunal regi under 2017. Stockholm: Skolverket. Hämtad 2019-04-16 från <http://www.jmftal.artisan.se/>
- Skolverket (2018). LpFö-18. Stockholm: Skolverket. Hämtad 2019-04-16 från <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4001>
- Still, J. (2011). *Musikalisk lärandemiljö - planerade musikaktiviteter med småbarn i daghem*. Diss.: Åbo.
- Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fuskklappar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Strandberg, L. (2016). *Läroplanen, barnen och jag*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Sundberg, J. (2001). *Röstlära: fakta om rösten i tal och sång*. 3., utvidgade uppl. Stockholm: Proprius.
- Sundin, B. (1995). *Barns musikaliska utveckling*. Falköping: Liber Utbildning.
- Sundin, B. (2007). Barns eget skapande. I: Fagius, G. (red), *Barn och sång. Om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 67-73). Lund: Studentlitteratur.
- SurveyMesh (2019). Webbenkätverktyg. Hämtad 2019-04-22 från <https://www.surveymesh.se>
- Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedts Akademiska.
- Sæther, M. (2014). Vad är musik?. I: Angelo, E. & Sæther, M. (red), *Barnet och musiken: en introduktion i musikpedagogik för förskollärare*. Johanneshov: MTM.
- Söderman, J. (2014). Musikpedagogen som frigörande folkbildare. I: Varkøy, Øivind & Söderman, J. (red.), *Musik för alla: filosofiska och didaktiska perspektiv på musik, bildning och samhälle* (s. 197- 212). 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Södersten, M. (2008). "Röstens utveckling och åldrande". I: Hartelius, L. (red.), *Logopedi* (s. 85-93). 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Trapp, L. (2012). *Barnsånger - sånger för barn? En kartläggning av de musikleromedel som används i förskolan och dess anpassning till barnrösten*. Kandidatuppsats. Kungliga Musikhögskolan Stockholm.
- Trost, J. (2012). *Enkätboken*. 4., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Uddén, B. (2004). *Tanke, visa, språk : Musisk pedagogik med barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Ungikör (2019). Sveriges Barn- och Ungdomskörförbund. Hämtad 2019-04-22 från <https://www.ungikor.se>
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Rapportserie 1; 2011.
- Vist, T. (2005). I ljudet bor barnet, i barnet bor ljudet. I: Løkken, G., Haugen, S. & Røthle, M. (red.), *Småbarnspedagogik - Fenomenologiska och estetiska förhållningssätt* (s. 79- 95). Stockholm: Liber.
-

-
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society. The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Vygotskij, L. S. (1999). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.
- Vygotskij, L. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Wassrin, M. (2016). *Towards musicking in a public sphere: 1-3 year olds and music pedagogues negotiating a music didactic identity in a Swedish preschool*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2016.
- Welch, G. F. (2007). Om sångutveckling. I: Fagius, G. (red), *Barn och sång. Om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 55-66). Lund: Studentlitteratur.
- White, P. J., Sergeant, D. C. & Welch, G. F. (1996). *Some observations on the singing development of five-year-olds*. Early Child Development and Care. vol 118.
- Young, S. (2009). *Music 3-5*. London & New York: Routhledge.

8. Bilagor

Bilaga 1

Barn- och fritidsprogrammet

Skolverket

Gymnasiegemensamma ämnen	600 p	Fritids- och idrottskunskap		Grundläggande vård och omsorg	
Engelska		Fritids- och idrottskunskap	100	Grundläggande vård och omsorg	100
Engelska 5	100	Pedagogiskt arbete	300	Historia	
Historia		Pedagogik		Historia 1a2	50
Historia 1a1	50	Barns lärande och växande	100	Hälsa	
Idrott och hälsa		Pedagogiskt arbete		Kost och hälsa	100
Idrott och hälsa 1	100	Pedagogiskt arbete	200	Mental träning	100
Matematik		Socialt arbete	300	Idrott och hälsa	
Matematik 1a	100	Socialt arbete		Idrott och hälsa 2	100
Naturkunskap		Socialt arbete	200	Juridik	
Naturkunskap 1a1	50	Sociologi		Rätten och samhället	100
Religionskunskap		Sociologi	100	Konferens och evenemang	
Religionskunskap 1	50			Konferens och evenemang	100
Samhällskunskap		Individuellt val	200 p	Larm och säkerhetsteknik	
Samhällskunskap 1a1	50			Larm-, övervaknings- och säkerhetssystem	100
Svenska		Gymnasiearbete	100 p	Massage	
Svenska 1	100			Massage 1	100
eller				Massage 2	100
Svenska som andraspråk		Programfördjupning	600 p	Matematik	
Svenska som andraspråk 1	100	Aktiviteter och värdskap		Matematik 2a	100
		Aktiviteter och upplevelser	100	Mediekommunikation	
Programgemensamma ämnen	700 p	Besöksnäringen	100	Textkommunikation	100
Hälsa		Guide och reseledare	100	Musik	
Hälsopedagogik	100	Brand, bevakning och säkerhet		Bruksspel och ackompanjemang	100
Naturkunskap		Akut omhändertagande	100	Rytmik	100
Naturkunskap 1a2	50	Bevakning och säkerhet	300	Naturguidning	
Pedagogik		Brand och räddning	200	Naturguidning 1	100
Kommunikation	100	Vardagsolyckor	100	Naturguidning 2	200
Lärande och utveckling	100	Dansorientering		Naturkunskap	
Människors miljöer	100	Dansorientering	100	Naturkunskap 2	100
Pedagogiskt ledarskap	100	Digitalt skapande		Pedagogik	
Samhällskunskap		Digitalt skapande 1	100	Aktivitetsledarskap	100
Samhällskunskap 1a2	50	Entreprenörskap		Barns lärande och växande	100
Svenska		Entreprenörskap	100	Pedagogiska teorier och praktiker	100
Svenska 2	100	Estetisk kommunikation		Pedagogiskt arbete	
eller		Estetisk kommunikation 1	100	Dramapedagogik	100
Svenska som andraspråk		Eventteknik		Skapande verksamhet	100
Svenska som andraspråk 2	100	Eventteknik	100	Programmering	
		Fritids- och friskvårdsverksamheter		Programmering 1	100
Inriktningar	300 p	Bad- och friskvårdsanläggningar	100	Psykologi	
Fritid och hälsa	300	Drift och underhåll av fritidsanläggningar	100	Psykologi 1	50
Fritids- och friskvårdsverksamheter		Fritidsmiljöer och arenor	100	Psykologi 2b	50
Fritids- och friskvårdsverksamheter	200	Fritids- och idrottskunskap		Reseproduktion och marknadsföring	
		Fritids- och idrottskunskap	100	Marknadsföring och försäljning	100
				Sociologi	
				Etnicitet och kulturmöten	100
				Sociologi	100
				Ungdomskulturer	100

Barn- och fritidsprogrammet

Skolverket

Specialpedagogik	
Specialpedagogik 1	100
Specialpedagogik 2	100
Svenska	
Svenska 3	100
<i>eller</i>	
Svenska som andraspråk	
Svenska som andraspråk 3	100
Tillämpad programmering	
Tillämpad programmering	100
Träningslära	
Träningslära 1	100
Träningslära 2	100
Yttre miljö	
Yttre miljö – anläggningar	100
Yttre miljö – maskiner och verktyg	100

Hej!

Vi heter Karin och Frida och studerar till sångpedagoger vid Stockholms Musikpedagogiska Institut och skriver en kandidatuppsats om vilka kunskaper den pedagogiska personalen i förskolan har om barns sångröster. Intresset för detta grundar sig i mångårig erfarenhet av sångundervisning för både barn och vuxna samt att vi båda har barn i förskoleåldern. Då musikundervisningen på lärarutbildningarna skurits ned, samt att det höjts röster från olika håll att små barns förutsättningar för sånglig utveckling försämrats (ex. Rösträtt i Malmö 2011-2014), tycker vi att det vore oerhört intressant att ta reda på vilken kunskap som *finns*, hur den *värderas* samt hur den *tillämpas* i praktiken.

Då vi har en vision om att kunna dra generella slutsatser kring detta, för att på sikt kunna arbeta för att få till en förändring, är detta mail skickat till **alla** förskolechefer på kommunala förskolor med 10-19 anställda i hela Stockholms kommun! Om ni **vidarebefordrar länken** till alla era anställda med en uppmaning om att genomföra den med en uppmaning om att genomföra enkäten kan vi få in mellan 2.500 - 4.500 svar vilket vore helt fantastiskt då forskningsunderlaget skulle bli av en betydande storlek - och då en röst att räkna med!

Hoppas ni vill vara med och påverka barns rätt till sin sångröst!

Vänligen, Karin och Frida

Länk till enkäten: [FÖRSKOLEENKÄT](#)

Observera att enkäten endast är till för den personal som arbetar tillsammans med barnen. Om ni vill se enkäten innan ni skickar vidare länken finns den bifogad som pdf.

Welch (2007) skriver att när vuxna väljer ett sångläge som är för lågt för barn att imitera väljer barnen att sjunga i sitt bästa läge. Det innebär i praktiken att förskolebarn som inte hittar den förebildande melodin istället pratar texten rytmiskt och den unisona sången uteblir. Problemet med detta är att gehöret, förmågan att höra toner, utvecklas när örat hör den ton som rösten producerar. Om barnen ej får stöd från den övriga sången i rummet, som är mer som ett sammelsurium av ljud, blir återkopplingen i hjärnan störd för de barn som ännu inte hittat sin sjungande röst och därför fortsätter de att pratsjunga/"brumma".

Kommentar: Referensen som anges i citatet ovan är felaktigt. Rätt referens ska vara Fagius 2011, s. 46.

Hej!

Vi studerar till sångpedagoger vid Stockholms Musikpedagogiska Institut och skriver en kandidatuppsats om vilka kunskaper den pedagogiska personalen i förskolan har om barns sångröster.

Eftersom musikundervisningen på lärarutbildningarna har skurits ner, samt att det höjts röster från flera håll att barns förutsättningar för sång förändrats, tycker vi att det vore oerhört intressant att ta reda på hur det egentligen ligger till och hur ni som arbetar upplever situationen.

Denna enkät syftar därför till att undersöka detta område utifrån er pedagogers perspektiv, samt även för att kartlägga vilka behov eller intressen det finns för vidareutbildning.

Enkäten tar mellan 5-10 minuter och vi vore väldigt tacksamma om ni tar er tid att besvara våra frågor då vi anser att detta är ett mycket viktigt ämne som inte får glömmas bort. Självklart är du anonym.

Stort tack för din hjälp!

Mvh / Karin Westerberg Kindgren och Frida Bokor

Nästa

Gör såhär:

Exempel på fråga med endast ett svar:

Hur länge har du arbetat inom barnomsorgen? *

- ☐ 0 - 5 år
- ☐ 5 - 10 år
- ☒ 10 - 15 år
- ☐ 15 - 20 år
- ☐ 20 - 25 år
- ☐ Mer än 25 år

Exempel på fråga där du kan kryssa i fler svar:

Hur gör du när du ska börja sjunga en sång tillsammans med barnen? *

Kryssa i de alternativ som stämmer bäst överens.

- ☐ Ger ton.
- ☒ Jag räknar till 3.
- ☐ Jag räknar till 4.
- ☒ Jag "viftar" in dem.
- ☐ Jag låter barnen börja.
- ☐ Jag nickar in dem.
- ☐ Jag räknar in enligt taktart.
- ☐ Jag bara börjar.
- ☐ Jag spelar ett förspel på piano/gitarr/annat instrument.
- ☒ Jag trycker på play och spelar upp något från CD-skiva, Spotify eller dyl.
- ☐ Annat.

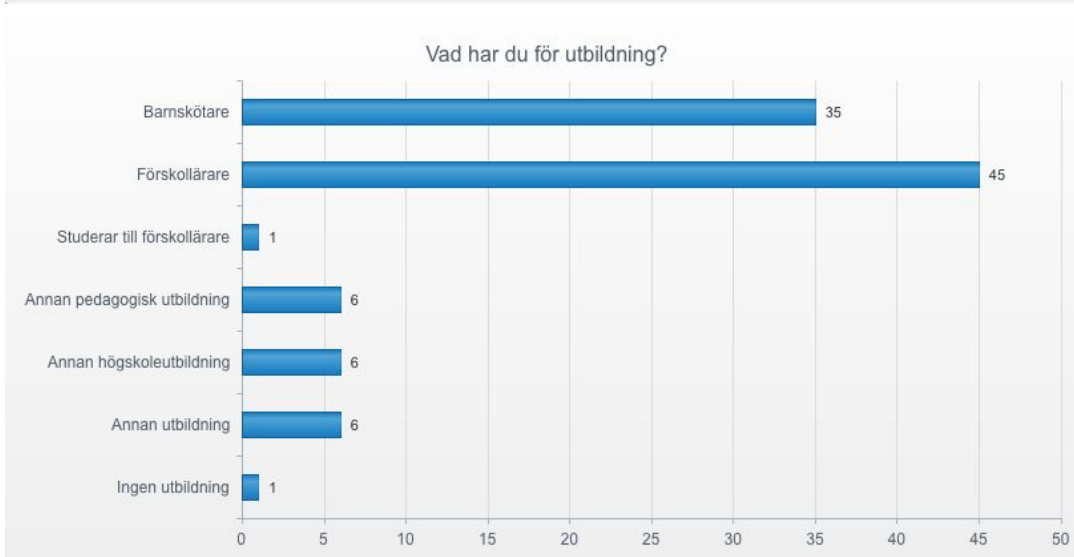
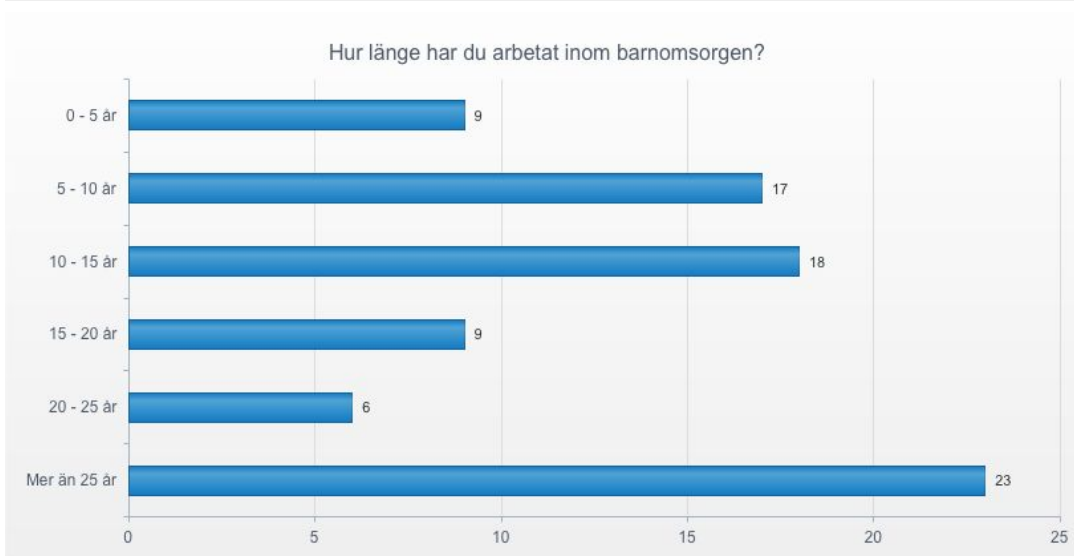
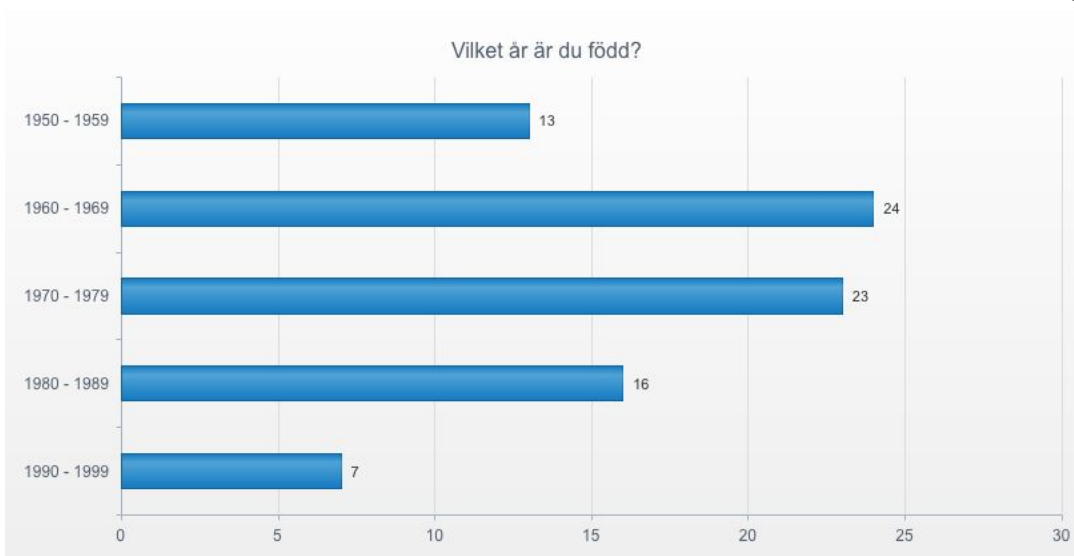
Exempel på värderingsfråga där du ska svara på en skala mellan 1-5:

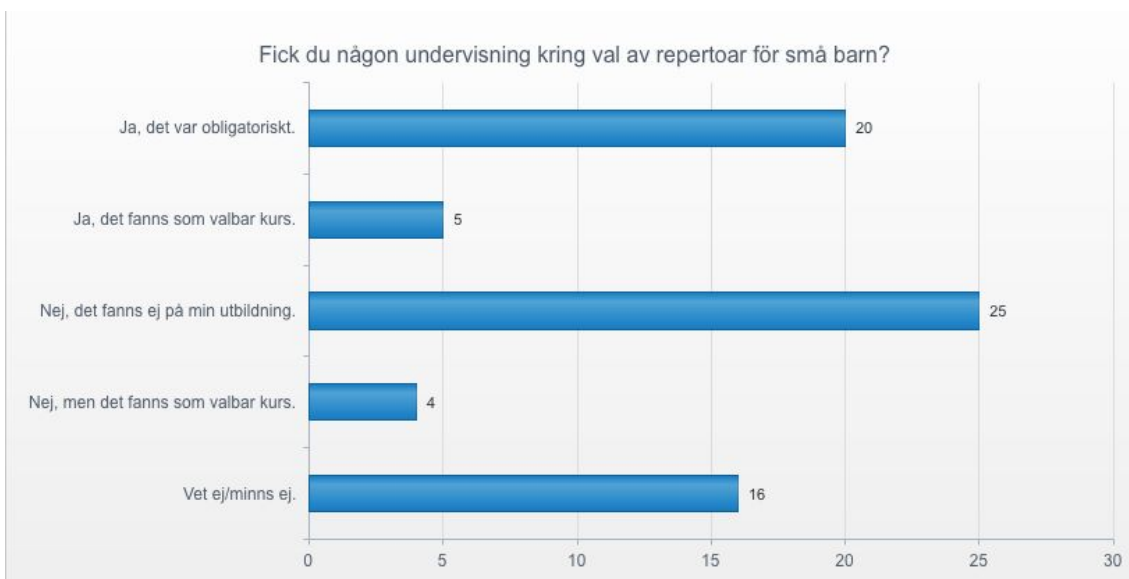
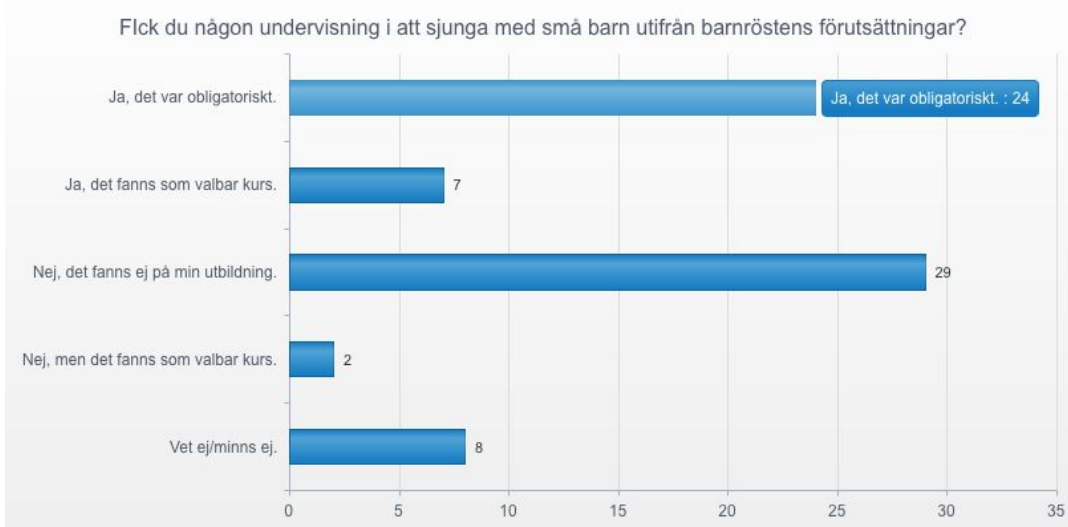
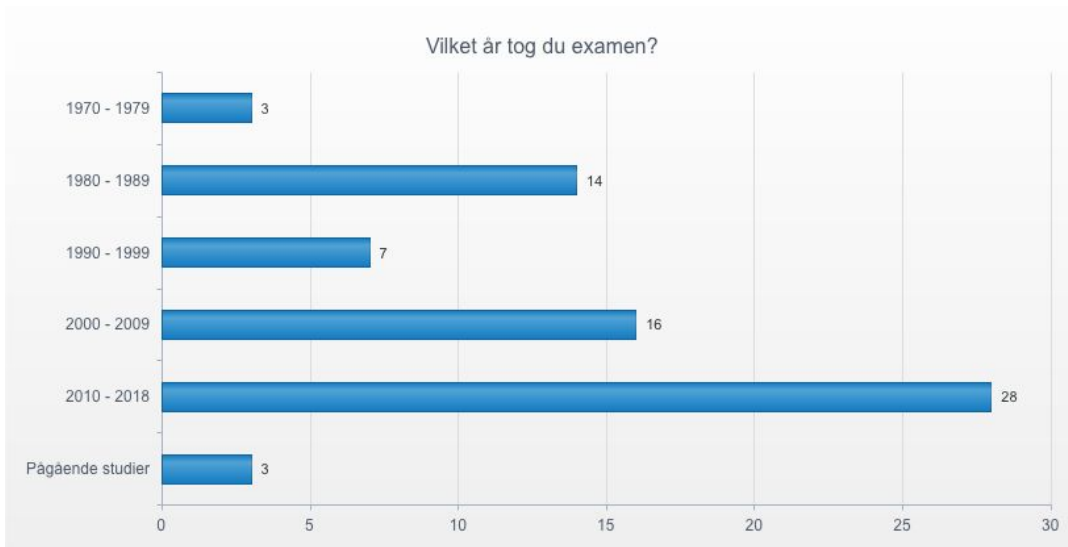
Hur viktiga är dessa påståenden när ni sjunger en sång som barnen kan väl? *

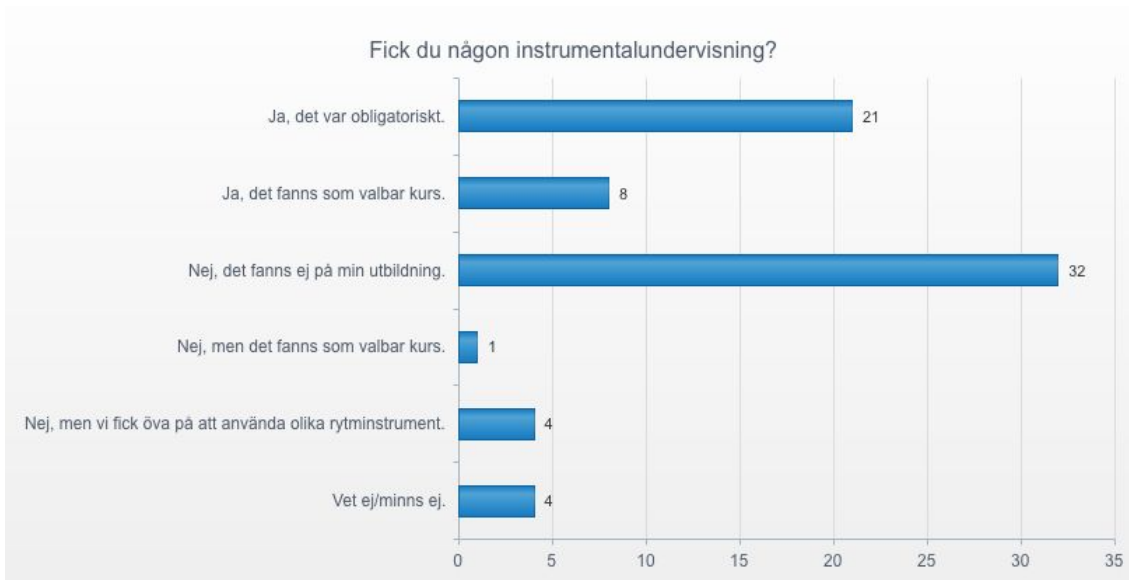
1 = oviktigt, 3 = viktigt, 5 = mycket viktigt.

	1	2	3	4	5	Vet ej
Att de kan texten.	☐	☐	☐	☐	☒	☐
Att de kan melodin.	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Att de kan rytmen.	☐	☐	☐	☐	☒	☐
Att de sjunger unisont.	☐	☐	☐	☐	☐	☒
Att barnen sjunger i sitt tonläge.	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Att de har kul och känner glädje och gemenskap.	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Disciplin.	☐	☐	☐	☐	☒	☐

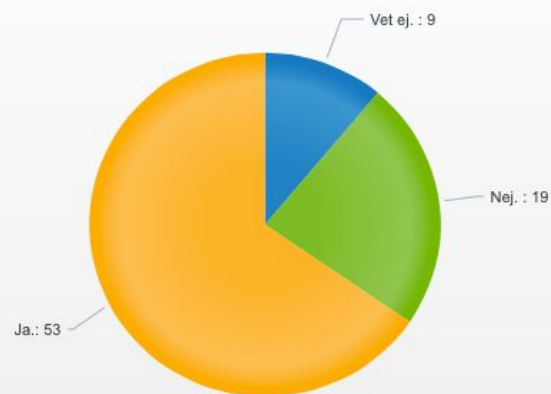
Bilaga 5

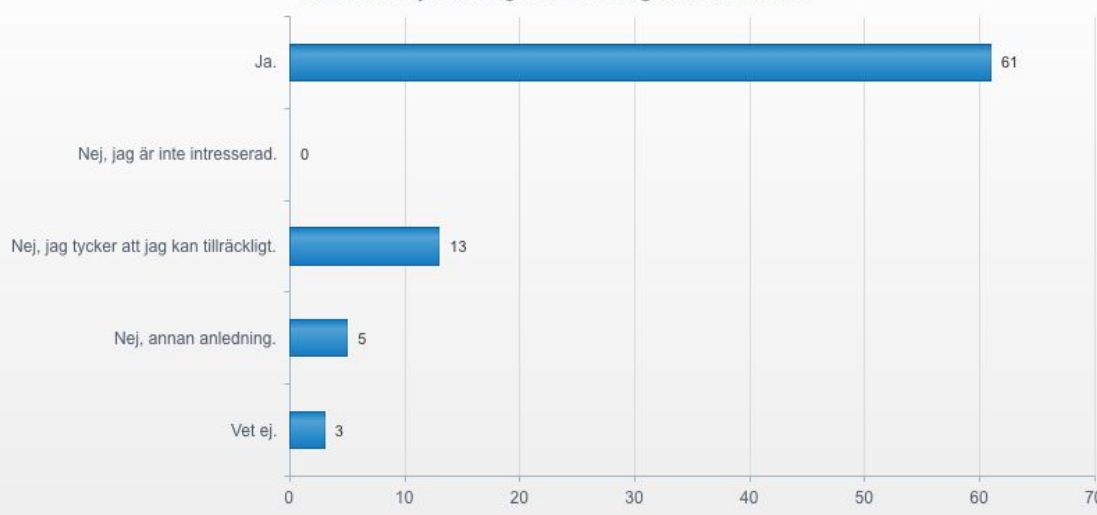

ker du att man behöver utbildning i sång/musikundervisning för små barn för att sjunga tillsammans med små ba

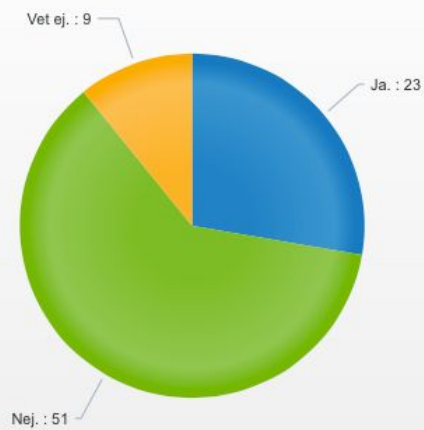
Skulle du vilja lära dig mer om sång med små barn?

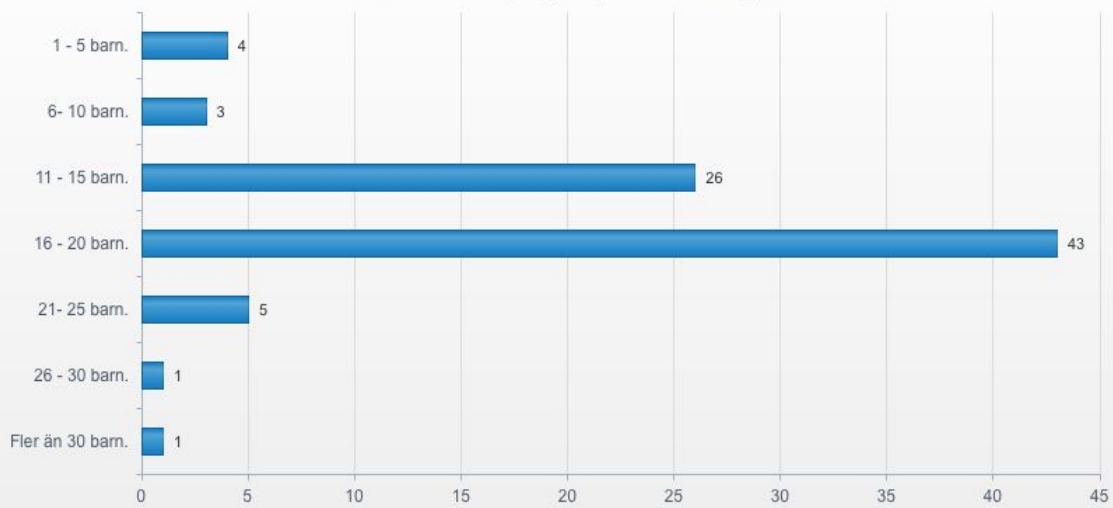
Tror du att du behöver lära dig mer om sång med små barn?

Upplever du att det finns yttre krav på att du borde lära dig mer om sång med små barn?

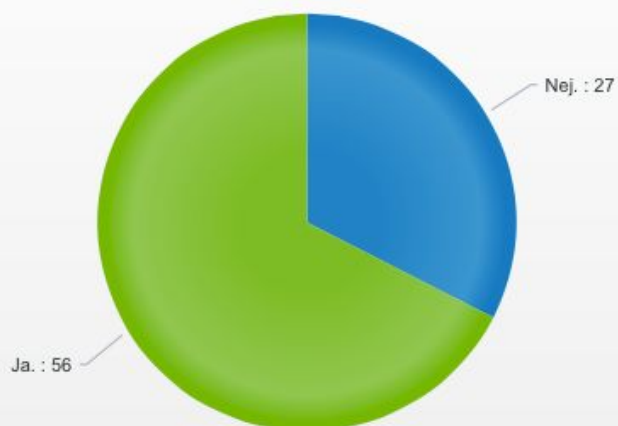
Hur stor är barngruppen på din avdelning?

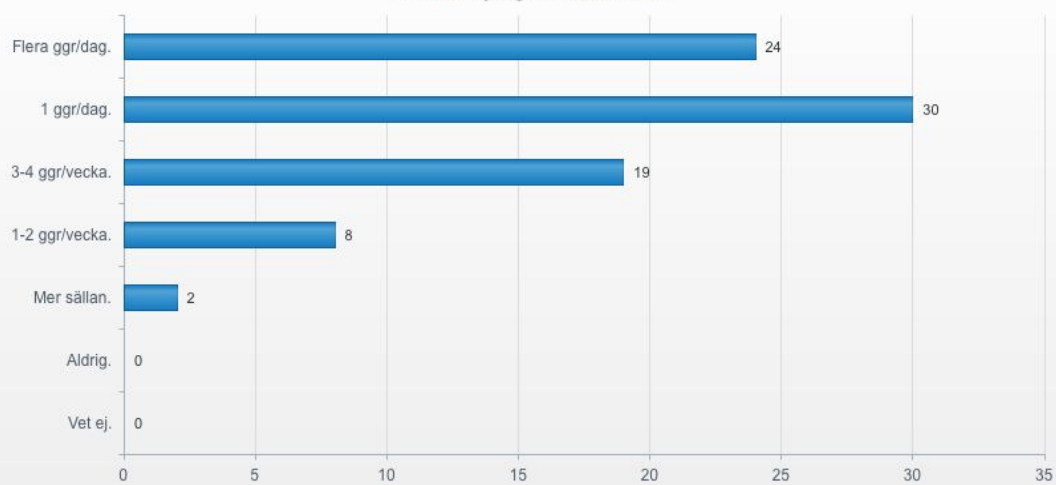
När ni sjunger tillsammans, hur går det oftast till?

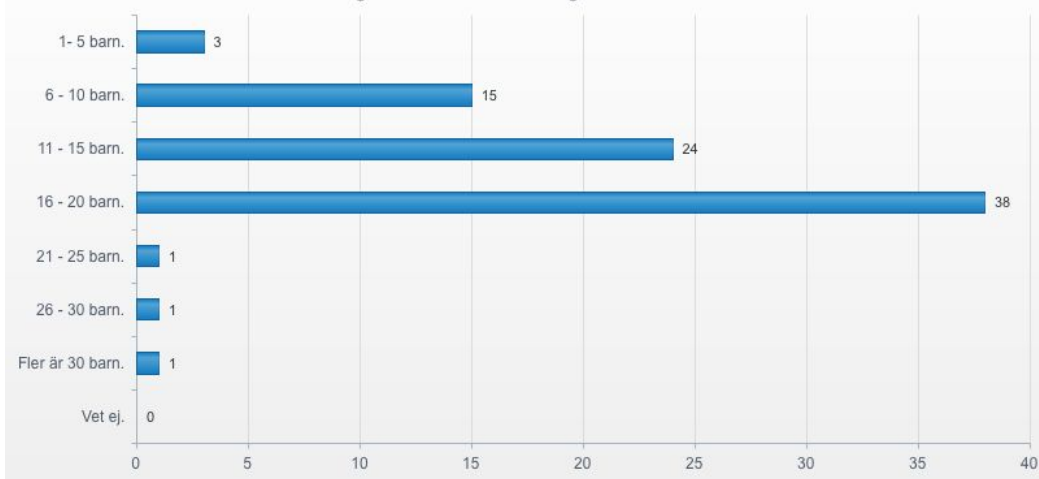
Händer det att ni sjunger till förinspelad musik?

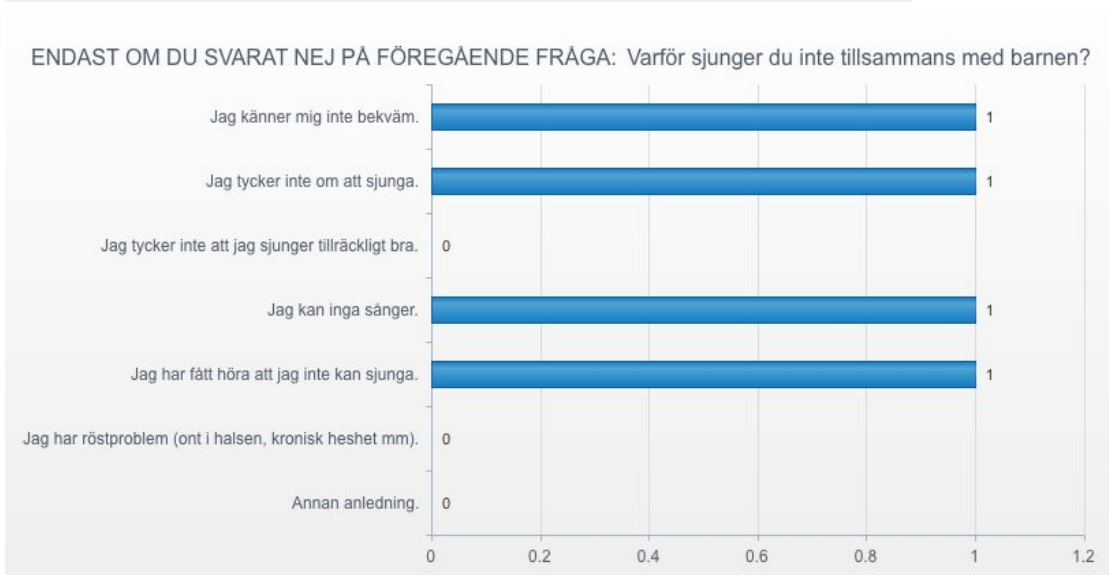
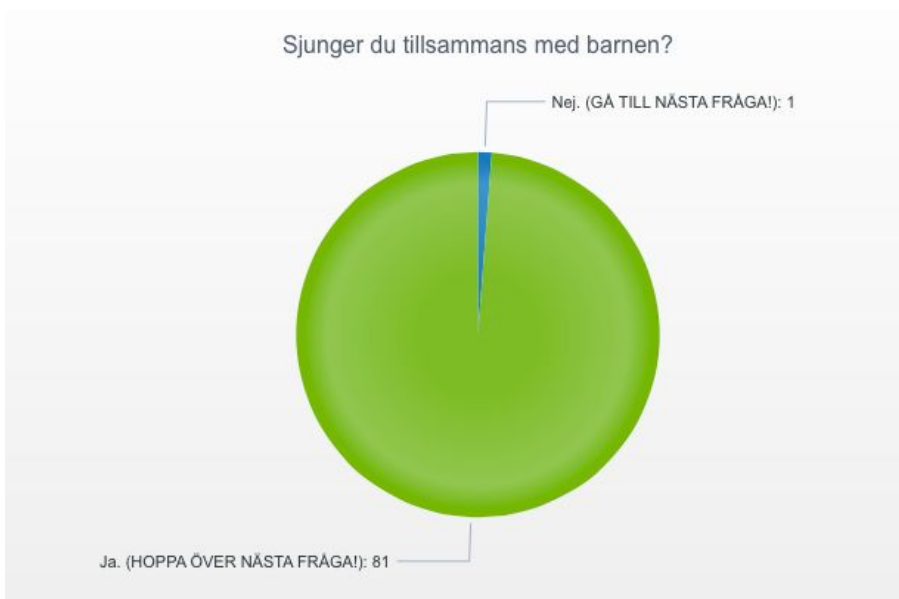
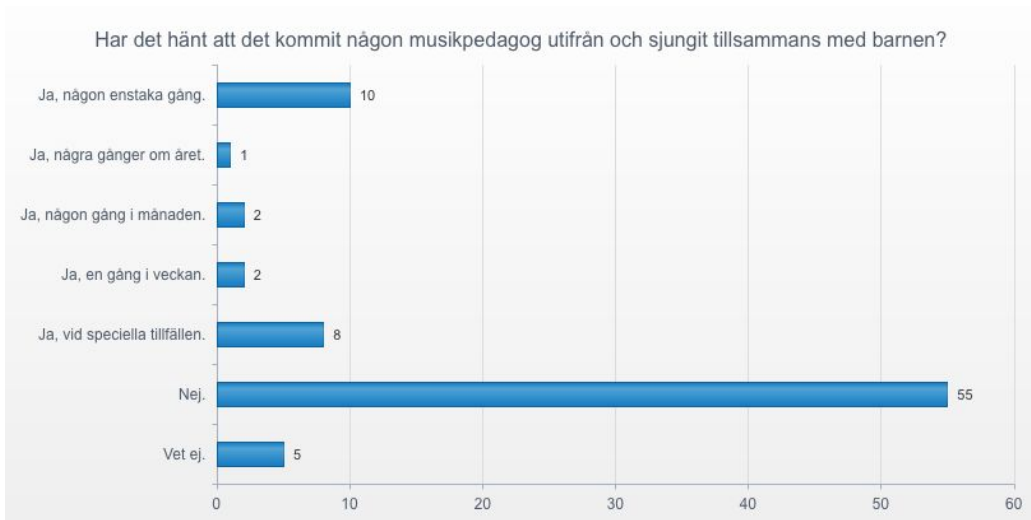

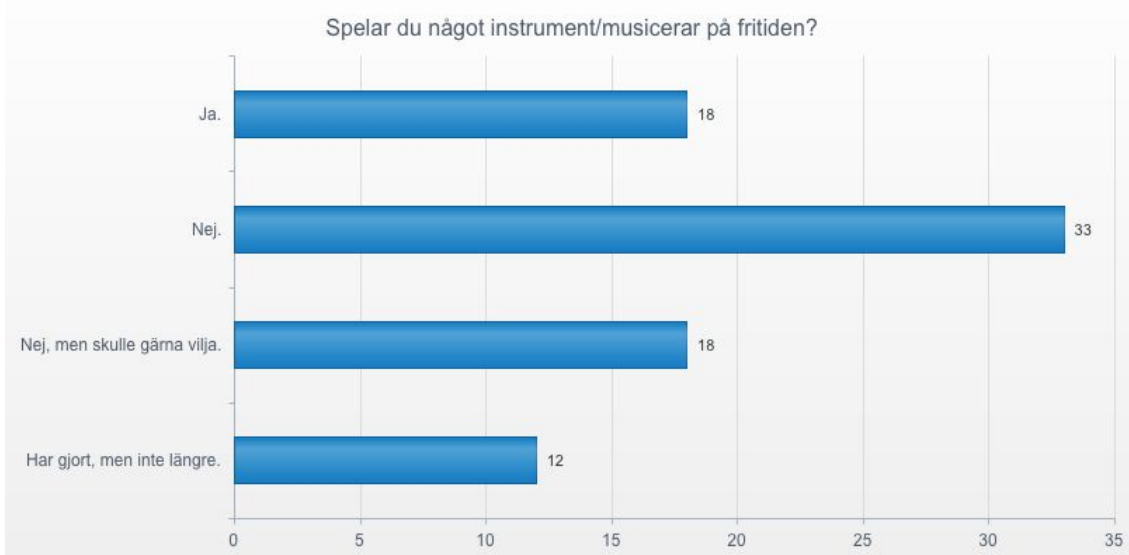
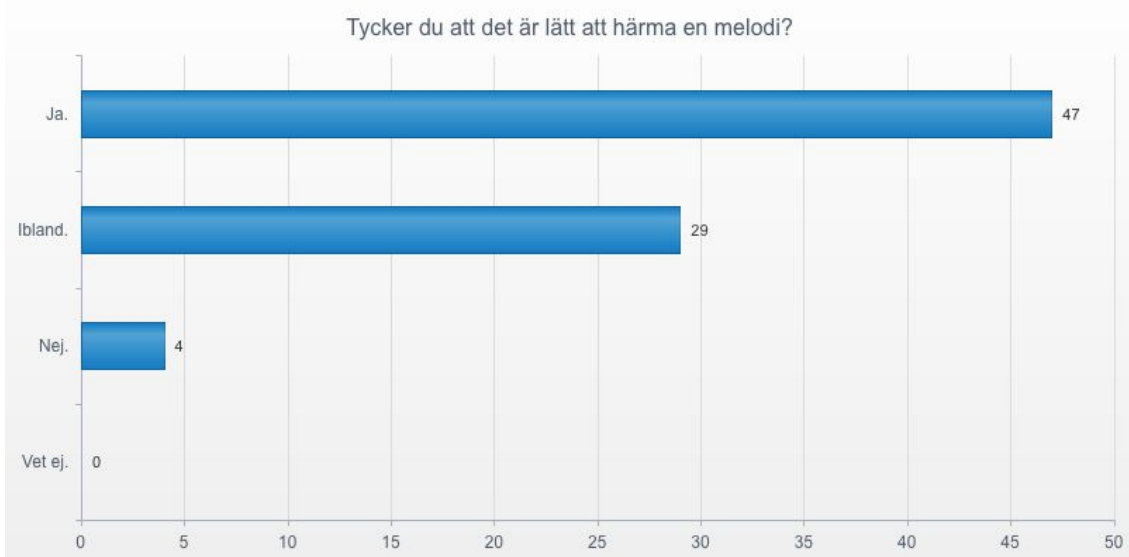
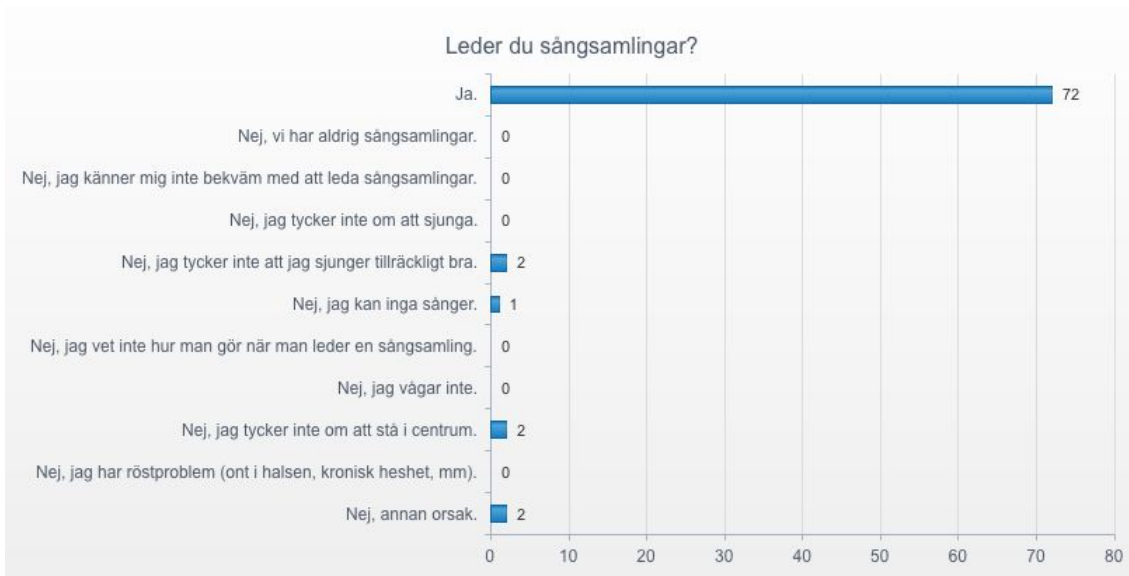
Hur ofta sjunger ni under mer

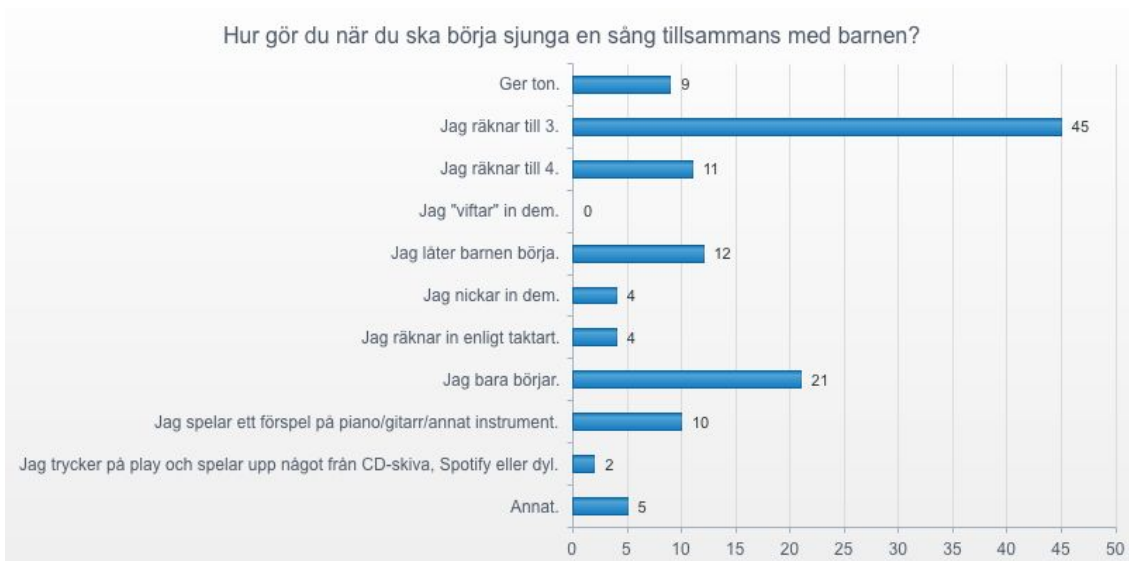
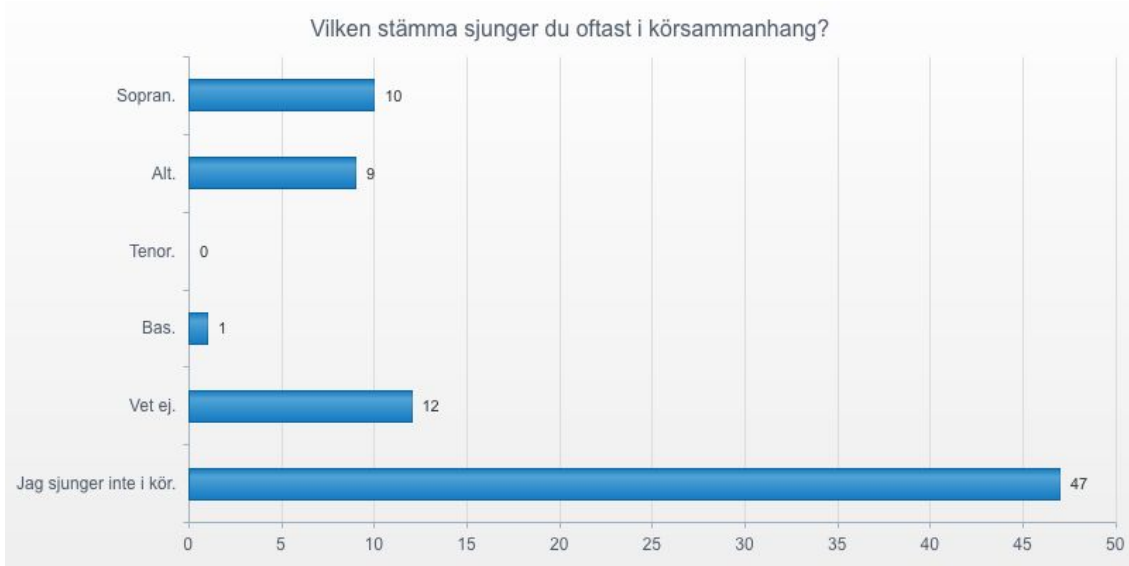
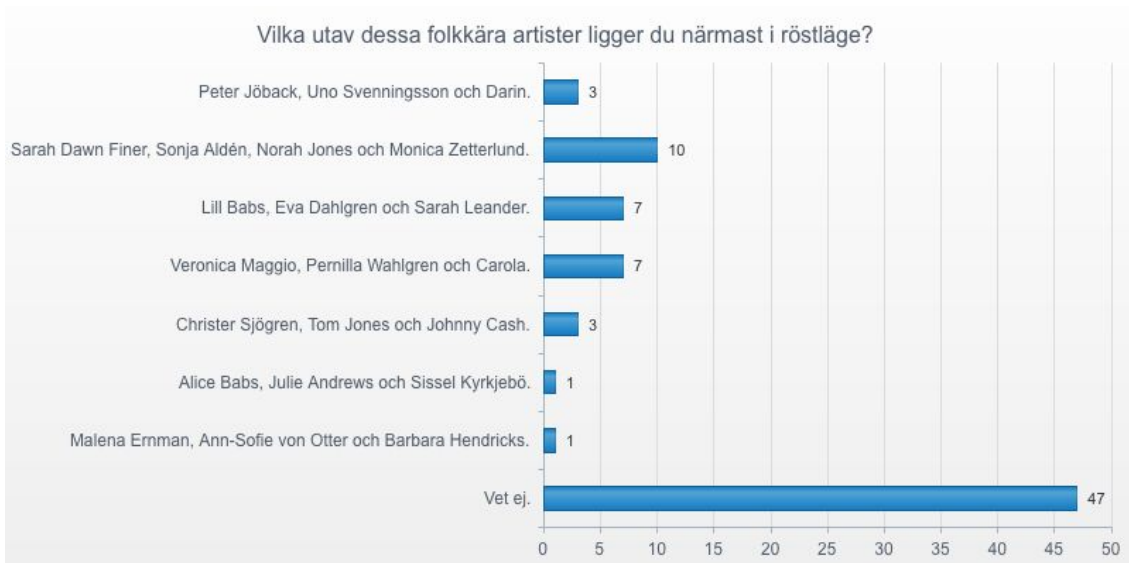

Hur många barn brukar då vanligtvis vara närvarande?

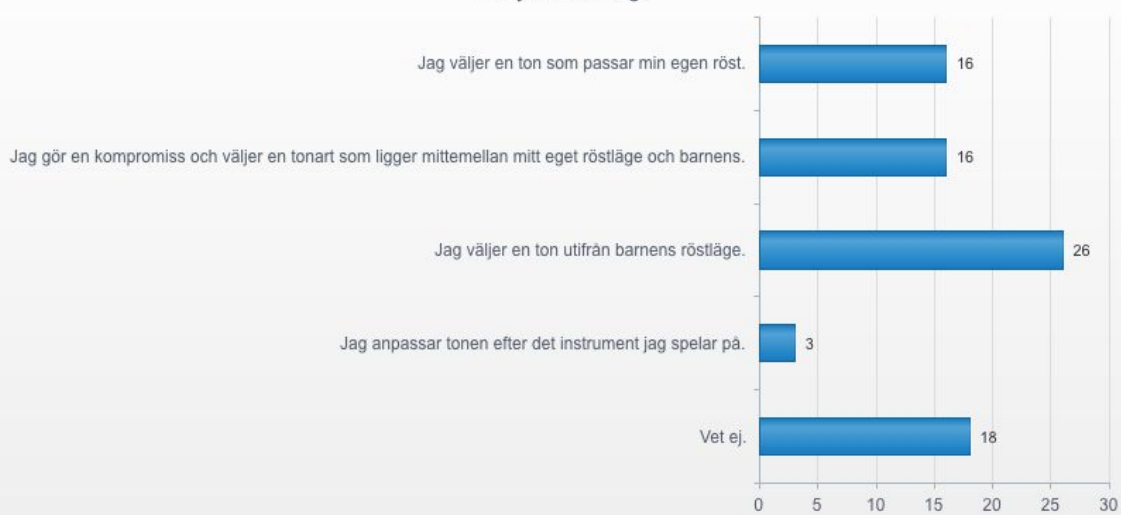

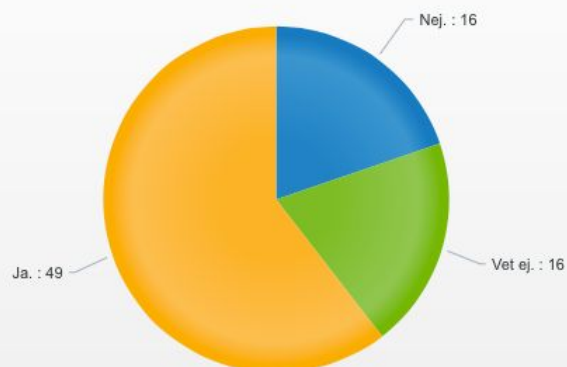
Tänker du på vilken tonhöjd du väljer när du sjunger tillsammans med barnen?

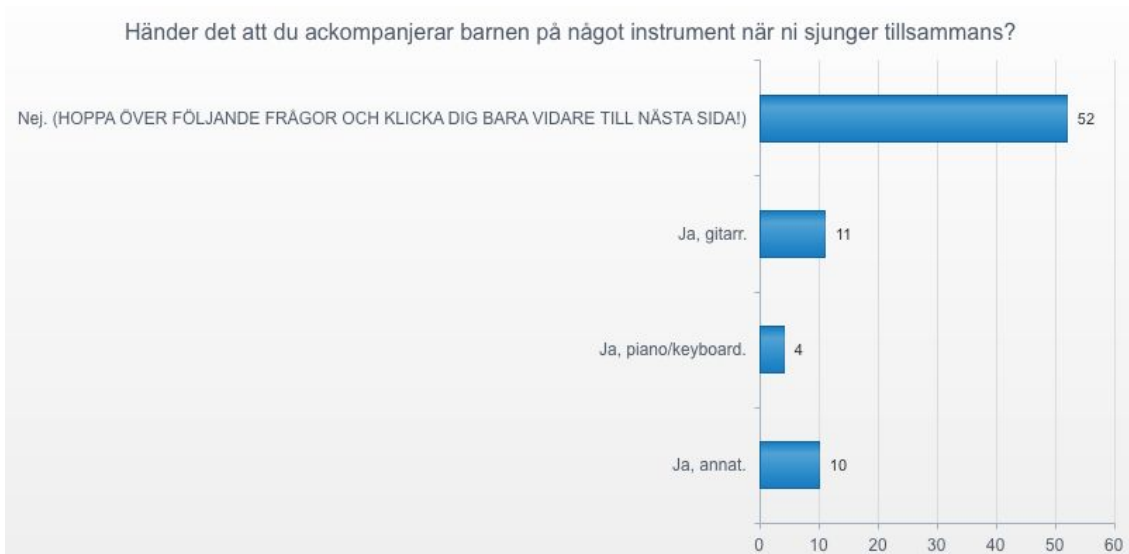
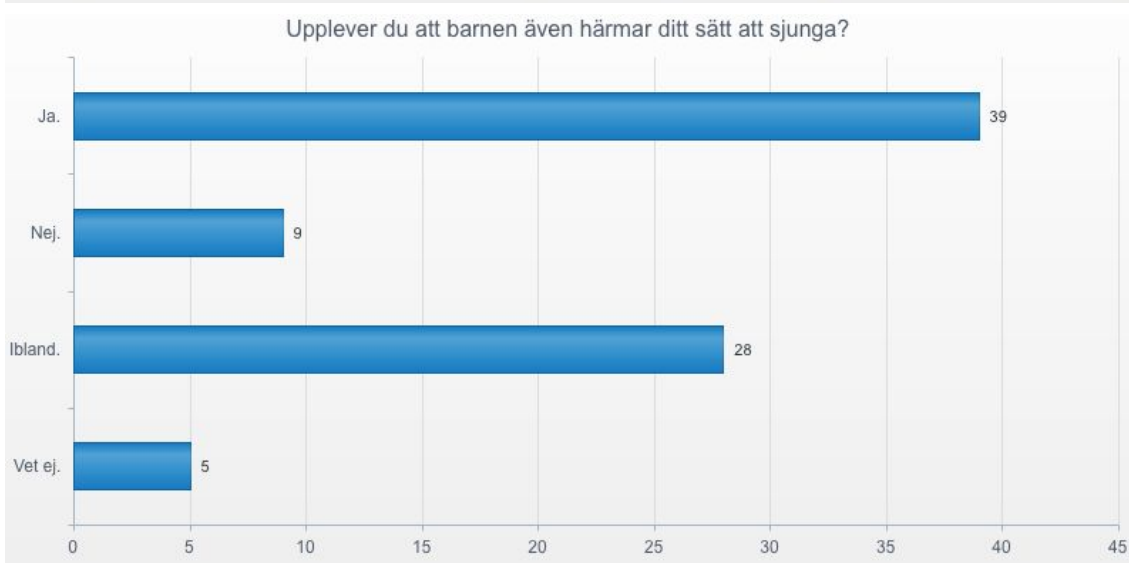
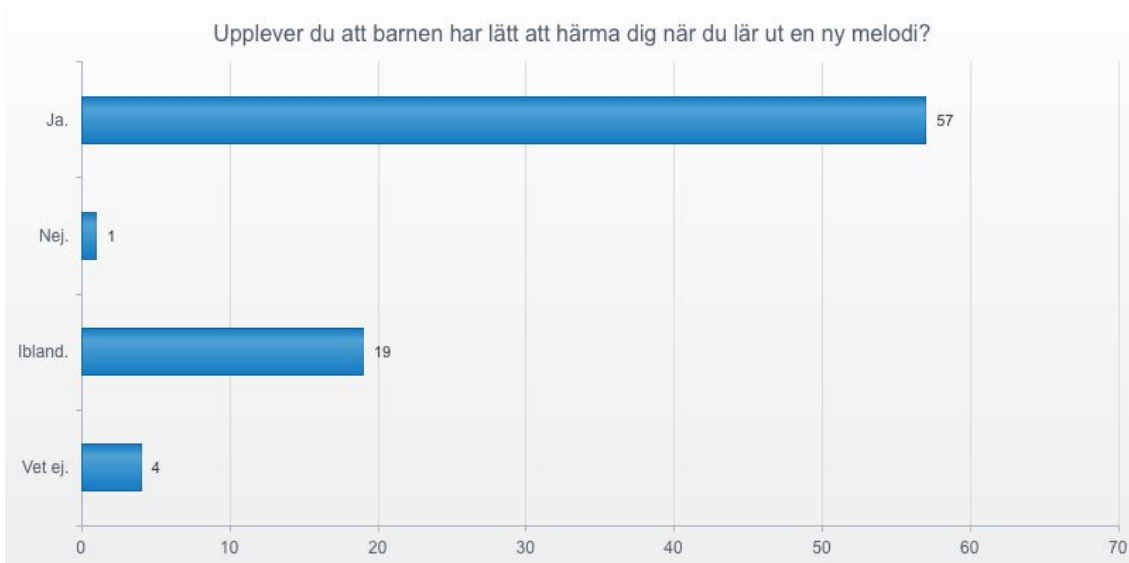

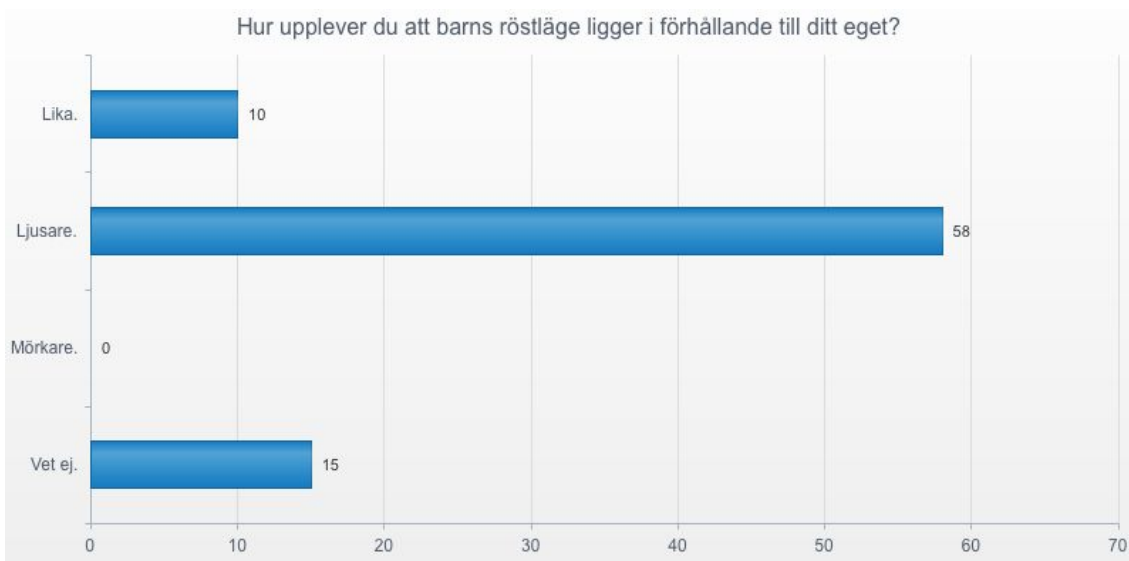
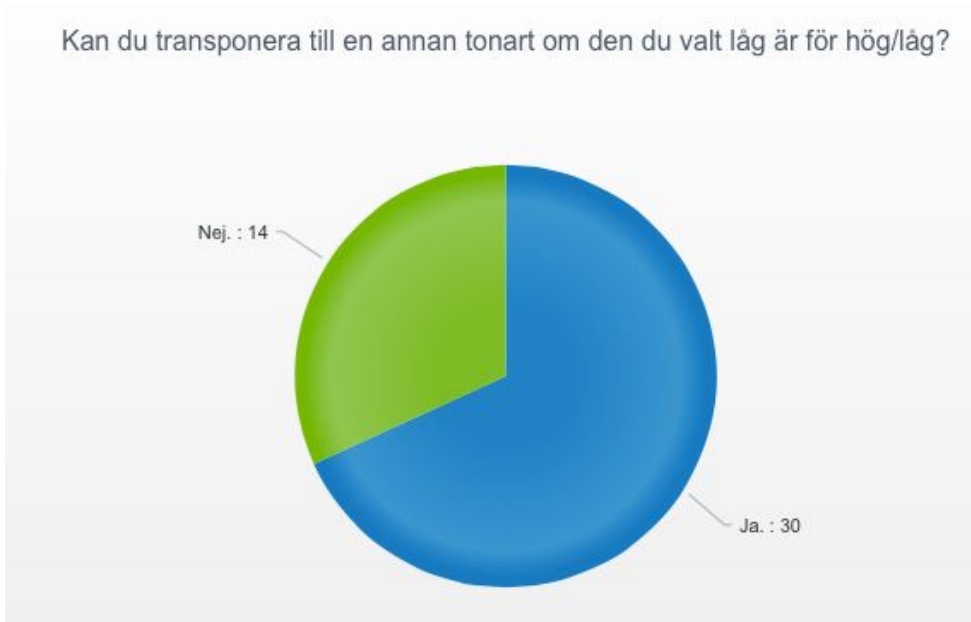
Hur yttrar det sig?

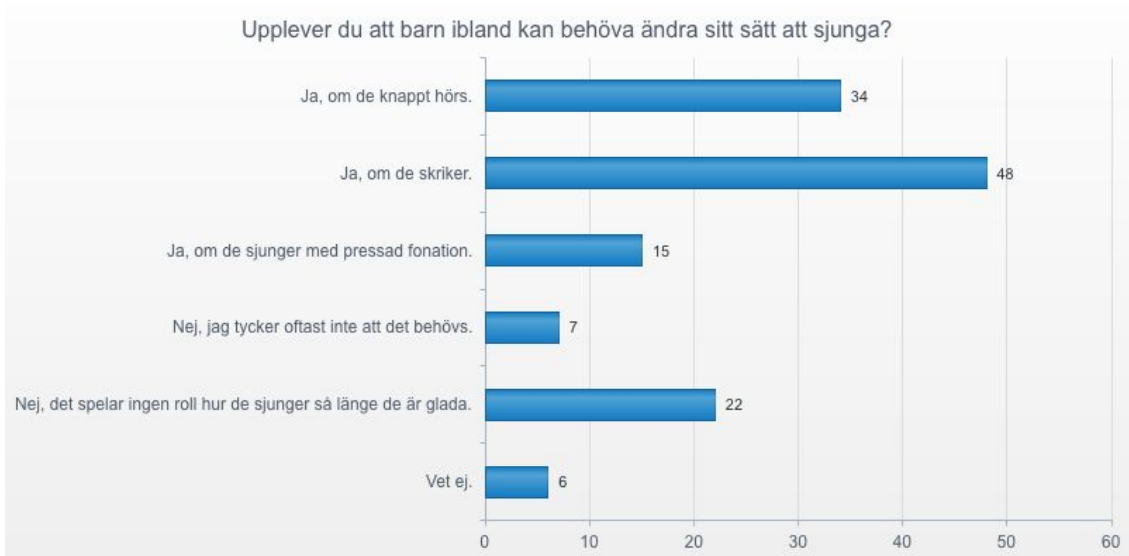
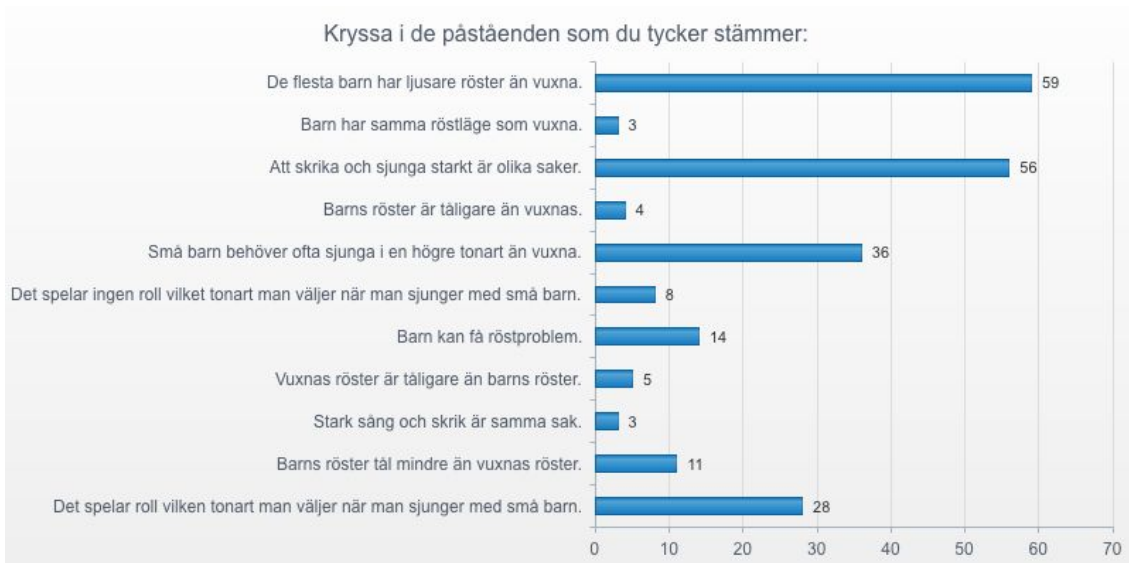

Har du upplevt att du valt ett för högt/lågt tonläge när du börjat sjunga tillsammans med barnen, och sedan ändrat

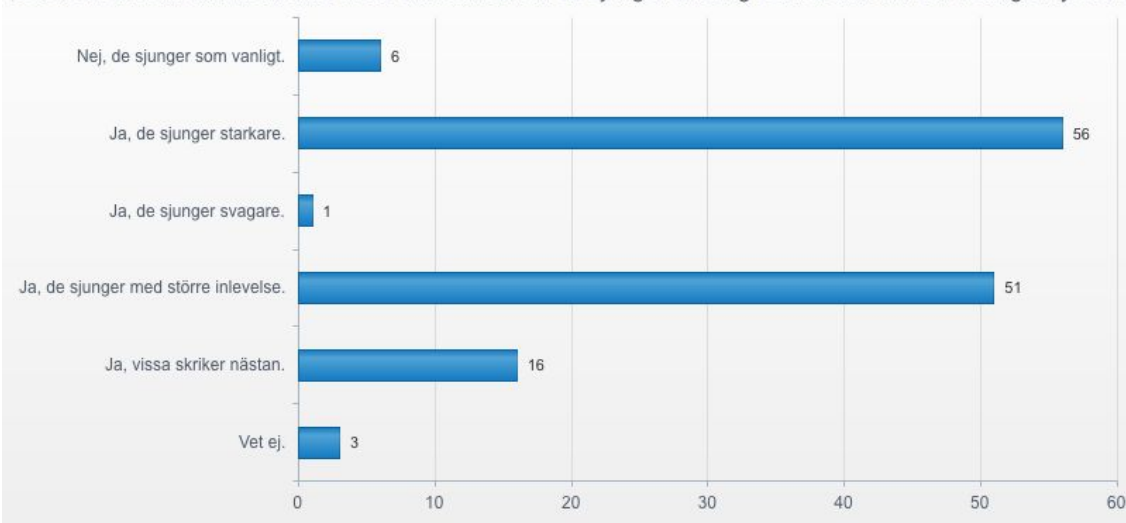

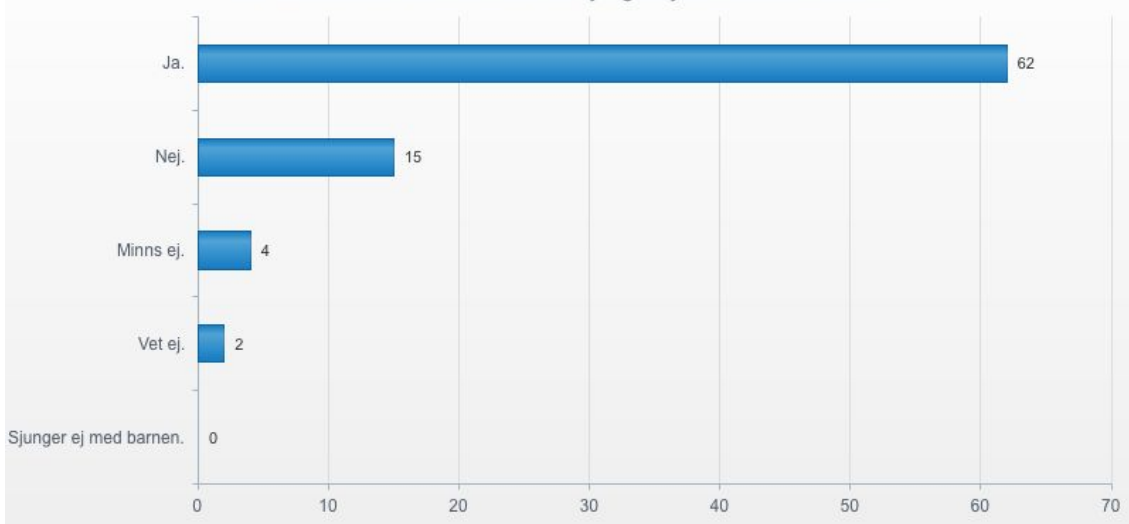

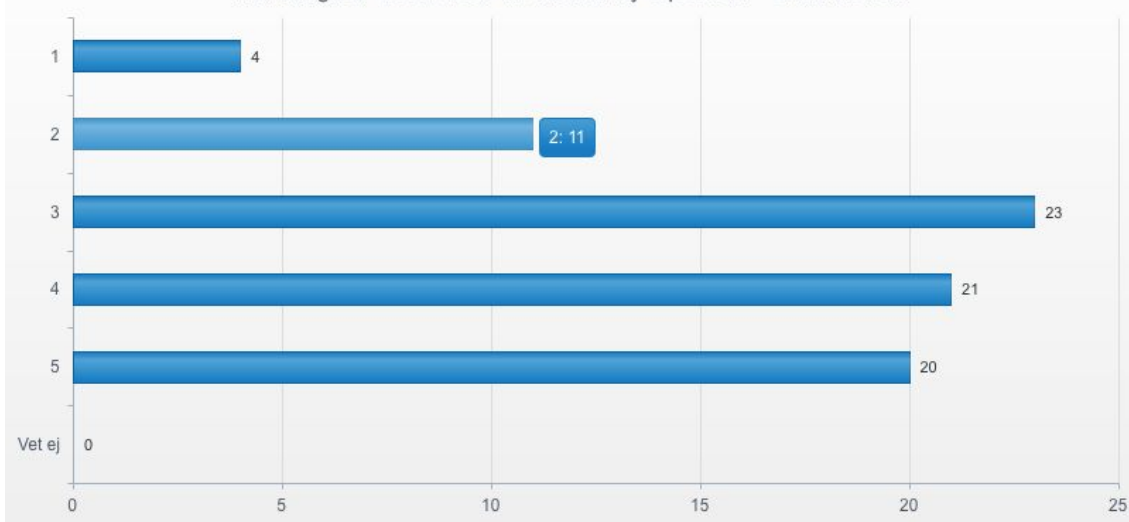
oplever du att barn använder sina röster annorlunda om de sjunger en sång som de kan väl och verkligen tycker om

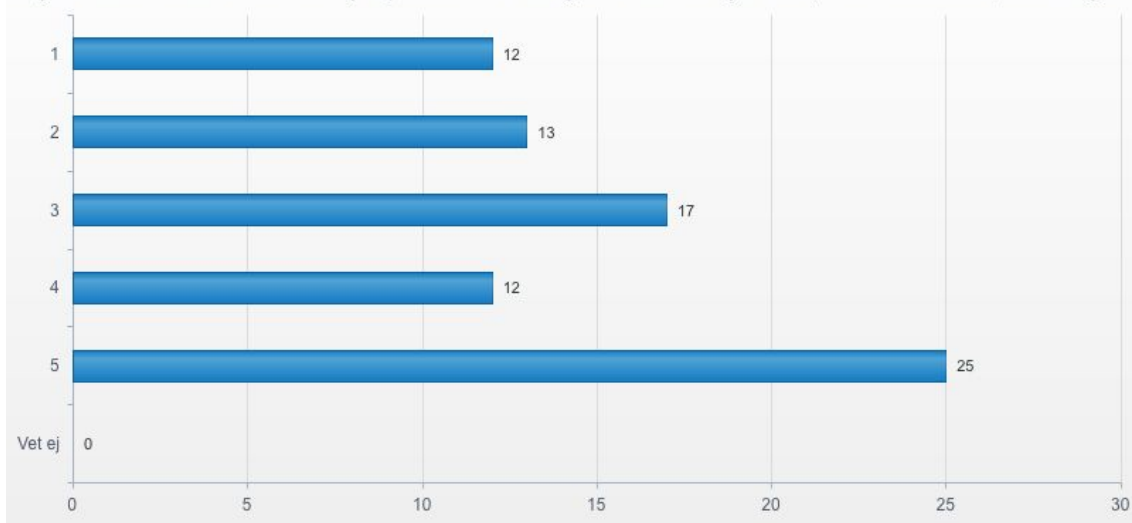
Har det hänt att du bett barnen att sjunga mjukare och med en lite

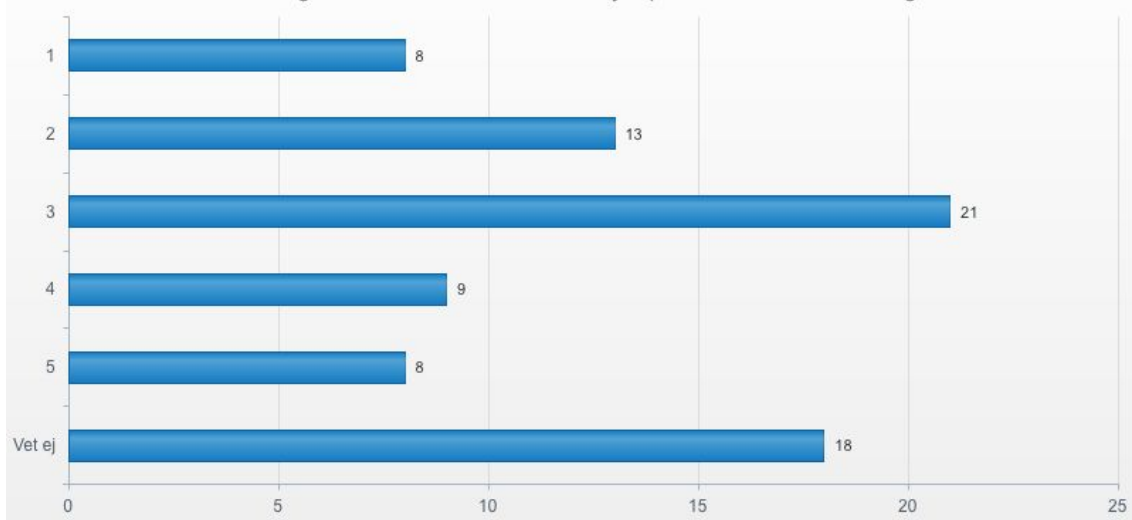
Hur viktiga är dessa delar vid val utav ny repertoar? - Enkel melodi.

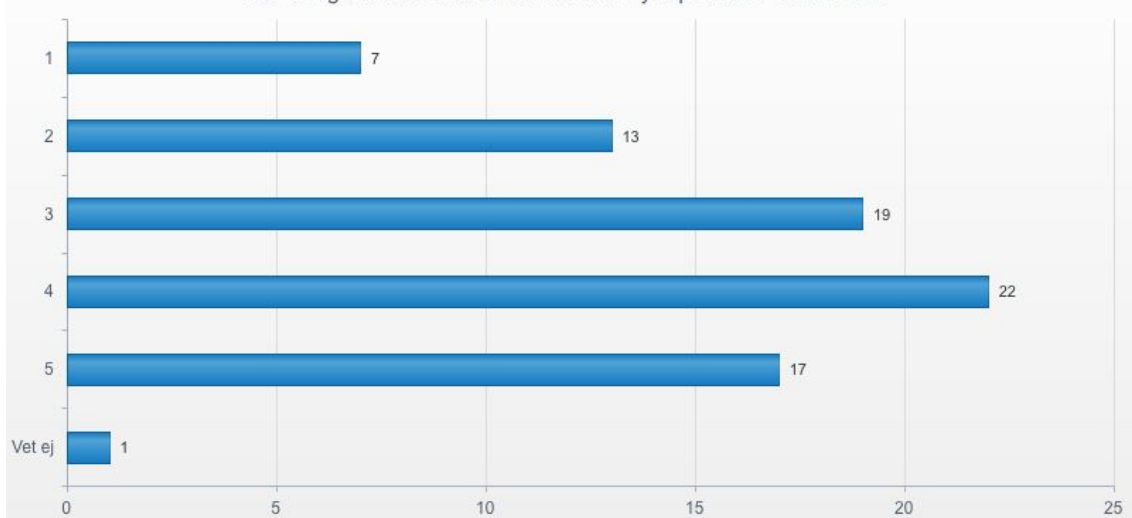
iktiga är dessa delar vid val utav ny repertoar? - Att sången lär barnen nya saker; som månaderna, veckodagarna:

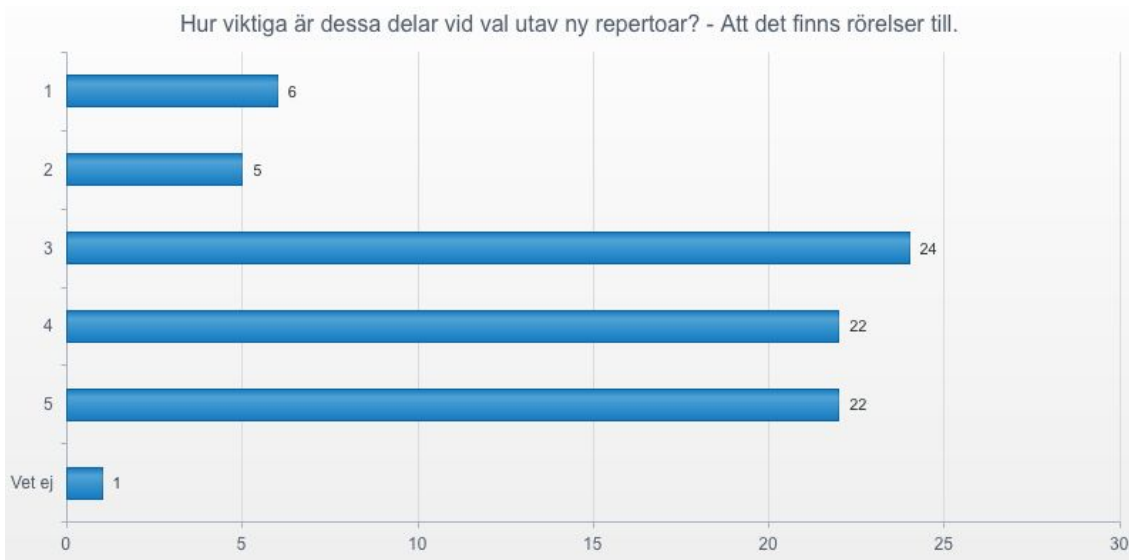

Hur viktiga är dessa delar vid val utav ny repertoar? - Litet röstomfång.

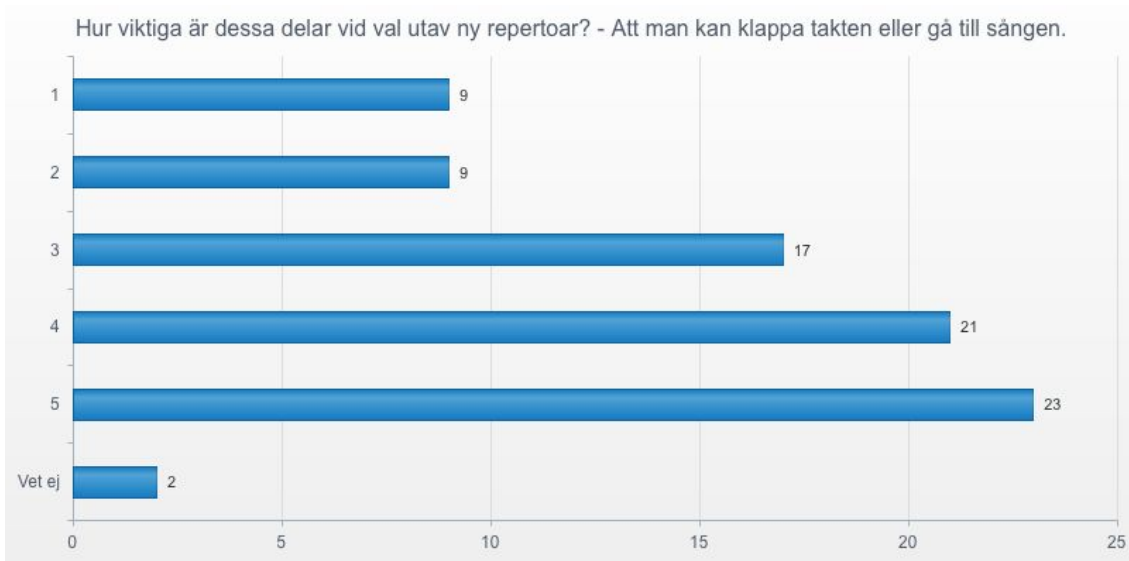
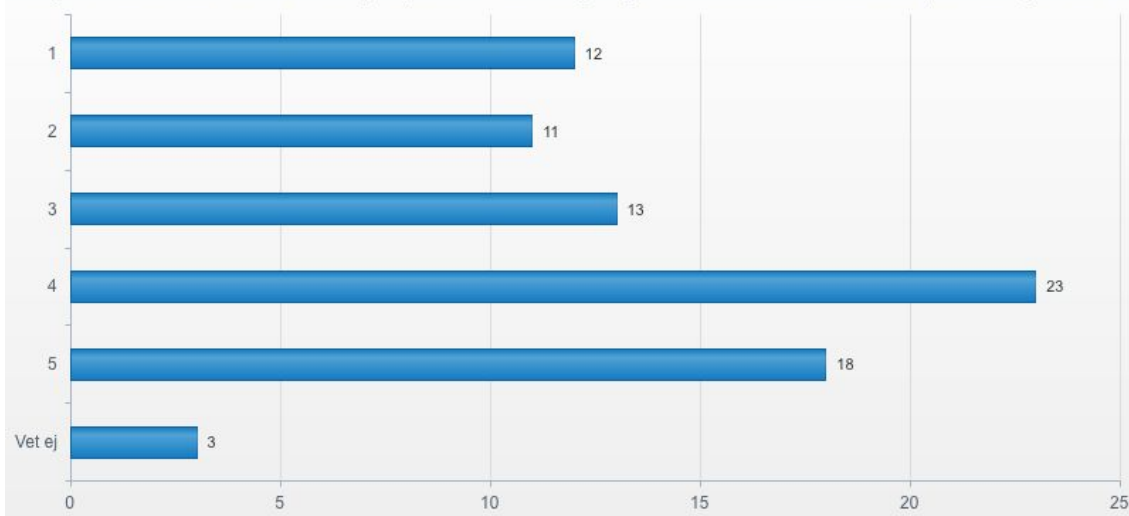

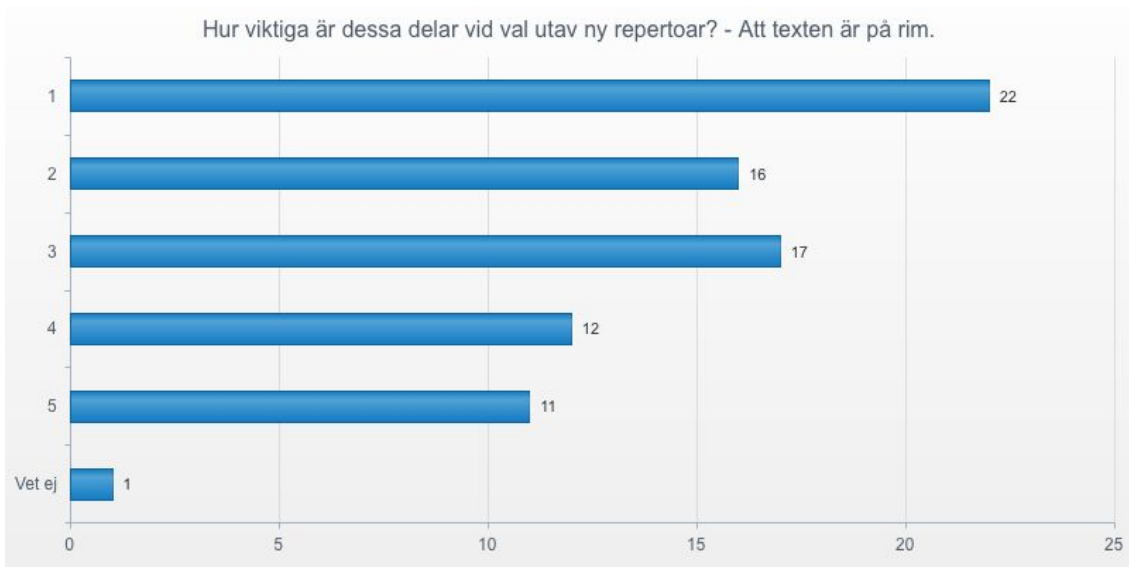
Hur viktiga är dessa delar vid val utav ny repertoar? - Enkel text.

viktiga är dessa delar vid val utav ny repertoar? - Att sången går att illustrera med rekvitisa (ex med djur eller bilc

ssa delar vid val utav ny repertoar? - Att sången passar in i det temat vi arbetar med för tillfället (ex olika högtider

